

دبستان

نهادت آموزش پرورش
سازمان پژوهش‌ها و برنامه‌ریزی آموزشی
وزارتت آموزش

شماره ۳
رشد آموزش

ISSN : ۱۷۳۵-۲۹۰۰

فصلنامه‌ی آموزشی، تحلیلی و اطلاع‌رسانی ۴۸ صفحه

دوره‌ی اول | شماره‌ی ۳ | بهار ۱۳۹۸ | ۳۵۰۰ ریال

www.roshdmag.ir

برای مروریان مسازکز پیش‌دبستانی
دانشجویان و کارشناسان آموزشی

الگوهای فرزند پروری والدین و تاثیر آن‌ها بر کودکان
آموزش جغرافیا در دوره‌ی پیش‌دبستان
شادی در همراهی والدین با کودکان
نونه‌الان دامنه‌ی سبلان

سال نو مبارک

چوب‌تر را چستان که خواهد هر پیچ
نشود خشک، جز به آتش راست

سعیدی

لطفاً در مورد شعر فوق نظرتان را بنگارید

مسابقه

به ۵ نفر از افرادی که بهترین تفسیر را در این مورد برای ما
بفرستند، به قید قرعه جایزه‌ای اهدا می‌شود

مدیرمسئول: محمدناصری
شورای برنامه‌ریزی:
فرخنده مفیدی (سردبیر)

مرتضی مجدفر
مرتضی طاهری
فریده عصاره
مسعود تهرانی فرجاد
شیرین برزین

مدیرداخلي: اصغر ندیری
ویراستار: افسانه حبیب‌زاده
طراح گرافیک: علیرضا پورحنیفه
عکس جلد و پشت جلد: اعظم لاریجانی

سال نو، فکر نو، راه نو ۲ / دکتر فرخنده مفیدی
نونهلان دامنه‌ی سبلان ۵ / اصغر ندیری
الگوهای فرزندپروری والدین و تأثیر آن‌ها بر کودکان ۸ / دکتر فرخنده مفیدی
خلاقیت و کودکان ۱۰ / شیرین برزین
آموزش جغرافیا در دوره‌ی پیش از دبستان ۱۶ / دکتر مرجان گودرزی
محیط شاد برای کودکان ۱۶ / سردبیر
کوجولوها کلاس بزرگ می‌خواهند ۱۸ / اصغر ندیری
پژوهش درباره‌ی ادراک فضا و شناسایی بدن ۲۰ / مائده یعقوبی
رودالف اشتاینر ۲۱ / دکتر فرخنده مفیدی
نگاهی دیگر به فطرت و ابعاد آن ۲۲ / مجید جمشیدیان
چرا نمی‌خواهند بخوابند؟ ۲۴ / ترجمه‌ی معصومه شاگردی
شادی در همراهی والدین با کودکان ۲۶ / سیما جعفریان
لکنت زبان و راه‌های درمان آن ۲۹ / مونا بافته
فانتزی در ادبیات کودکان ۳۲ / محبوبه فیض‌نژاد
آشنایی با پایگاه‌های اطلاعاتی کودکان در اینترنت ۳۶ / محمود یحوی
چون آقابالاسر منم، تو را با نقد می‌سازم... ۳۸ / مرتضی مجدفر
راهی برای تغییر، اصلاح و سازندگی ۴۰ / فخری خورشید
خلاقیت، نقش خانواده و راهبردهای عملی پرورش آن ۴۳ / فرحناز فرد
شور و نشاط و استقبال بی‌نظیر کودکان ۴۶ / ائلدار محمدزاده صدیق
شادی، بازی و تفریح در ریاضی ۴۸ / معصومه حبیب‌پور

قابل توجه نویسندگان و مترجمان محترم:

● مقاله‌هایی را که برای درج در مجله می‌فرستید، باید با آموزش پیش‌دبستانی مرتبط باشد و قبلاً در جای دیگری چاپ نشده باشد.
● مقاله‌های ترجمه شده باید با متن اصلی هم‌خوانی داشته باشد و متن اصلی نیز همراه آن باشد. چنانچه مقاله را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید بفرمایید. ● مقاله یک خط در میان، در یک روی کاغذ و با خط خوانا نوشته و یا ماشین شود (مقاله‌ها می‌توانند با نرم‌افزار ورد - Word - و بر روی سی‌دی یا فلاپی و یا از طریق پست الکترونیکی مجله نیز ارسال شوند). ● نشر مقاله باید روان و از نظر دستور زبان فارسی درست باشد و در انتخاب واژه‌های علمی و فنی دقت لازم مبذول شود.
● محل قرار گرفتن جدول‌ها، نمودارها، شکل‌ها و عکس‌ها در متن مشخص شود.
● مجله در، رد، قبول، ویرایش و تلخیص مقاله‌های رسیده مختار است. ● آرای مندرج در مقاله ضرورتاً مبین رأی و نظر مسئولان رشد آموزش پیش‌دبستانی نیست. بنابراین، مسئولیت پاسخ‌گویی به پرسش‌های خوانندگان با خود نویسنده یا مترجم است. ● مجله از عودت مطالبی که برای چاپ مناسب تشخیص داده نمی‌شود، معذور است.

سال نو، فکر نو، راه نو

دکتر فرخنده مفیدی

کرد که یاری شما و پیشنهادهای و رهنمودهای همگان پیمایش این راه را برایمان سهیل تر و در عین حال، با ارزش تر می کند. علمی تر شدن مقاله ها، همکاری فزایندهی مخاطبان، دریافت گزارش های برانگیزاننده و جلب اطمینان خانواده ها با طرح سؤالات و در میان گذاردن درد دل های آنان، همه شاخص موفقیت این مجموعه در سال پیشین است. مهم این است که نقص ها و کاستی ها را بتوانیم از پیش رو برداریم و هم چون راهنمایی برای آموزش مربیان و خانواده ها عمل کنیم که البته تلاش بیش تری را برای سال آینده طلب می کند. تعهد ما این است که در چارچوب هدف ها، در برآوردن خواسته ها و نیازها عمل کنیم. به شکرانهی فرا رسیدن این فصل خلاق و خلاقیت پرور، از همه ی تلاش های شما نیز قدردانی می کنیم و خواهان همکاری بیش تر شما در سال پیش رو هستیم.

و اما چند نکته و طرح چند سؤال برای

اندیشیدن:

۱. **رنه اسپیتز** که به

دلیل پژوهش هایش در

مورد محرومیت های

عاطفی کودکانی که

در شبانه روزی ها تربیت

می شوند و تأثیر نازیبا

این محرومیت ها بر رشد عاطفی

و شخصیتی کودکان شهرت یافته است، می گوید: «دور نگه داشتن کودک در سال های اولیه ی زندگی از موفقیت هایی که احساس ناخوشایندی در وی ایجاد می کند، به اندازه ی محروم ساختن او از آن چه خوشحالی و خوشایندی وی را برمی انگیزاند، زیان آور است.» او هر دو عامل مذکور را در سازندگی دستگاه روانی وی دخیل می داند و معتقد است که به کار نگرفتن هر یک از آن ها، یعنی نبود مطلق ناخوشایندی یا خوشایندی در زندگی کودک، به اختلال شخصیت او منجر می شود. نظر شما چیست؟ آیا رفاه طلبی و دارا بودن، ما را از تفکر درباره ی محرومیت، محرومان و نادارایی دور نمی کند؟ آیا می توان کودکان را با استعانت از حضور بهار و سخاوتمندی طبیعت به اندیشه درباره ی تنگدستی، نیازمندان و درک نیاز دیگران واداشت؟

۲. چگونه درباره ی نیاز کودکان به رسانه های

سال نو مبارک! عشق به خدا و طبیعت و درک خود و دیگران، بیش از هر زمان دیگر در این فصل تماشایی و آغاز چرخه ی طبیعی و تازگی، میسر است.

سلام به طبیعت زیبا، تجربه ی مشاهده ی هر بهار، با ارزش ترین زینت زندگی هر موجودی است که به خالق، هستی و چرخش دوران می اندیشد. تصور نوآوری، تولید و بازنگری، ترکیب و تلفیق بسیاری از پدیده ها بیش از هر زمان دیگر در این فصل میسر می شود.

کافی است به کودکان از سال های پایه، تفکر و غور در زیبایی های طبیعی، و مشاهده ی هدفمند در رویدادهای بکر این دوران را بیاموزیم.

این، واقعیتی است که عشق به خدا و

طبیعت و درک خود و دیگران بیش از هر زمان

دیگر در این اوقات تماشایی و چرخه ی طبیعی نظام

هستی میسر است، سهولت و دوام تأثرات و محرکات

گونگون در این ماه های رویش و زاینده گی، تفکری زیباتر را در همه ی انسان ها به ویژه کودکان پاک اندیش، پدید می آورد.

مخاطبان می دانند که در سال گذشته چه کرده ایم. کارنامه ی فصل نامه ی رشد «آموزش پیش دبستانی» نشانگر تلاش همه ی عزیزان دست اندر کار در شکل دهی به این مجموعه است. نتایج ارزش بایی و برآورد این کوشش ها، درصدی بسیار عالی را نشان می دهد که ما را بیش از گذشته به اهمیت کار صادقانه، اندیشمندانه،

هدفمند و مستمر برای کودکان، مربیان،

خانواده ها و دوستداران کودک امیدوار

می کند.

در نشست های برنامه ریزی،

همه وقت صحبت از توجه به

مأموریت و هدف های زیربنایی

این نشریه و برآوردن نیازها و

به ویژه دانش افزایی و مشکل گشایی

بوده است؛ از این رو، هر چه نوشته می شود

با استقبال و گرمی از جانب مخاطبان روبه رو

شده است که خود زمینه ی مساعدی را برای پذیرش

افکار و نظرها و نقدها فراهم می آورد. با اطمینان بیش تر می توان مطرح

مصرف کردن
درست انرژی خود،
چیزی به آن‌ها یاد
داده‌اید؟

از آن‌جا که هدف‌های تربیت

کودک از سال‌های پایه، هم‌چون یک سیستم مولد توصیف می‌شوند، از جمله همکاری‌های بسیار مهمی که والدین، مربیان، و جامعه در ارتباط با رشد و تکامل همه جانبه‌ی کودک می‌توانند انجام دهند، نیز این است که او را در استفاده نکردن از انرژی خود در راه‌های نادرست دور نگه ندارند و در عین حال آن‌ها را به مصرف کردن انرژی‌شان در راه‌های سازنده‌ی فردی و اجتماعی تشویق کنند.

۴. در سالی که گذشت، بسیار با هم درباره‌ی کودکان خواندیم، نوشتیم و تجربه کردیم.

آیا صفحه‌های دوم جلد فصل‌نامه‌ی شماره‌ی ۲ را دیده‌اید؟ تعبیر شما چیست؟ در قسمت بالای صفحه، دیوار یک مرکز پیش از دبستان در خارج از کشور را که با گفته‌هایی نغز از شاعر شیرین سخن پارسی‌گو، حافظ، زینت شده است، نشان می‌دهد و در قسمت پایین صفحه، تصاویری از حیوانات بعضاً ناآشنا، و ناخوشایندتر از آن دیگری جوشان و پختن انسان و انسانی دیگر در وحشت از دست دادن زندگی و ناکامی... و این دیوار یک مرکز پیش از دبستان در ایران ماست. کودکان هرچه بهتر ببینند، بشنوند، لمس کنند، مزه کنند و تجربه کنند، انسان کارآمدتر و مثبت‌تری خواهند شد. ببینیدشید تصاویر قسمت پایین بیش از بی‌احترامی، بی‌ارزشی، سوءاستفاده و آزار، عدم و نیستی، و چهره‌ی کریه مصیبت، یادآور چه چیزهای دیگری برای کودکان و کودکان‌اندیشان است. بهتر نیست از همه‌ی محرکات تصویری نیز برای القای احترام به انسان، محبت نسبت به موجودات و زیبا اندیشیدن بهره بگیریم. تأثیر آن اگرچه بدون شرح می‌آید، علائم غیرکلامی و دنیای سکوت تصاویر را دست کم نگیریم. نظر شما چیست؟

و در پایان، هم چنان بر عهدمان پای بندیم که به کودکان، به شما خانواده‌های عزیز و مربیان گران‌قدر می‌اندیشیم و تا شما بخواهید، آماده‌ی خدمت‌گزاری هستیم.

سال پربرکت و فصل زیبای طبیعت و بهار گل‌پرور را به همه‌ی مخاطبان تبریک عرض کرده، در این مجموعه نیز با شما در اندیشه‌ی بهتر برای کودکان این آب و خاک و مملکت اسلامی تلاش می‌کنیم. خدا قوت! پربر، شاد و مثبت باشید و احترام به کودک را سرلوحه‌ی کار خود قرار دهید.

تصویری و دیداری و شنیداری می‌اندیشید؟ همه‌ی دانیم که تلویزیون علاوه بر ایجاد تفریح و سرگرمی، در جامعه‌پذیری، ارضای نیازها و تقویت روابط اجتماعی، و آموزش و یادگیری نقشی بسیار ارزنده دارد. اما آیا می‌دانید که اگر از این رسانه‌ی پرانگیزه برای کودکان به‌عنوان یک داده‌ی الکترونیک بهره بگیرید، به تخریب این نقش و اهمیت آن در زندگی کودکان از همین سال‌های پایه می‌انجامد؟ تلویزیون، این ماشین‌عجاب‌انگیز، بین‌دنیای زنده‌ها، یعنی انسان‌ها، و موجودات مجازی و موجودات بی‌جان، یعنی ابزارهای تفریحی و بازی، قرار می‌گیرد. پژوهش‌های

بیانگر این است که کودکان در برابر تلویزیون نقشی پذیرا دارند. تلویزیون را همانند فردی می‌دانند که هر لحظه‌ی می‌تواند داستانی برایشان بگوید، قصه‌ای بسازد و آنان را سرگرم کند. بنابراین، لازم است به نقش و بازیگری آن و شخصیت افراد در رسانه‌های تصویری برای کودکان توجه و دقت کافی مبذول شود و نظارت و سنجش محکم‌تری در این زمینه به عمل آید که فردا دیر است... چه فکر می‌کنید؟

۳. در سال بهینه‌سازی الگوی مصرف، به کودکان چه آموختید؟ اکنون، زمانه‌ای است که مصرف‌گرایی و مصرف نادرست انرژی در دنیا رویکردهای جدیدی را سبب شده است. خواهش ملتمسانه‌ی کودکی ۵-۴ ساله را در فروشگاه اسباب‌بازی مجسم کنید: «مامان، من یک توپ نو می‌خوام، برای تولدم یکی می‌خری؟»، «مامان رادین دوست مهد کودکیم، برایش یک اسباب‌بازی تازه خریده، برانم بخر دیگه...» و...

این تقاضاها و خواهش‌های کودکانه به ما یاد آوری می‌کند که راه‌های متنوعی برای درک مفاهیم اقتصادی در زندگی روزمره‌مان وجود دارد

کودکان خردسال را نیز باید از آن‌ها آگاه کرد. فکر کنید آیا در برنامه‌ی درسی کودکان این سنین، یادگیری مسایل اقتصادی و مصرف درست را گنجانیده‌اید؟ از همه مهم‌تر، درباره‌ی

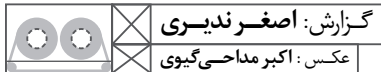

گزارش

گزارشی از توسعه‌ی دوره‌ی پیش‌دبستانی در استان اردبیل
با نگاهی به این فعالیت‌ها در روستای جید نمین

نونهالان دامنه‌ی سبلان

گزارش: اصغر ندیری

عکس: اکبر مداحی‌گیوی

اشاره

امکانی دست داد تا بار دیگر با یکی از مربی‌های پیش‌دبستانی، در منطقه‌ای به واقع روستایی و غیربرخوردار، از استان اردبیل در دامنه‌های کوه سبلان دیدار و گفت‌ووشنودی انجام دهیم. خانم فریده زارعیان، مدیر -مربی مدرسه‌ی ابتدایی شهید امامی روستای جَید از توابع نمین است که در عین حال امور معاونت و دفترداری دبستان را هم انجام می‌دهد. اما پیش از شروع گزارش پیش‌دبستان جید، لازم دیدیم به سازمان آموزش و پرورش استان اردبیل، نزد ریاست محترم آن، خانم ژبلا فیروزی، و دیگر مسئولان آموزش و پرورش استان برویم و نظر آن‌ها را هم در زمینه‌ی فعالیت‌های پیش‌دبستانی و مسائل حول و حوش آن، از جمله بحث دوزبانگی در استان و آینده‌ی این دوره، جويا شویم.

کیفیت آموزشی

خانم ژبلا فیروزی با احاطه‌ی خاصی که به مسئله‌ی پیش‌دبستانی دارد، در مورد ویژگی‌های این دوره به تعریفی ویژه می‌پردازد و با نگاهی امیدوار، دوره‌ی پیش‌دبستانی را چنین تعریف می‌کند: «دوره‌ی پیش‌دبستانی یعنی جست‌وجوی کیفیت آموزشی تا مرحله‌ی دانشگاه».

وی با نگاهی به تفاوت‌های افرادی که این دوره را گذرانده‌اند و آن‌هایی که این دوره را نگذرانده‌اند، اضافه می‌کند: «تفاوت این دو گروه بسیار آشکار است. اما از بحث‌های مهم در این استان و استان‌های مشابه، از جمله کردستان، خوزستان و... بحث دوزبانگی و در حقیقت «زبان مادری» است که زبانی غیر از زبان فارسی رسمی است.»

خانم فیروزی می‌گوید: «در زمینه‌ی فعالیت و توسعه‌ی پیش‌دبستان، سندی تهیه کرده‌ایم که تا سال ۱۳۹۳ به همه‌ی مفاد آن، از جمله پوشش صددرصدی کودکان مشمول سن پیش‌دبستانی ناقل خواهیم شد.»

رئیس سازمان آموزش و پرورش استان می‌گوید: «ما مربیان بسیار خوب و مبتکری داریم. در بسیاری از کشورها این بحث جدی است و ما هم به آن نگاه خاص داریم. به نظر من، دوره‌ی پیش‌دبستان آینده خوبی دارد.»

کمیته‌ی تولید محتوا

استان اردبیل با داشتن تعداد بسیاری دانش‌آموز اعم از روستایی، عشایری و مخصوصاً دوزبانه، به این نیاز دارد که فعالیت‌های درون و برون سازمانی خود را در ارتباط با فعالیت‌های پیش‌دبستانی و فعالیت غیرمتمرکز تولید محتوا، با توجه به مصوبات و اساس‌نامه‌های شورای عالی آموزش و پرورش، شفاف‌سازی کند؛ بنابراین چنین مسائلی در کارگاه‌ها برای مسئولان و مدیران رده‌های پایین‌تر و نیز مربیان، تبیین می‌شود تا کارها به سامان شده و اهداف روشن شوند.

با توجه به این که باریاست سازمان به‌عنوان رئیس کمیته‌ی تولید محتوا صحبت شد، به دیدار دبیر این کمیته، که ضمناً معاون آموزش و نوآوری سازمان آموزش و پرورش استان اردبیل نیز هست، یعنی آقای طوس احمدی حصار رفتیم تا دیدگاه ایشان را هم درباره‌ی دوره‌ی پیش‌دبستان و فعالیت‌های کمیته‌ی تولید محتوا بدانیم. احمدی حصار از ترکیب اعضای کمیته می‌گوید و این که آن‌ها چه قدر در ادامه‌ی کار این دوره تأثیر گذارند. او می‌گوید: «در کمیته‌ی تولید محتوای استانی نمایندگان از بهزیستی، مشارکت‌های مردمی، سرگروه پیش‌دبستان استانی و نمایندگان برخی از مجامع قرآنی (به تناسب موضوع) و حتی سرگروه اول ابتدایی حضور دارند. هم‌چنین، برای پیشرفت تدوین و تألیف محتوا، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی برای ما کارشناس «تهیه‌ی واحد کار» تربیت کرده است و این کارشناس هم عضو کمیته است.»

هم‌چنین، دبیر این کمیته با بیان نیازهای زبان‌آموزی در منطقه، نتیجه‌ی همکاری‌های آموزشی با مراکز آموزشی افزود: «همکاری همه‌جانبه‌ی این دستگاه‌ها باعث شده دانش‌آموزانی متوازن تربیت کنیم. محصول این تعامل در سطح استان تولید محتوایی به نام «من یار مهرانم» در دو جلد بوده است که اکنون در کلاس‌های پیش‌دبستانی استفاده می‌شود.

کتاب «لاله لر» هم محتوایی مکتوب بود که برای آموزش بچه‌های دوزبانه مورد توجه قرار گرفت.»

دبیر کمیته‌ی تولید محتوا، توجه به تولید غیرمتمرکز محتوا را ضروری می‌داند و معتقد است که سهم استان‌ها باید تا ۸۰ درصد، در مقایسه با وضع فعلی، برسد؛ چون ظرفیت بالایی از تمایل به تولید بومی و محلی در کمیته‌های تولید محتوای استانی دیده می‌شود. وی در مورد فعالیت‌های قرآنی کمیته‌ی استانی می‌افزاید: «ما این فعالیت‌ها را با دوره‌ی ارتقایی پایه‌های اول تا پنجم هم‌سو کرده‌ایم؛ یعنی، اگر در حال حاضر، در پیش‌دبستان هم به آموزش صوت و لحن پرداخته می‌شود، در ارتباط با همان درس قرآن است که در مدرسه‌های ابتدایی ما جریان دارد.» وی اضافه می‌کند: «واحدکارهای ما طوری تدوین شده است که از طریق قصه‌گویی یا نمایش خلاق به سمت جذاب و شیرین‌تر کردن این فعالیت‌ها پیش می‌رویم.»

چالش‌های موجود

احمدی حصار، هم‌چون دیگر مسئولان و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش استان، با انگیزه‌های قوی و کلامی دل‌نشین به توضیح درباره‌ی مسائل پیش‌دبستان در آن خطه می‌پردازد و از بروز نوآوری در تدریس و فعالیت با کودکان زیر ۶ سال حمایت می‌کند. اما در همین زمینه به دو مورد مهم، یکی «آموزش» و دیگری «نیروی انسانی» توجه دارد و می‌گوید: «از چالش‌های موجود در این دوره بلا تکلیفی مربیان است که نیروی مازاد اعلام می‌شوند و در عین حال

سر کلاس هم می‌روند.

لازم است جهت رسیدن به عدالت آموزشی، آئین‌نامه‌های مربوط به نیروی انسانی و تولید محتوای آموزشی شفاف‌تر بررسی و تدوین شود.»

طرح تسری یک‌ماهه

چون در طول صحبت‌ها و بازدید از مدرسه‌ی شهید امامی - که گزارش آن در ادامه خواهد آمد - از طرح صد ساعتی «تسری یک‌ماهه» نام برده می‌شد از آقای زهتاب وداد هیر، رئیس گروه پیش‌دبستان و ابتدایی استان اردبیل، خواهش کردیم در این باره توضیح دهد. وی گفت: «در واقع این طرح ویژه‌ی استان ما و دوره‌ای آمادگی در مناطق دوزبانه است که اجرای آن در طول سال و به مدت صد ساعت به طول می‌انجامد.» و اضافه می‌کند: «می‌دانید که کودکان از همدیگر می‌آموزند. با توجه به این نکته، و برای این که بچه‌ها آمادگی بیشتری پیدا کنند کلاس‌های آن‌ها در دبستان در کنار سایر بچه‌ها، با توجه به امکانات، از آبان‌ماه تا پایان اسفند و هر ماه ۲۰ ساعت دایر است تا یادگیری انجام شود و ما به اهداف دوره برسیم. از این تجربه استان‌های دیگر هم الگو گرفته‌اند.»

هم‌کلامی زبان‌ها

پس از ملاقات و گفت‌وگو با مسئولان سازمان آموزش و پرورش استان اردبیل، نوبت به آن می‌رسد تا سری هم به مدرسه‌ی شهید امامی بزنم. همان‌طور که پیش‌بینی می‌کردیم، دبستان در محیطی روستایی، فرح‌بخش و طبیعی واقع شده است و این چیزی است که آموزش به آن نیاز مبرم دارد. این دبستان دارای پنج پایه و یک کلاس پیش‌دبستان با

ژیلا فیروزی
رئیس سازمان
آموزش و پرورش
استان اردبیل:
دوره‌ی
پیش‌دبستانی
آینده‌ی خوبی
دارد

احمدی حصار
معاون آموزشی و
نوآوری سازمان
آموزش و پرورش
استان اردبیل:
از چالش‌های
موجود در دوره‌ی
پیش‌دبستانی،
بلا تکلیفی مربیان
این دوره است

بیش از ۲۰ دانش آموز است. از ویژگی‌های قابل ملاحظه در میان بیشتر نونهالان این مدرسه به تن کردن لباس محلی و تکلم به زبان محلی تالشی است. وارد کلاس که شدیم، بچه‌ها پس از خواندن دعای فرج با شیرین‌زبانی به ما گفتند: «خش اومش» و به این ترتیب ورود ما به کلاس را خوش آمد گفتند و ما هم یاد گرفتیم که می‌توان مشترکات و واژگان پایه‌ی زبان‌ها را از طریق هم‌کلام شدن زودتر فرا گرفت.

خانم فریده زارعیان کلخوران، مدیر دبستان است که در عین حال مربی، معاون و دفتردار هم هست. با ۱۷ سال سابقه از شهر نمین می‌آید و طرح تسری یک‌ماهه را ۲ سال است که اجرا می‌کند. در ابتدای کار، تنوع زبانی منطقه ما را بر آن می‌دارد که از این مربی درباره‌ی کیفیت ایجاد ارتباط کلامی و آموزشی سؤال کنیم و او می‌گوید: «من خودم ترک‌زبان هستم، اما چون می‌توانم به زبان آن‌ها یعنی تالشی صحبت کنم. می‌توانم حس اطمینان و نوعی قرابت و همدلی در آن‌ها به وجود آورم.»

مقدمه‌ای از طبیعت

مربی پیش‌دبستان شهیدامامی می‌گوید: «یافتن واژگان مشترک و البته پایه، برای تدریس و ارتباطیابی ما مهم است. آن‌چه در اطراف ما وجود دارد، موهبت‌های طبیعی است که از آن‌ها در این فرایند بهره می‌بریم. مثلاً تالشی‌ها به آب، (او) می‌گویند و ما از همین اشتراکات و یا امکانات طبیعت مثل درخت‌ها، جانداران اهلی و غیره استفاده می‌کنیم تا ورودیه‌ای برای فعالیت رسمی می‌باشد.

در کتاب «من یار مهربانم» واحد کارهایی بر این مبنا به نام‌های «فصل پاییز»، «گیاهان»، «جانوران»، «آب» و «خانواده» در نظر گرفته شده است. یک مربی خوب باید شکارچی خوبی باشد تا بتواند لحظه‌ها را آشکار کند. منظورم این است یک مربی باید بداند دستش در امر یاددهی و یادگیری باز است. اگر مثلاً می‌تواند در زمانی که باران می‌بارد یا اتفاقی در اطرافش می‌افتد، آن را به درسی مربوط کند و نتیجه بگیرد. او اضافه می‌کند: مثلاً در یک روز بارانی، بچه‌ها را به حیاط مدرسه بردم. گفتیم: «بچه‌ها! آیا می‌دانید باران نعمت خداست؟ اگر باران نباشد، آب و غذا نیست. پس باید خدا را شکر کنیم که این نعمت را به ما داده است. آن‌گاه دست‌ها را بالا بردیم و از خداوند متعال تشکر کردیم. به این ترتیب چندین درس، فقط در چند دقیقه و با استفاده از امکانات دم‌دستی، به بچه‌ها داده شد.»

مادر و پسر در کلاس

در حالی که مشغول شنیدن توضیحات مدیر مدرسه بودیم، سپهر محمدی دانش‌آموز پیش‌دبستانی همراه مادرش در زدند و وارد کلاس شدند. مادر سپهر توضیح داد که پسرش بیمار بوده و حالا بعد از چند روز آمده و البته بهانه‌گیری می‌کند تا مادر نیز در کلاس بنشینند. مربی اجازه داد و به سپهر گفت: «پسر تو هم شروع کن به نقاشی. اما او حوصله نداشت. بنابراین آزاد گذاشته شد تا خودش به مرور با کلاس همراه شود.

این عدم اجبار برای ما جالب بود، چون به تدریج دیدیم که کودک با دیگر نونهالان وارد فعالیت شد و به خمیر بازی و بعد نقاشی مشغول گردید.

زارعیان در توضیح می‌گوید: «در کلاس‌های پیش‌دبستان هیچ‌گونه اجباری وجود ندارد. اگر کسی بخواهد، نقاشی می‌کند و اگر خواست، با

خمیر بازی می‌کند. مهم آماده کردن کودک و ایجاد علاقه است.» فرصتی دست می‌دهد تا از مادر سپهر درباره‌ی اثرات دوره‌ی پیش‌دبستانی پرسیم و او پاسخ می‌دهد: «اثرات مثبتی دارد. او شعر یاد گرفته و دارد اجتماعی‌تر می‌شود. سوره‌های کوتاه قرآن را از حفظ می‌خواند و نقاشی‌اش بهتر شده است. به‌نظرم دوره‌ی خوبی است و کودک با آگاهی و آمادگی بیشتری وارد پایه‌ی اول می‌شود.»

پوشش همگانی

مدیر-مربی روستای جید درباره‌ی نحوه‌ی تحت پوشش قرار دادن بچه‌های روستا می‌گویند: «ما بچه‌ها را از مرکز بهداشت گرفته‌ایم و البته آن‌ها که نمی‌خواهند به این کلاس‌ها بیایند، از طریق دهیاری به آمدن ترغیب و تشویق می‌شوند.»

فعالیت‌ها و مناسبت‌های دینی

زارعیان می‌گوید: «در جلد دوم کتاب «من یار مهربانم» واحد کارهایی برای فعالیت‌های قرآنی و نیز ماه رمضان وجود دارد. آموزش قرآن با استفاده از نوار و شنیدن و تکرار سوره‌های کوچک مانند توحید، حمد و ناس صورت می‌گیرد.

در ماه رمضان نیز، هم‌زمان با بیان اهمیت و قداست این ماه، از بچه‌ها درباره‌ی آداب بومی خانواده‌ها پرسیده می‌شود که آن‌ها کم و بیش توضیحاتی از سحری و افطاری و سایر مراسم می‌دهند. بعد از آن‌ها می‌خواهم که اگر می‌توانند نقاشی غذاهای وقت افطار را بکشند. در ارتباط با نماز چون در سن تکلیف نیستند، به مقدمات آن و آشنایی با وضو پرداخته می‌شود.»

سپس خانم مربی از بچه‌ها می‌خواهد تا شعر وضو را بخوانند و آن‌ها یک‌صد شروع می‌کنند:

من بچه‌ی خندانم
وضو را خوب می‌دانم
می‌شویم دست و صورت
مس می‌کشم به پاها...

در حالی که بچه‌ها نمایشی منظم و مرتب از روش وضو گرفتن دارند، خانم مربی توضیح می‌دهد: «برای تقویت گفتار و حافظه‌ی بچه‌ها، قصه‌خوانی داریم که در آن رفتارها، زندگی روزانه، مراقبت از محیط‌زیست و احترام به پدر و مادر را به صورت نمایشی و قصه درآورده توسط بچه‌ها با همراهی مربی انجام می‌دهیم، که از این طریق به تعداد واژگان پایه‌ی این‌ها نیز افزوده می‌شود.»

کمبودها به فرصت تبدیل می‌شود

زارعیان به مشکلات و کمبودهایی در ارتباط با دوره‌ی پیش‌دبستان نیز اشاره می‌کند. اما گفته‌ها حاکی از این است که این نقایص نمی‌تواند مانعی جدی بر سر راه دوره باشد. او می‌گوید: «اگرچه پیش‌دبستان سرانه ندارد، اما برای دوره‌ی تسری یک‌ماهه، شهریه‌ای هم از خانواده‌ها دریافت نمی‌شود. ما از وسایلی که در اطراف خودمان داریم و بسیاری از آن‌ها را طبیعت به ما داده، مثل برگ، درختان، حیوانات، کوه و مردم باصفا، در فراگیری استفاده می‌کنیم. از نیازهای پیش‌دبستان، داشتن مربی مستقل است و این با توجه به گسترش دوره‌ی پیش‌دبستان طی سال‌های آینده و طرح‌های استانی، بسیار ضروری است.»

فریده زارعیان: یک مربی خوب باید شکارچی خوبی باشد تا بتواند لحظه‌ها را شکار کند

مربی پیش‌دبستان شهیدامامی: در کلاس‌های پیش‌دبستان هیچ اجباری وجود ندارد. اگر کسی بخواهد، نقاشی می‌کند و اگر خواست، با خمیر بازی می‌کند

الگوهای فرزندپروری والدین و تأثیر آنها بر کودکان

دکتر فرخنده مفیدی | استاد دانشگاه علامه طباطبائی
عکس: اعظم لاریجانی

آموزش

کودکان والدین اهمال کار و سهل گیر چون مورد غفلت قرار می گیرند، احساس ناامنی می کنند و در سطوح اجتماعی و آموزشی نیز کم تر موفق می شوند و دارای مشکلات هیجانی و رفتاری هستند

سؤالات بسیاری در ارتباط با شیوه های ارتباطی والدین و نحوه ی اثرگذاری آنها بر رفتارهای کودکان مطرح است، از جمله:
- چه چیز باعث می شود که وقتی کودکان با مشکلی روبه رو می شوند، یک کودک نتواند معمای آن را حل کند یا قطعات پازل را به هم پیوند دهد، گریه و ناراحتی را سر دهد و اشک هایش سرازیر شود، در حالی که کودکی دیگر، به راحتی از عهده ی این کار برمی آید و کودکی دیگر، ساعت ها می نشیند و با آن کلنجار می رود تا تکلیف آن را مشخص کند؟

- چه چیز باعث می شود که کودکی مستقل باشد و دیگری وابسته؟

- یکی با کوچک ترین بروز ناملایمتهای، واکنشی خصمانه دارد، در حالی که دیگری خونسرد و بی تفاوت باقی می ماند؟
پاسخ به سؤال های فوق از دیدگاه های گوناگون، شاخص ها و عوامل مختلفی را مطرح می کند. از دیدگاه روان شناسی، یک پاسخ به خلق و خوی ذاتی و از قبل شکل گرفته ی کودکان مرتبط است و پاسخ دیگر، نشان دهنده ی آثار محیطی و عاطفی اولیه بر الگوهای رفتاری است؛ یعنی، طریقی که کودکان به وسیله ی والدینشان پرورش داده و تربیت می شوند.

یکی از روان شناسان به نام **دایانا بامریند**، به بررسی رابطه ی بین الگوهای مختلف فرزندپروری و کسب شایستگی و صلاحیت اجتماعی کودکان برآمده است. او ضمن بررسی تحقیقات متنوع و مروری بر ادبیات پژوهش، مطالعات خود را در مورد نود و پنج خانواده که دارای کودکان سنین پیش از دبستان اند، آغاز کرد. در تحقیق خود، ترکیبی از مصاحبه های طولانی، آزمون های میزان شده، و مشاهدات در مدرسه و خانه استفاده کرد. نتایج تحقیق وی حاکی از شناسایی سه نوع الگوی فرزندپروری است که آنها را با رفتارهای کودکان مرتبط کرده است. در این مقاله به شرح این الگوها خواهیم پرداخت.

۱. والدین مقتدر (قاطع و سنجیده)^۲

این والدین در عین حال که دلایل عقاید خود را برای کودکان بیان می‌کنند و آن‌ها را نیز به ابراز و بیان نظرشان تشویق می‌کنند، در صورت لزوم، کنترل قاطع و محکمی نیز نشان می‌دهند. این والدین از اعتماد به نفس بالایی برخوردارند. در مورد توانایی هدایت و راهنمایی کودکان خود، بسیار اطمینان دارند و به علایق، عقاید و شخصیت منحصر به فرد آن‌ها نیز احترام می‌گذارند و تفاوت‌های فردی آن‌ها را مورد نظر قرار می‌دهند.

اساساً، والدین اقتدارگرا به فرزندان خود علاقه‌مندند و پاسخگوی نیازهای آنان هستند و مهربانی و حساسیت فراوانی به نیازهای آنان نشان می‌دهند. از رفتار و پیشرفت کودک انتظار بالایی دارند که هم‌سو با بلوغ کودک رشد می‌کند. آنان در قبال اهداف و آرزوهای کودکان، حامی بزرگی هستند.

رفتار این نوع از والدین ترکیبی از کنترل بسیار قاطع و سنجیده همراه با تشویق و محبت‌ورزی است. فرزندان نیز از انتظارات والدین خود آگاه هستند و می‌دانند که از آن‌ها انتظار می‌رود به مسئولیت‌های خود عمل کنند و وظایف خود را در کنار خانواده به انجام برسانند. این کودکان آگاه‌اند که چه موقع باید انتظارات والدین را برآورده کنند و چه موقع با وجود ناراضی والدین برای رسیدن به اهداف خود خطر کنند و به اصطلاح خطر پذیرند. بسیار متکی به خود، مسلط به خود، مثبت‌نگر، کنجکاو، شاد و راضی و منطقی هستند.

۲. والدین مستبد (فرزندپروری

سخت‌گیرانه)

این والدین برای اطاعت بی‌چون و چرای فرزندان ارزش قائل‌اند و کودکانشان را به دلیل اطاعت نکردن و عدم استانداردهای مطلق خود تنبیه می‌کنند. تنبیهات ممکن است به صورت مکرر و با شدت و نیز با استفاده از روش‌های خشونت‌آمیز صورت گیرد و رغبت و مهربانی آنان در حد پایینی باشد. در این نوع الگو، توجه به نیازهای کودکان کم‌تر درک می‌شود و به اصطلاح کودکان کم‌تر به حساب می‌آیند. از کودکان انتظار می‌رود که از درخواست‌های والدین بدون هیچ‌گونه مشورتی تبعیت کنند. کودکان این نوع از والدین، به انفعالی بودن گرایش بیش‌تری دارند و ممکن است سرکش و پرخاشگر شوند. بی‌فیدی، سلطه‌جویی،

کنترل زیاد و کناره‌جویی، از دیگر خصوصیات این والدین است و کودکانشان نیز ناراحت، گوشه‌گیر و بی‌اعتماد می‌شوند. این احتمال نیز وجود دارد که مشکلات اجتماعی پیدا کنند و در آموزش و تحصیلات موفقیت کم‌تری به دست آورند.

۳. والدین سهل‌گیر (اهمال‌کار)

این والدین تقاضای کمی از کودکانشان دارند، مقررات کمی را برقرار می‌کنند و به ندرت به تنبیه متوسل می‌شوند. کودکان آن‌ها ناپخته، خودمختار و خودسر دارای کم‌ترین اتکا به نفس هستند. در والدین اهمال‌کار، مهربانی و دلسوزی نسبت به کودکان و حساسیت به نیازهای آنان در سطح پایینی قرار دارد. به نظر می‌رسد که نسبت به دیدگاه‌ها، عقاید، پیشرفت و تحول کودکان خود بی‌تفاوت‌اند. در شدیدترین وضعیت، ممکن است پاسخ مناسبی برای نیازهای جسمانی و اساسی هم‌چون دادن غذای مناسب و کافی، و مهربانی و نگهداری یا پرورش هیجانی نداشته باشند.

کودکان این والدین چون مورد غفلت قرار می‌گیرند، احساس ناامنی می‌کنند و در سطوح اجتماعی و آموزشی نیز کم‌تر موفق‌اند و نیز مشکلات هیجانی و رفتاری دارند.

مطالعات و یافته‌های تحقیق خانم بامریند، سؤال‌های مهمی را درباره‌ی روش‌های تربیت فرزند برانگیخته است ولی قبل از نتیجه‌گیری کامل و بسنده کردن روش‌های فرزندپروری به این سه الگو، باید به خاطر داشته باشیم که کودکان نیز ممکن است بر رفتار فرزندان اثر بگذارند. پیشنهاد می‌شود به عنوان پدر و مادر، مربی و دست‌اندرکار، درباره‌ی سؤالات زیر اندیشه کنیم:

- آیا خلق و خوی ذاتی کودکان نیز بر والدین اثرگذار است؟
- آیا ممکن است یک کودک، نگرش مقتدرانه را از والدین خود گرفته باشد یا خشونت رفتاری او بر نحوه‌ی ارتباط والدین اثر بگذارد؟

- آیا کودک سخت‌گیری، ظلم و خشونت‌ورزی را از والدین کسب می‌کند یا برعکس، رفتار پرخاشگرانه و هیجانات تند کودک است که والدین را به الگویی خاص هدایت می‌کند؟
- آیا الگوها می‌توانند ریشه‌ی فرهنگی داشته باشند؟
- آیا می‌شود الگوهای ارتباطی والدین را تغییر داد؟
- در کلاس‌های آموزش خانواده و والدین، درباره‌ی این موارد بحث کنید و چنانچه سؤالی به نظر تان رسید، با ما تماس بگیرید.

پی‌نوشت

1. Diana Baumrind
2. Child - rearing Styles
3. Authoritative Parents

خلاقیت و کودکان

شیرین برزین

کلید واژه‌ها: خلاقیت، تفکر، پرسشگری، کودکان.

پیش از دبستان باید بر علایق، نیازها و توانایی‌های کودکان متمرکز شد و تهیهی برنامه‌های کودک محور را مورد توجه قرار داد. رویکرد کودک محور در تمام فعالیت‌های خود، رشد و احتیاجات بدنی، عاطفی، اجتماعی و روانی کودک را در نظر دارد و به عبارت دیگر، بر رشد همه‌جانبه‌ی او تأکید دارد. در این روش، ابتکار عمل در دست کودک است. مربی نقش راهنما و هدایتگر را دارد، از آموزش مستقیم پرهیز می‌کند و فرصت اکتشاف را برای کودکان فراهم می‌سازد. مربی چندین فعالیت فردی و گروهی را پیش‌بینی کرده، از الگودهی به کودک خودداری می‌کند. کودک در فعالیت‌ها از آزادی عمل برخوردار است و آن‌چه مهم است، دست‌ورزی‌های کودک و طیّ مراحل کار توسط خود اوست و نتیجه‌ی کار کودک هر چه باشد، مورد قبول قرار می‌گیرد.

دوران قبل از مدرسه بهترین فرصتی است که کودکان می‌توانند

خلاقیت خود را افزایش دهند و مربیان می‌توانند با فراهم

کردن شرایط و محیط خلاق، به پرورش استعدادها و

خلاقیت‌های کودکان کمک کنند. فعالیت‌های دوره‌ی

پیش از دبستان باید فرایندگرا، جست‌وجوگرانه و باز

پاسخ باشند. فراهم کردن محیط و شرایط خلاق نه تنها

«خلاقیت» از جمله موضوعات و مسائلی است که تاکنون برای آن تعریف واحد و ساده‌ای که مورد توافق محققان و روان‌شناسان باشد، ارائه نشده است. به‌طور کلی، اغلب توانایی دست‌یابی به چیزی را به شکلی نو و بدیع، «خلاقیت» می‌گویند. خلاقیت به عنوان یک فرایند فکری، راه‌حلی برای یک مسئله، یک محصول یا یک تلاش ارائه می‌دهد (باثر، ۱۹۹۳).

در جهان امروز، بالاترین و بهترین تولید برای کشورهایی که بخواهند حرف اول را در دنیا داشته باشند، تولید فکر نو و ایده‌ی تازه است و این امر به خوبی ضرورت توجه به خلاقیت و پرورش آن را در کودکان و نوجوانان نشان می‌دهد.

«خلاقیت» زیباترین و شگفت‌انگیزترین خصیصه‌ی انسان است.

غنا و پویایی هر فرهنگ و تمدنی به خلاقیت مردمان آن بستگی

دارد. آغاز رشد آفرینندگی، در سنین آمادگی و پیش از دبستان

است. در این سنین، رابطه‌ی جدیدی میان تفکر و عمل کودک

پدیدار می‌شود و تلاش او برای شناخت عجایب و شگفتی‌های

محیط پردازش جدی‌تر می‌شود. این فراگیری و شناخت عمدتاً

از طریق تجربه‌ی عملی صورت می‌پذیرد؛ از این‌رو، اهمیت

آموزش‌های پیش از دبستان در فراهم کردن شرایط لازم جهت

تداوم بخشیدن به فعالیت‌ها و برخوردهای

خلاق کودک و استفاده از روش‌های

مناسب بیش از پیش مشخص

می‌شود. در تهیه‌ی برنامه‌های

آموزشی برای کودکان

آموزش

روی کودکان اثر می‌گذارد بلکه مربیان نیز می‌توانند از آن استفاده کنند؛ از این‌رو، مربیان می‌توانند تنوع بیش‌تری به برنامه‌های خود بدهند. این مربیان معمولاً با مشکلات رفتاری کمتری از ناحیه دانش‌آموزان و کودکان روبه‌رو می‌شوند.

صاحب‌نظران و محققان عقیده دارند که کودک در سنین قبل از دبستان به اوج خلاقیت می‌رسد، اما این خلاقیت زمانی که کودک به مدرسه می‌رود، کاهش می‌یابد. در مدرسه کودک باید بر اساس تعالیم مدرسه رفتار کند؛ در آن فعالیت‌ها دقیقاً به دانش‌آموزان دیکته می‌شود. عواملی چون تکالیف درسی، تأکید بر محفوظات، اجرای برنامه‌های هماهنگ و انتظار رفتارهای یکسان از دانش‌آموزان، عدم توجه به تفاوت‌های فردی، عدم شناخت یا بی‌توجهی به ویژگی‌های کودکان خلاق سبب می‌شود که قدرت خلاقیت آن‌ها به تدریج کاهش یابد.

رشد و پرورش خلاقیت کودکان به امکانات خاص و هزینه‌های گزاف و شیوه‌های پیچیده نیاز ندارد و اولیا و مربیان با به‌کارگیری راهکارهای ساده می‌توانند به رشد خلاقیت کودکان کمک شایان توجهی کنند؛ از جمله:

- فراهم کردن فرصت‌های پرسشگری برای کودکان و تقویت حس کنجکاوی

آنان

- نظرخواهی از کودکان در مورد امور مربوط به خودش و حتی امور خانه یا

کلاس و احترام گذاشتن به نظر او

- عدم دخالت و مراقبت‌های بیش از حد در امور مربوط به کودک

- پرسش از کودکان در مورد کاربرد اشیاء و وسایل

- تهیه کردن ابزارهای مقدماتی برای بازی کودکان

- تشویق دست‌ساخته‌های کودکان

- تشویق کودک به انجام کارهای هنری مثل نقاشی

- تشویق کودکان پس از انجام کارهای ابتکاری

- انجام بازی‌های علمی - تخیلی با کودکان

- طرح داستان‌های تخیلی - علمی برای کودکان

- ارائه قصه‌های ناتمام و درخواست از کودکان برای کامل کردن و

تمام کردن آن

- اجرای نمایش‌های ساده

برای کودکان

- فراهم کردن

فرصت‌های گردش در

طبیعت برای کودکان

- پیش‌بینی

بازدیدهای

دسته‌جمعی از باغ گل، موزه، باغ وحش، نمایشگاه و...

- ترغیب کودکان به انجام آزمایش‌های ساده

- تهیه‌ی اسباب‌بازی‌های انعطاف‌پذیر برای کودکان

- تشویق کودکان به جمع‌آوری دور ریختنی‌ها برای

تهیه‌ی کاردستی

- انجام بازی‌های کلامی با کودکان (پرسیدن مشابه‌ها،

متضادها و...)

- پرسش و نظرخواهی از کودکان در مورد حل مسائل

روزمره

- تشویق کودکان به ساختن کارهای دستی ساده

- درخواست از کودکان برای تکمیل کردن اشیاء و امور

نیمه‌تمام، کامل کردن جمله‌ی ناقص، تکمیل نقاشی ناتمام

و...

- پیش‌بینی اجرای نمایش خلاق توسط کودکان

- تشویق کودکان به جمع‌آوری مجموعه‌های گوناگون

(تمبر، سکه، کارت پستال، برگ‌ها، گل‌ها و...)

- همراه شدن با کودکان به جای همراه کردن او با

خود

- پر کردن اوقات فراغت کودک

- فراهم کردن فرصت‌های بحث و گفت‌وگو و پرسش

و پاسخ برای کودکان

- خواندن شعر و سرودهای آهنگین ملایم برای

کودکان

- برقراری جو عاطفی مناسب بین افراد خانواده،

همکلاسی‌ها و...

- توجه به پرورش حواس پنجگانه‌ی کودکان

- فراهم کردن محیط مناسب برای تجربه کردن،

اشتباه کردن و ریسک کردن کودکان

- استفاده از اسباب‌بازی‌های فکری توسط

کودکان

- توجه به سؤالات عجیب و غریب

معمول کودکان

- مقایسه نکردن بچه‌ها با یکدیگر

- فرصت تماشای فیلم‌های مناسب

- و...

قطعاً، شما به عنوان مربی یا اولیای

کودک پیش‌دبستانی راهکارهای

مناسب، نو و خلاق دیگری نیز برای

کمک به رشد خلاقیت کودکان

سراغ دارید.

منابع

۱. فرخنده مفیدی، مرتضی منطقی، علی رؤف و مهرانگیز بریایی، مقالات ارائه شده در دومین همایش ملی «جایگاه خلاقیت در آموزش پیش از دبستان» (آذرماه ۸۶).

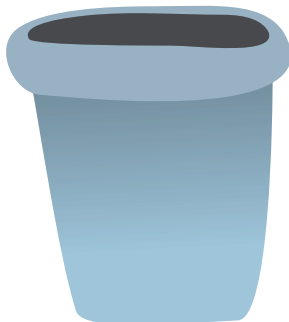
۲. گریوز - گارگیلو - اسلادر، ترجمه‌ی مهدی قراچه‌داهی،

خلاقیت، ۱۳۷۸.

3. www.Tebyan.net/index.aspx?pid=799

4. www.aryarts.com/Parents/dz2.pdf

5. www.fekreno.org/Arfek143.htm

آموزش جغرافیا در دوره‌ی پیش از دبستان

دکتر مرجان گودرزی

کلید واژه‌ها: آموزش مفاهیم جغرافیا، روش‌های کودک محور، برنامه‌ی درسی دوران اولیه‌ی کودکی، آموزش مربیان، و آموزش‌های پیش از دبستان.

زویای تازه، نگرش‌های عمیق‌تر و چهره‌های به مراتب زیباتر و هدف‌مندتر از آن را ایجاد کنند.

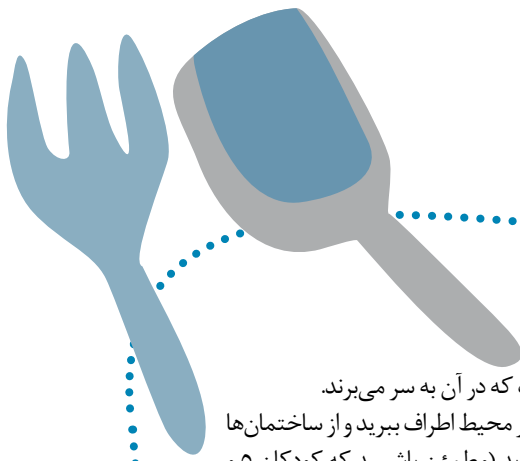
صاحب‌نظران و برنامه‌ریزان کنونی، آموزش جغرافیا را چیزی فراتر از دانستن درباره‌ی مکان، زمین و نقشه‌ی جغرافی می‌دانند، و ارتباط مکان و زمین و کره‌ی خاکی را با خود انسان و کسانی که در آن زندگی کنند، در اولویت یادگیری می‌دانند. بدین منظور، دست‌اندرکاران آموزش‌های پیش از دبستان نیز همراه با بازی‌بندی و بازیگری علائق در بازسازی برنامه‌های درسی کودکان، کوشش‌های جدیدی را آغاز کرده‌اند.

بدیهی است ورود به مباحث و مفاهیمی که کودکان از نظر ذهنی کشش درک آن را ندارند، و نیز آموزش این مطالب توسط افراد بی‌اطلاع و با روش‌های نامطلوب، راه را بر خطاها و دشواری‌های آموزشی باز می‌کند. از این‌رو، لازم است که مفاهیم جغرافیا هنگام اطلاع یافتن از آمادگی کودکان، در برنامه‌ی درسی گنجانیده شوند. مهم‌تر این که ابزار و فضا را برای شکل‌دهی اهداف این نوع از آموزش‌ها به درستی

هم‌چنان که در بحث «آموزش تاریخ به کودکان» در شماره‌ی قبلی گفتیم، جغرافیا نیز - بیش از درک مفهوم و ضرورت یادگیری آن، به دلیل حفظ کردن و به ذهن سپردن وقایع بی‌معنی - از شهرت برخوردار است.

بسیاری از ما تمرین‌های کلاسی و فعالیت‌هایی را به یاد می‌آوریم که هدف از آن‌ها صرفاً آموزش جایگاه مکانی، شکل‌گیری زمین، نام شهرها و پایتخت‌ها، صادرات مهم، ارقام جمعیتی، مطالبی درباره‌ی همسایگان و کشورهای نزدیک بود؛ به عبارتی، به موارد فوق‌این حقایق و تأثیر انسان‌ها بر محیط فیزیکی و برعکس آن توجه بسیار کمی می‌شد. از آن‌جا که مدارس به پذیرفتن این نوع الگوی حفظ‌کردن و به‌خاطر سپاری طوطی‌وار و چنین تصویری از درس‌ها و آموزش‌های جغرافیا عادت کرده بودند، این موضوع و نوع نگرش به مطالب جغرافیا هم‌چنان در برنامه‌ی درسی کودکان مهجور مانده و به‌ویژه در برنامه‌ی درسی کودکان پیش از دبستان پایگاه و جایگاه اساسی خود را پیدا نکرده است. با وجود این، دیدگاه‌های کنونی تا حدود زیادی توانسته‌اند

دنیاوی وسیع تر و بزرگ تری است که در آن به سر می‌برند. ۲. بچه‌ها را به گردشگری در محیط اطراف ببرید و از ساختمان‌ها و دیدنی‌های اطراف عکس بگیرید (مطمئن باشید که کودکان ۵ و ۶ ساله با دوربین‌های دیجیتال می‌توانند عکس‌های شخصی خود را بگیرند و به شما نشان دهند). قابلیت کودکان توانمند امروزی را دست کم نگیرید. عکس‌های گرفته شده را روی مقوا یا مکعب‌های چوبی بچسبانید. کودکان را تشویق کنید تا از آن‌ها به همان صورتی که در بازی با مکعب‌ها استفاده می‌کنند، بهره بگیرند.

۳. از عکس‌های کودکان استفاده کنید و به آن‌ها نشان دهید که چیزها و اشیای آشنا می‌توانند به وسیله‌ی مدل‌ها و مقیاس‌های مختلف ارائه و نمایش داده شوند؛ یعنی به آن‌ها بگوییم همان‌گونه که عکس، شما را نشان می‌دهد و نمونه‌ای از خود شماست، هر چیز دیگری نیز می‌تواند با مقیاس مناسب آن ارائه شود. به آن‌ها بگویید: «این تصویر، شما را نشان می‌دهد ولی عکس کوچک است و شما واقعاً بزرگ‌ترید.»

عکس‌ها یا تصاویر ترسیم شده‌ای را از اشکال و وسایل گوناگون در کلاس و محیط اطراف، خانه‌های کودکان و مکان‌های دیگر تهیه کنید و از کودکان بخواهید تا ضمن اشاره به آن‌ها، شئی واقعی را در صورت امکان بلند کنند و نشان دهند. کودکان را می‌توان هدایت کرد تا بفهمند که نمادها نمایشی از اشیای واقعی، یا مکان‌های عینی و حقیقی هستند، اما در مقیاس کوچک‌تر.

خصوصیات فیزیکی

دانش کنونی درباره‌ی رشد و تحول کودک نشان می‌دهد که تمرکز بر محیط نزدیک کودک و اطراف او برای شروع شناخت خصوصیات فیزیکی بسیار منطقی است؛ بنابراین، کودکان را تشویق کنید تا نه تنها بر ظاهر فیزیکی اشکال و مکان‌های جغرافیایی اطرافشان بنگرند، بلکه راه‌ها و شیوه‌هایی را که این مکان‌ها و موارد بر فعالیت‌ها، اعمال و

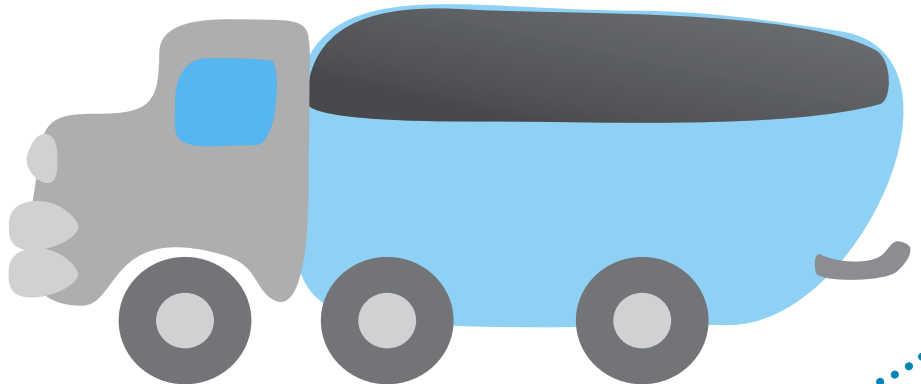
تدارک ببینیم و مربیان و خانواده‌ها نیز از چگونگی به کارگیری مفاهیم و فعالیت‌های مرتبط با آن آشنایی کافی پیدا کنند. در اینجا با تأکید بر روش کودک محور، خودخواست و مبتنی بر فعالیت کودک، فعالیت‌های مناسبی را طراحی کرده‌ایم که ضمن ارتقا و بهبود سطح شناخت مفاهیم جغرافیا در کودکان پیش از دبستان، چالش‌های سازنده‌ای را در ارتباط با کودکان و مربیان و نیز خانواده‌ها فراهم می‌آورد. در حقیقت، مربیان پیش دبستان می‌توانند با طرح‌ریزی و انجام چنین فعالیت‌های معنادار، هدفمند و مهم، راه را بر شناخت این مقوله در برنامه‌ی درسی کودکان پیش دبستانی به گونه‌ای صحیح باز کنند و از بسیاری ابهامات و عدم تناسب‌ها بکاهند.

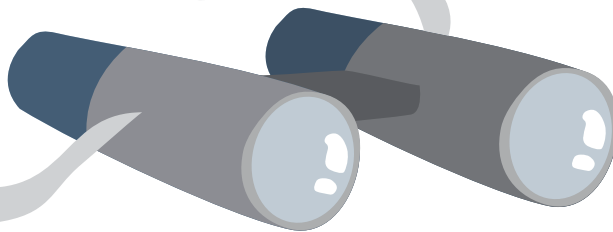
فعالیت‌های آموزش جغرافی

ارائه و نمایش نقشه: نقشه‌ها از جمله راه‌های ارائه و نمایش سریع و انتزاعی مکان‌های واقعی در زمین هستند. از آن‌جا که زمینه‌ی محسوس و بسیار عینی را فراهم نمی‌آورند، ممکن است استفاده از آن‌ها فراتر از گنجایش و توانایی ذهنی کودکان خردسال باشد. با وجود این، تجارب آماده‌سازی و به کارگیری فعالیت‌های عینی، به کودکان در شناخت و فهم آن‌ها کمک می‌کند. در این فعالیت‌ها می‌توان به کودکان یاد داد که اشیای یا نمادهای مشخصی را برای نمایش مکان‌ها و شناخت فضاها و محل‌های مختلف استفاده کنند. گفتنی است این بخش ظریف و مهم باید در هر برنامه‌ی درسی پیش از دبستان جایگاه خود را در این زمانه بیابد. در این‌جا به سه فعالیت به منظور زمینه‌ی آغازین آموزش و آماده‌سازی درک نقشه‌های اولیه اشاره می‌کنیم:

۱. شن بازی^۱ یا آب بازی^۲، بازی با کامیون‌ها، ماشین‌ها، کشتی‌ها و نظایر آن را در کودکان مورد تشویق قرار دهید. همان‌طور که کودکان در زمین شن بازی، جاده می‌سازند و پل‌ها، کانال‌ها و دیگر اشکال جغرافیایی را شکل می‌دهند؛ در حقیقت درمی‌یابند که فضای کوچک شده (مینیا تور) و درست شده به وسیله‌ی آن‌ها، نوعی شبیه‌سازی^۳

شنیدن، دیدن و تجربه‌ی گذشتگان، شیرینی و زیبایی تاریخ را در ذهن کودکان صدچندان کرده، غرور افتخار و خودشناسی ملی و مذهبی آن‌ها را تقویت می‌کند

کارهای دیگران اثر می‌گذارند نیز مورد بحث قرار دهند:

۱. چنانچه زمین بازی و حیاط مهد کودک از سطوح متفاوت و چندگانه‌ای چون شن، خاک، چمن و فضای سبز، آسفالت و زمین سخت و نظایر آن تشکیل شده است، می‌توانید از کودکان بخواهید تا به دقت زمین را مشاهده کنند و گزارش دهند که چه سطحی از زمین برای چه نوع از بازی‌ها مناسب است؛ مثلاً بگویند که برای راندن سه چرخه، چه سطحی مناسب است. با آن‌ها بحث کنید که چرا سخت‌ترین سطح مثل آسفالت برای این کار آسان‌تر است و چرا نرم‌ترین سطح مثل چمن و شن برای این کار مناسب نیست. از کودکان بپرسید سطوحی را که برای حفر کردن، پرش و جهش و استراحت کردن یا فعالیت‌های دیگر مناسب است، پیدا کنند و نام ببرند.

۲. از آب بازی و شن بازی می‌توان برای کمک به کودکان در ساختن مدل رودخانه‌ها، دریاچه‌ها، جاده‌ها، کوه‌ها، مزرعه‌ها، شهرها و مانند آن استفاده کرد. به کمک وسایل نقلیه‌ی بازی می‌توانید به تخیل کودکان بیفزایند و با افزودن وسایل و ابزارهای مختلف و هدفمند به محیط و فضای بازی‌های آزاد، کودکان را یاری دهید تا از انواع و اشکال مختلف و متفاوت خصوصیات فیزیکی و جغرافیایی سطوح زمین آگاهی پیدا کنند و دریابند که چگونه افراد و آدم‌ها از این خصوصیات و ویژگی‌ها در زندگی روزمره‌شان بهره می‌گیرند.

۳. کودکان را برای پیاده‌روی به خارج از مرکز یا مهدکودک ببرید و خصوصیات فیزیکی مختلف را در محل شناسایی کنید. کودکان می‌توانند مساجد، خانه‌ها، آسمانخراش‌ها و ساختمان‌های بلند، خانه‌های چند طبقه و حیاطدار، خانه‌های گلی، آجری و انواع دیگر، مغازه‌ها و فروشگاه‌ها، فضای پارکینگ، و پارک‌ها و بوستان‌ها و فضاهای باز دیگر را شناسایی کنند. شما نیز به عنوان مربی باید تدابیری اتخاذ کنید تا به کودکان در مقایسه‌ی شباهت‌ها و وجوه افتراق آن‌ها، کمک کنید و آن‌ها را در مورد چگونگی و موقعیت استفاده از آن‌ها به بحث و گفت‌وگو بکشانید.

۴. کودکان را برای گردش، به محیطی که کمی دورتر از مدرسه یا مرکز آموزشی‌شان است، ببرید؛ مثل محیط‌های روستایی و اطراف شهر. آن‌ها را تشویق کنید، ساختار زمین‌ها و ساختمان‌های گوناگون

مانند رودخانه‌ها، استخرها و حوضچه‌ها، کوه‌ها و دره‌ها، مزارع و میداین، خانه‌های کشاورزان یا حتی محل نگهداری حیوانات و پرندگان (اسب‌ها، مرغ‌ها و...) را نگاه کنند. بحث را هدایت کنید تا درباره‌ی شیوه‌های متفاوت زندگی در محل‌ها و مکان‌های مختلف گفت‌وگو کنند و تفاوت‌های این‌گونه محیط‌ها را با محل زندگی خود نشان دهند؛ برای مثال، نحوه‌ی لباس پوشیدن (پوشش)، کار کردن، بازی کردن و وسایل و تجهیزات زندگی و...

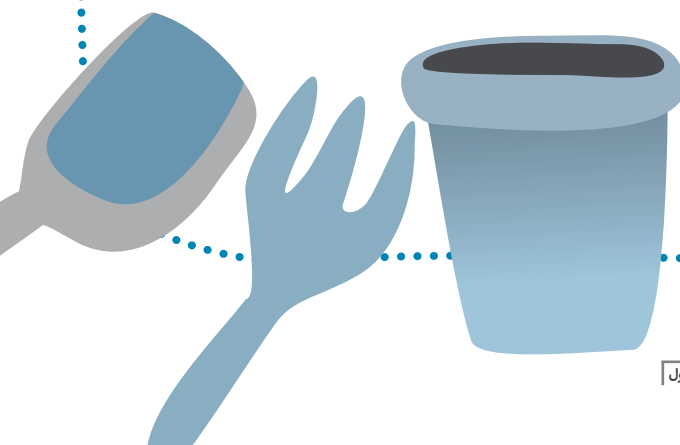
کره‌ی زمین (کره‌ی خاکی): شناخت کامل از کره‌ی زمین و خصوصیات آن مطمئناً برای کودکان خردسال دشوار است؛ برای مثال، کودکی را تصور کنید که با بیلچه‌ی کوچک خود سعی در کندن زمین دارد تا به قول خودش به ته زمین (عمق) و آن طرف دنیا برسد. این محدودیت شناختی در کودکان پیش از دبستان، چه نوع پیش‌بینی را برای طراحان برنامه‌های درسی این دوره فراهم می‌کند؟

با این حال، به رغم این چنین محدودیت‌ها، بسیار حائز اهمیت است که در این سطح، بر تجاربی تمرکز کنیم که توجه کودک را به خصوصیات ظاهری و سطح زمین جلب کند.

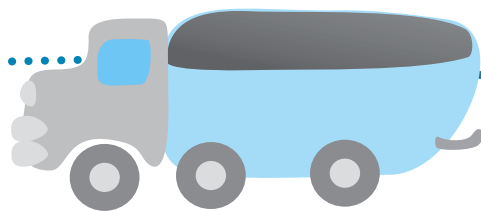
۲. وقتی با کودکان در زیر آفتاب ایستاده‌اید، از آن‌ها بخواهید تا به دقت نگاه کرده، سایه‌ی خود را پیدا کنند. برای آن‌ها توضیح دهید که قدرت نور خورشید سبب شدن سایه‌ها می‌شود. در این حال، به سایه بروید و درباره‌ی تفاوت اوضاع صحبت کنید.

۲. حفر خاک و زمین، و آب بازی، کودکان را با دو ویژگی اصلی زمین آشنا می‌کند. کودکان را به یک دریاچه یا استخر یا حوضچه‌ی آب ببرید تا نسبت به این مطلب که بخش وسیعی از زمین را آب پوشانیده است، شناخت و درک پیدا کنند. از کودکان بخواهید تا اشیاء یا تصاویری را که به زمین یا سطح خشکی تعلق دارند یا سطوحی را که آبی هستند و به وسیله‌ی آب پوشیده شده‌اند، دسته‌بندی کنند.

۳. از کودکان بخواهید تا به آسمان نگاه کرده (دور از نور خورشید)،

در مورد اشکال مختلف تشکیل ابرها تحقیق و پژوهش کنند. آن‌ها خواهند آموخت که ابرهای بزرگ و گسترده، ابرهای پف‌آلود، برفکی و ابرهای سفید نشان از هوایی صاف داشته و ابرهای ضخیم، سیاه و یکدست گسترده نشان از باران یا برف دارد و هر یک از اشکال ابرها پیش‌آگهی‌دهنده‌ی نوعی از اوضاع جوی است.

۴. به ماهیت و طبیعت باده‌ها اشاره کنید؛ در یک روز بادی، از کودکان بخواهید در جهت عکس نسیم و وزش باد بدون تفاوت تقلا و کوشش کودکان را در هوای بادی، و غیربادی و آرام به بحث بگذارید. کودکان از تجارب و مثال‌های خود استفاده خواهند کرد.

۵. تغییرات فصلی را مشاهده کرده، درباره‌ی خصوصیات و ویژگی‌های فصل‌های مختلف بحث کنید. در این قسمت می‌توانید از فعالیت‌هایی که معمولاً در زمینه‌ی آموزش علوم بهره می‌گیرید، استفاده کنید.

به این ترتیب، در یک برنامه‌ی درسی پیش از دبستان می‌توانید با خلاقیت و مثبت‌نگری درباره‌ی درس جغرافیا، مفاهیم زیربنایی نقشه‌خوانی، ویژگی‌های فیزیکی زمین، اوضاع جوی و موقعیت فضاهای مختلف و نیز مکان‌های طبیعی را به کودکان آموزش دهید و در لحظاتی خوش، زمینه‌ای را برای آندوختن تجربیات غنی و سازنده برای کودکان دوره‌ی پیش از دبستان فراهم آورید. اطمینان داشته باشید که وقتی کودکان در این سنین از طریق فعالیت‌های فرح‌بخش و هدفمند، آگاهی‌های لازم را پیدا کنند، موفقیت و پیشرفت آن‌ها از نظر درک مفاهیم جغرافیا در سال‌های آینده و دوره‌های بالاتر تحصیلی افزایش خواهد یافت.

توجه به نکات ایمنی و بهداشت

۱. مراقب باشید که ضمن انجام فعالیت‌ها و لذت بردن کودکان در محیط طبیعی، از نظر بهداشتی خطری آن‌ها را تهدید نکند.
۲. در صورت تنظیم برنامه‌ها و فعالیت‌های خارج از محیط مراکز پیش از دبستان و مهدهای کودک، مجوزهای لازم را از خانواده‌ها برای همراه بردن کودکان بگیرید. همچنین، وسایل و تجهیزات مناسب، برای کار، فعالیت و پیشگیری از خطرات احتمالی همراه داشته باشید.
۳. بکوشید نماینده یا نمایندگان از مادران کودکان را به عنوان دستیار و داوطلب خدمت با خود همراه ببرید.
۴. در هر حال، قبل از خروج کودکان از مرکز، با آن‌ها درباره‌ی اتفاقاتی که ممکن است روی دهد، صحبت کنید.

پی‌نوشت

1. Sand play
2. Water play
3. Simulate

پای صحبت مادران

محیط شاد برای کودکان

اشاره

در این شماره هم مانند شماره های پیشین، در صفحه‌ی «پای صحبت مادران» به یکی از پرسش‌هایی که شما خوانندگان محترم مطرح کرده‌اید، پاسخ داده شده است. از مخاطبان گرامی مجله درخواست می‌کنیم با ارسال پرسش‌های خود و نیز پرسش‌هایی که در مواجهه با مادران واحدهای آموزشی خود با آن‌ها روبه‌رو می‌شوند، ما را در غنی‌تر کردن این صفحه یاری کنند. همان‌طور که می‌دانید پرسش‌های این بخش، توسط سردبیر مجله پاسخ داده می‌شود.

مشاور عزیز مجله!

چگونه می‌شود محیطی شاد برای کودکان فراهم آوریم؟
به‌عنوان یک مادر احساس می‌کنم کودکم دلتنگی و تجارب
ناشاد ما را بیش‌تر تجربه می‌کند. شما چه فکر می‌کنید؟
میناع از تهران

سلام بر شادی و زیبایی بهار و فصل شکفتن

مادر عزیز، شاد زیستن و آموزش شادکامی به کودکان، نسخه‌ای دشوار یا غیرقابل دسترسی را طلب نمی‌کند. مطمئناً، هرچه کودکان تجربه‌ی شادی ما را بیش‌تر احساس کنند و در کنار ما راحت‌تر به‌سر ببرند، یاد می‌گیرند که در زندگی خود برای شاد بودن ارزش قائل شوند و قدر لحظات و اوقات زیبایی سلامت زیستن را بیش‌تر بدانند. شادی آفرینی به وسایل خاص و ابزار خارج از ذهن ما نیاز ندارد. وقتی از آن‌چه داریم، احساس خوبی داشته باشیم، یاد بگیریم که توقعات خود را در حد قابلیت‌ها و استعدادهای خود نگه داریم، خود را با دیگران مقایسه نکنیم و از نداشته‌هایمان احساس تلخی و رنج زیاد نکنیم، قطعاً شادی را بهتر و بیش‌تر تجربه می‌کنیم. مثبت‌اندیشی و از دریچه و زاویه‌ی مثبت به اوضاع و احوال

کنید ما خود باید الگو و سرمشق آن‌ها باشیم. به وقت دل‌تنگی، باید به او یاد دهید که از ماندن در آن لحظه خود را رها کند، به کار دیگری بپردازد و با دوستان و آشنایان برنامه‌های تفریحی و سرگرم کننده ترتیب دهد. خود نیز بکوشید او را به محیط شاد، دیدن مناظر زیبا و مکان‌های تفریحی ببرید. قصه و کتاب‌هایی با شخصیت‌های مقاوم در برابر دشواری‌ها و سختی‌ها برایش تعریف کنید یا بخوانید. بازی و سرگرمی ترتیب دهید تا به همراه یکدیگر اوقات خوشی را تجربه کنید و به این صورت، ذهن خود را از ماندن در غم و ناراحتی دور نگه دارید و همیشه به او یاد دهید که دنیا به آخر نمی‌رسد و این خود ما هستیم که می‌توانیم سالم‌تر، مثبت‌تر و راحت‌تر با مشکلات کنار بیاییم.

برای شما و فرزند دل‌بندتان در این سال زیبا، تجارب خوش و زندگی توأم با شادی را آرزو می‌کنم.

سردبیر

خود و پیرامون نگرستن، ما را به شادی نزدیک‌تر می‌کند. زندگی کردن، در حقیقت، تجربه کردن همه‌ی هیجانات خوش و ناخوش، تلخ و شیرین، زیبا و نازیبا، و منفی و مثبت است. مهم این است که بکوشیم با تمرین و ورزش روانی، در غم‌ها کمتر توقف کنیم و شادی‌هایمان را به اشکال گوناگون افزایش دهیم. اگر کودک‌تان دل‌تنگی و تجارب ناخوشایند شما را در خانه و خانواده بیش‌تر تجربه می‌کند، بیش‌تر به این دلیل است که بین لحظات نازیبا و زیبای زندگی‌تان فاصله‌ی کمی قرار داده‌اید. بکوشید در مقابل کودک‌تان، از غم و غصه و بحران‌های روحی خانواده کم‌تر صحبت کنید. منظورم این نیست که او را غافل نگه‌دارید؛ چه بسیار زمان‌هایی که باید آن‌ها را در مسیر و خط زندگی و آن‌چه در خانواده می‌گذرد، قرار دهید ولی بیش‌تر، مقصود من این است که به او یاد دهید که با دل‌تنگی‌ها و ناراحتی‌ها چگونه کنار بیاید و در مقابل سختی‌ها چگونه خود را نیازد.

شادی کردن، خنده کردن بر ناکامی‌ها نیست؛ پس، لازم است راه‌های گذر از ناراحتی را به کودک‌تان یاد بدهید؛ یعنی به او بیاموزید که راه حل مصایب و بحران‌ها چیست و برای جایگزین کردن تجارب ناشاد، چه مسیرها و گام‌هایی را باید طی کند و نیز به این نکته توجه

کوچولوها کلاس بزرگ می‌خواهند

گزارشی از واحد پیش دبستانی مدرسه‌ی ابتدایی آموزگار در ناحیه‌ی ۲ شهر سنندج

گزارش: اصغر ندیری
عکس: محمدرضا باغبانی

نسرین شریعتی

اشاره

مناطق دوزبانه از جمله جاهایی‌اند که اثرگذاری مثبت یا منفی فعالیت‌های پیش دبستانی در آن، قابلیت ارزش‌یابی بیش‌تری دارد. مریبان با سابقه و مجرب، اما در کانون این تلاش و سنجش، نقش مهمی ایفا می‌کنند.

این گزارش از واحد پیش دبستانی مدرسه‌ی ابتدایی آموزگار در ناحیه‌ی ۲ شهر سنندج تهیه شده است. گزارش، انعکاسی از کار دو مربی است که با شیوه‌های مشترک و گاه متفاوت، یک منبع درسی به نام «شکوفه‌ها» را در فرایند آموزش مورد استفاده قرار می‌دهند. لذا با توجه به این امور و ضرورت یا عدم لزوم تألیف متمرکز، به کلاس خانم‌ها نسرین شریعتی و رؤیا نصرتی رفته‌ایم تا منعکس‌کننده‌ی فعالیت‌ها و دیدگاه‌های ارزنده‌ی آن‌ها باشیم.

شیوه‌های مشترک در برنامه‌ی انس با قرآن کریم

اهمیت فعالیت‌های قرآنی چنان است که در برنامه‌ی درسی پیش دبستان و در سطح کشور به طرق گوناگون یا شیوه‌های مشترک، سوره‌ها و آیات کلام الله مجید در کلاس‌ها بر گوش جان نونهالان جامعه‌ی اسلامی مان جاری می‌شود.

نسرین شریعتی ۲۴ سال سابقه‌ی تدریس در دبستان را دارد. او از چهار سال پیش تصمیم گرفته است که در کنار بچه‌های پیش دبستانی باشد. در ارتباط با فعالیت‌ها و روش‌های تدریس قرآن می‌گوید: «طبق دستورالعمل و همین‌طور واحد کارهایی که در کتاب «شکوفه‌ها» پیش‌بینی شده و با توجه به مناسبت‌ها، سوره‌های کوچک مانند «توحید»، «کوثر» را با بچه‌ها تمرین می‌کنیم. روش کار، شنیدن از نوار کاست و سپس زمزمه‌ی گروهی است.» رؤیا نصرتی درباره‌ی برنامه‌ی انس با قرآن می‌گوید: «با توجه به پیام‌های قرآنی، خارج از برنامه‌ی درسی و کتاب شکوفه‌ها می‌توانیم به بخش‌های بسیار کوتاه قرآن کریم بپردازیم و از آن‌ها به عنوان درس استفاده کنیم؛ مواردی چون: توجه و احترام به مساجد، احترام به پدر و مادر یا مسائل و فضایل اخلاقی یا صفات خداوند.»

سپس خانم نصرتی در کلاس شروع به اجرای قسمتی از درس

کرد که بنا به اقتضای کلاس مطرح شده بود:

– بچه‌ها چه وقت «بسم الله الرحمن الرحیم» می‌گوییم؟

بچه‌ها هم با صدای بلند می‌گویند: «وقتی شروع به کاری می‌کنیم

یا می‌خواهیم غذا بخوریم.»

– کی «الحمدلله» می‌گوییم؟

– بعد از خوردن آب یا غذا و برای تشکر از خدا.

دیدگاه‌ها درباره‌ی پیش دبستان

شریعتی درباره‌ی فرستادن بچه‌ها به پیش دبستان از طرف خانواده‌ها، چنین اظهار می‌دارد: «در صورتی که خانواده‌ها اطلاعات مفیدی در این زمینه داشته باشند، از ثبت‌نام و شرکت بچه‌ها در کلاس‌ها استقبال خواهند کرد. این مسئله با سطح سواد خانواده‌ها ارتباط مستقیم دارد. پدر و مادرهای درس‌خوانده بیش‌تر به این کلاس‌ها رغبت نشان می‌دهند. دیگر خانواده‌ها نیز با دیدن شادی و تحول در نونهالان خود، به ادامه‌ی حضور فرزندانشان تمایل پیدا می‌کنند.»

نصرتی می‌گوید: «واقعاً لازم بود که قبل از پایه‌ی اول چنین کلاسی دایر شود. طی این چند سالی که مربی هستیم، هم دیده و هم از همکاران پایه‌های بالاتر شنیده‌ام که سطح یادگیری و نوع فعالیت‌ها و حتی دست‌ورزی بچه‌هایی که پیش دبستانی را گذرانده و وارد پایه‌ی اول شده‌اند، به مراتب بهتر از آن‌هایی است که دوره را نگذرانده‌اند.»

رویا نصرتی

نونهال کم‌تر از حد مجاز است. از خانم نصرتی می‌خواهیم سخن پایانی را بگوید و به رغم انتظار ما، خواسته‌های شخصی را کناری نهاده و پیشنهادهایی قابل تأمل طرح می‌کند. می‌گوید: «بچه‌ها به کلاسی نیاز دارند که بتوانند در آن به راحتی حرکت کنند. پسرها این نیاز را با جنب‌وجوش خود نشان می‌دهند». و بالاخره، نسرین شریعتی هم از مشکلات می‌گوید: «ما در این جا مشکلاتی چون کمبود وسایل بازی و امکاناتی مثل آب‌رنگ، خمیربازی و مانند آن داریم. پسرها دوست دارند کلاسی فراخ داشته باشند؛ بنابراین، پیش دبستان به مکان و ساختمانی جدا و مستقل از مدرسه‌ی ابتدایی نیاز دارد.»

نصرتی که چهار سال است مربی است، می‌افزاید: «بچه‌ها بسیار علاقه‌مند و فعال‌اند. گفتنی است محیطی آماده و فعالیت‌هایی از نوع بازی، سرگرمی، شعرخوانی، خمیربازی، نقاشی و نمایش باعث تنوع و شادی در کلاس می‌شود. بچه‌ها الان به خوبی مداد و قلم مو به دست می‌گیرند و از آب‌رنگ در نقاشی رنگ کردن شکل‌ها و حجم‌ها استفاده می‌کنند.»

باز هم دو زبان‌ها

بنا به اظهار هر دو مربی با عنوان کردن کلمات و واژه‌های مشترک بین زبان‌ها و گویش‌ها می‌توان به راحتی با بچه‌ها ارتباط برقرار کرد.

در کردستان گویش‌هایی مثل «اورامی» یا «کرمانجی» وجود دارد که شاید سایر گویشوران، فارسی‌زبان‌ها و ترک‌زبانان ساکن منطقه نتوانند برخی واژه‌ها را متوجه شوند.

اما اثر این کلاس‌ها و تمرین‌ها چنان است که به مرور، یادگیری انجام و ارتباط ایجاد می‌شود.

شریعتی در مورد نحوه‌ی شروع کلاس یا مسائل عمومی کلاس می‌گوید: «در کتاب شکوفه‌ها، چند شعر به زبان کردی وجود دارد که ما آن‌ها را می‌خوانیم و با بچه‌ها تکرار می‌کنیم و بعد از بچه‌هایی

در کردستان گویش‌هایی مثل «اورامی» یا «کرمانجی» وجود دارد که شاید سایر گویشوران، فارسی‌زبان‌ها و ترک‌زبانان ساکن منطقه نتوانند برخی واژه‌ها را متوجه شوند

که می‌توانند، می‌خواهیم که آن را به فارسی برگردانند. به هر حال از واژگان پایه و مشترک و معمول مثل سلام، خداحافظ و آب استفاده می‌کنیم. ما اغلب در کلاس، فارسی حرف می‌زنیم. من با دقت در وضعیت و با ارزش‌یابی حرکات نونهالان متوجه شده‌ام که دخترها راحت‌تر مسائل زبانی ارائه شده را یاد می‌گیرند.»

تألیف متمرکز یا غیرمتمرکز؟

«تألیف کشوری یا متمرکز بهتر است.» این نظر خانم نصرتی است. او می‌گوید: «اگر تألیف کتاب سراسری باشد، بچه‌ها با مسائل خارج از استان خود نیز آشنا می‌شوند.»

ولی شریعتی به تألیف غیر متمرکز نظر دارد و می‌گوید: «در این صورت بچه‌ها با مسائل دور و بر خود و محل زندگی‌شان آشنا می‌شوند و این مقدمه‌ای برای آموزش‌های کلان بعدی است.»

انتظار و درک یکسان

اما می‌توان انتظار داشت که اگر از مشکلات و مسائل موجود در این گونه واحدها سؤال شود، همه به مواردی مشابه اشاره کنند. هر یک از کلاس‌ها ۲۸ دانش‌آموز را در خود جای داده که با توجه به سرزندگی و جنب‌وجوش بچه‌ها می‌توان گفت نسبت فضای موجود برای هر

پژوهشی درباره‌ی ادراک فضا و شناسایی بدن

مآنده یعقوبی | کارشناس ارشد پیش از دبستان

اشاره

در هر شماره، چکیده‌ای از پژوهش‌های انجام شده در حوزه‌ی پیش از دبستان را برای آگاهی شما خوانندگان محترم منتشر می‌کنیم. این اقدام موجب استقبال دانشجویان و پژوهشگران علوم تربیتی در حوزه‌ی پیش از دبستان شده و مصرانه درخواست دارند که علاوه بر انتشار چکیده‌ی پایان‌نامه‌ها، نسبت به انتشار کل پژوهش‌ها هم اقدام کنیم که قصد داریم در آینده‌ی نزدیک این کار را انجام دهیم.

بررسی تأثیر حرکات موزون بر تحول ذهنی (ادراک فضا و شناسایی بدن) در دختران و پسران ۵ و ۶ ساله پیش دبستانی در شهرستان قزوین

چکیده

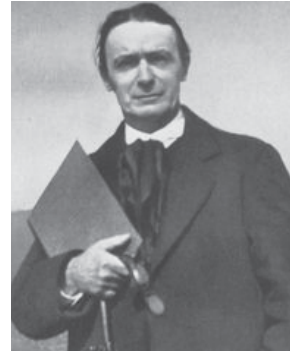
هدف کلی پژوهش حاضر، بررسی تأثیر حرکات موزون بر تحول ذهنی (ادراک فضا و شناسایی بدن) دختران و پسران ۵-۶ ساله‌ی پیش دبستانی در شهرستان قزوین است. آزمودنی‌های این تحقیق را تعداد ۱۰۰ نفر از کودکان دختر و پسر (۵-۶ ساله) پیش دبستانی شهرستان قزوین تشکیل می‌دادند که از این آمار، تعداد ۵۰ کودک را دختر و ۵۰ کودک دیگر را پسر تشکیل می‌دادند. برای انتخاب این تعداد نمونه‌ی آماری، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است، به این ترتیب که از بین

۱۱ مدرسه‌ی دخترانه، یک مدرسه و سپس از این مدرسه، ۲ کلاس به صورت تصادفی انتخاب شده و سپس از بین تمام دانش‌آموزان دو کلاس، دو گروه مساوی آزمایش و کنترل (هر گروه ۲۵ نفر) به صورت تصادفی انتخاب شدند و به همین ترتیب نیز از بین مدارس پسرانه، دو گروه مساوی آزمایش و کنترل (هر گروه ۲۵ نفر) به صورت تصادفی انتخاب شدند. سپس از تمام ۱۰۰ دانش‌آموز، آزمون آدامک گودیناف و آندره‌ری گرفته شد. بعد نیز برنامه‌ی حرکات موزون به مدت ۱۶ هفته، هفته‌ای سه جلسه و هر جلسه ۳۰ دقیقه، روی گروه آزمایش اجرا شد. هر جلسه برنامه‌ی حرکات موزون شامل ۵ دقیقه گرم کردن همراه با حرکات ساده‌ی کششی و بنیادی، ۱۵ دقیقه حرکات موزون و ۱۵ دقیقه نیز سرد کردن و ارزش‌یابی می‌شد. در نهایت، مجدداً از همه‌ی گروه‌های آزمایش و کنترل، یک پس‌آزمون با استفاده از آزمون آدامک گودیناف و آندره‌ری گرفته شد و امتیازات در برهه‌های مخصوص ثبت شدند. سپس با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی، به‌ویژه آزمون t مستقل و t همبسته، تجزیه و تحلیل داده صورت گرفت و این نتایج به دست آمد:

حرکات موزون بر تحول ذهنی شامل ادراک فضا و شناسایی بدن در آزمودنی‌ها تأثیر معنادار آماری دارد، اما تأثیر حرکات موزون بر تحول ذهنی شامل ادراک فضا و شناسایی بدن بین دختران و پسران پیش دبستانی تفاوت معنادار آماری وجود ندارد. این پایان‌نامه به راهنمایی خانم دکتر زهرا سلمان و مشاوره‌ی دکتر فرخنده مفیدی در دانشگاه علامه طباطبائی انجام شده است و برای آگاهی از متن آن می‌توان به کتاب‌خانه‌ی این دانشگاه مراجعه کرد.

حرکات موزون بر تحول ذهنی شامل ادراک فضا و شناسایی بدن در آزمودنی‌ها تأثیر معنادار آماری دارد

پیشکسوتان

دکتر فرخنده مفیدی

آشنایی با پایه‌گذار «رویکرد والدورف» برای کودکان رودالف اشتاینر

رودالف اشتاینر، با وجود مطالعات و اندیشه‌ورزی بسیاری که در زمینه‌های گوناگون، چون علوم پایه، هنرهای نمایشی، اقتصاد، پزشکی، ریاضیات و نجوم داشت، بیش از همه به آنتروپوزوفی پرداخت

(تفکر، احساس، امیال) و جایگاه فیزیکی آن‌ها در بدن انسان (سر و سیستم عصبی، قلب و شش‌ها، اندام و سیستم سوخت و ساز بدن) است.

آنتروپوزوفی، فلسفه‌ای مبتنی بر این اصل است که ذهن انسان توانایی اتصال به جهان معنوی را دارد و می‌تواند از طریق یک هوشیاری رؤیایگونه در جریان روحانی (غیرمادی) جهان شرکت کند.

نگاه معنوی اشتاینر همچنین در فعالیت‌های هنری و نوشتن نمایش‌نامه‌هایش با موضوعات جهان روحانی و زمینی تبلور یافته است. او با همکاری همسرش نیز که در زمینه‌ی بازیگری فعالیت داشت، شیوه‌ی تازه‌ای برای سخن گفتن و هنر نمایش، ارائه داد و از **یوریتمی**^۸ که به معنای ترکیب کلام، حرکت و موسیقی است، بهره گرفت.

تجربیات سودمندی که اشتاینر در تأسیس انجمن آنتروپوزوفی به‌دست آورد، او را در پایه‌گذاری مدارس والدورف در اشتوتگارت آلمان در سال ۱۹۱۹ یاری کرد. مدرسی که امروزه در بیش از ۶۰ کشور جهان فعالیت دارند.

سرانجام این اندیشمند بزرگ و هنرمند خلاق و نویسنده و سخن‌ران زبردست، در سی‌ام مارس ۱۹۲۵، در سن ۶۵ سالگی دیده از جهان فرو بست.

در میان آثار رودالف اشتاینر آثار زیر از توجه چشمگیر و بیشتری برخوردارند: فلسفه و آزادی، خداشناسی، پدر علم زیباشناسی جدید، مسیح به عنوان یک حقیقت اهل تصوف، هایگل و دشمنانش.

پی‌نوشت

1. Rudolph Steiner
2. Kraljevic
3. wiener Neustadt
4. Rostock
5. Goethe
6. Weimar
7. Anthroposhy
8. Eurythmy

www.The waldorfschool.org

رودالف اشتاینر^۱ در ۲۷ فوریه‌ی سال ۱۸۶۱ م. در دهکده‌ی کوچکی به نام کوالجویک، که اکنون در یوگسلاوی است، به دنیا آمد. این دهکده‌ی کوچک که در حاشیه‌ی اتریش و امپراتوری مجارستان واقع بود، امروز به نام **کراوت**^۲ نامیده می‌شود. پدر رودالف از کارکنان راه‌آهن در روستای کوچکی در اتریش بود که همواره در رؤیاهایش، رودالف را مهندس خطوط آهن تصور می‌کرد. رودالف تحصیلات ابتدایی خود را در مدارس همان روستا گذراند و سپس به مدرسه‌ای در **واینر نوستاد** رفت.

در سن ۱۸ سالگی مطالعات خود را در دانشگاهی معتبر، در زمینه‌ی ریاضی، فیزیک، شیمی و تاریخ طبیعی آغاز کرد و با درجه‌ی لیسانس فارغ‌التحصیل گردید و بعدها در سال ۱۸۹۱ با ارائه‌ی پایان‌نامه‌ای در زمینه‌ی فلسفه، به‌اخذ مدرک دکتری از دانشگاه **روستوک**^۳ نایل آمد. از آن‌جا که رودالف، قبل از سال ۱۸۸۲، در سن ۲۱ سالگی به خاطر علاقه‌ی وافرش به علوم طبیعی و تاریخ آلمان در انتشارات علوم طبیعی مشغول به کار شده بود، در همین سال‌ها نیز از طرف انتشارات و آرشینو شیلر و برمار دعوت به کار شد و به عنوان مسئول ویرایش علوم طبیعی شروع به کار کرد که تا سال ۱۸۹۷ این وظیفه را در برلین به عهده داشت.

علاقه هنری و علمی اشتاینر، او را به سوی گوته، سوق داد، و او به تنظیم و ویرایش آثار گوته^۴، شوپنهاور در آرشینو گوته، واقع در وایمار^۵، پرداخت. وی طی سال‌های ۱۸۸۹ تا ۱۸۹۶، با بسیاری از چهره‌های فرهنگی و هنری زمان خویش آشنا شد. کتاب‌ها و مقالات بسیاری را به رشته‌ی تحریر درآورد و با برگزاری نشست‌ها و سخنرانی‌ها، ویرایش یا نوشتن مقالات بسیار توجه جامعه‌ی علمی فلسفه، تعلیم و تربیت و الهیات را به خود جلب کرد.

رودالف اشتاینر، با وجود مطالعات و اندیشه‌ورزی بسیاری که در زمینه‌های گوناگون، چون علوم پایه، هنرهای نمایشی، اقتصاد، پزشکی، ریاضیات و نجوم داشت، بیش از همه به **آنتروپوزوفی**^۶ پرداخت.

آنتروپوزوفی در حقیقت به مکتب عرفان و خودمرداری انسان‌گرایانه اطلاق می‌شود. بر این اساس، تمرکز اصلی «رویکرد والدورف» بر ایجاد تعادل و هماهنگی بین جنبه‌های مختلف روح انسان

منبع

نگاهی دیگر به فطرت و ابعاد آن

مجید جمشیدیان
عکس: اعظم لاریجانی

اشاره

در شماره‌ی قبل نظر مرتضی طاهری، عضو شورای برنامه‌ریزی مجله را در مورد رویکرد فطرت‌گرایی در دوره‌ی پیش دبستان که در راهنمای برنامه‌ی پیش دبستانی (مصوب شورای عالی آموزش و پرورش) مورد تأکید قرار گرفته است، خواندیم. در این شماره دیدگاه‌های مجید جمشیدیان را در همین زمینه منتشر کرده‌ایم. جمشیدیان، از کارشناسان و مسئولان با سابقه‌ی آموزش و پرورش است که هم‌اکنون در زمینه‌های فکری با گروه پیش از دبستان دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی همکاری دارد. همان‌طور که قبلاً هم گفتیم، مجله آمادگی دارد دیدگاه‌های موافقان و مخالفان در این زمینه را در چارچوب مقالات علمی منتشر کند.

تعریف فطرت

فجور و تقوا را نیز الهام کرده است و او به خیر و شر، و خوب و بد آگاه است، ولی به تقوا و خیر و خوبی میل دارد. به شرط آن که تربیت نامناسب خانواده یا محیط، او را آلوده نکند و اگر در مسیر غلط قرار گرفت، این سیر و حرکت در واقع تحمیلی بر حقیقت اوست. انسان، زمانی به کمال و سعادت می‌رسد که قوانین، برنامه‌ها و تعالیمی که برای او در نظر گرفته می‌شود مطابق با نیازهای واقعی او باشد تا هم عقل انسان آن را تصدیق کند و هم امیال و گرایش‌های انسان را به‌طور صحیح ارضا کند و تنها دین الهی است که چنین ویژگی‌ای دارد.

بنابراین اصل، اعتقاد به خدای یکتا فطری است، بلکه مجموعه‌ی معارف دین، به نام عقاید و اخلاق و احکام هم، فطری انسان‌هاست.

اعتقاد به حق و ایمان به مبداء و معاد و وحی در نهاد و نهان همه‌ی انسان‌ها نهاده شده است و وحی الهی، چیزی را از بیرون بر او تحمیل نکرده است.

فطرت انسان همان‌گونه که به کمال گرایش دارد، از نقص‌گریزان است.

فطرت در لغت به معنای شکافتن، گشودن شیء و ابراز آن، ابتدا و اختراع، ایجاد و ابداع است. ولی در معنای خاص، فطرت همان بینش شهودی انسان به هستی محض (خداوند) و گرایش آگاهانه و کشش شاهدانه و پرستش خاضعانه نسبت به حضرت اوست؛ نحوه‌ی خاصی از آفرینش است که حقیقت آدمی به آن نحو سرشته شده و جان انسانی به آن شیوه خلق شده است. انسان به گونه‌ای آفریده شده که به طرف غایت وجودی و کمال نهایی خود در حرکت است و در نهان خود به وسایلی مجهز است که او را به سمت آن کمال مطلق سوق می‌دهد.

ویژگی‌های فطرت

۱. تحمیلی نیست.
۲. با فشار و تحمیل زایل نمی‌شود؛ لذا تغییرناپذیر است.
۳. فراگیر و همگانی است.
۴. ملاک تعالی اوست؛ چون بینش و گرایش انسان متوجه هستی محض و کمال مطلق است. انسان به کمال مطلق و خیر و پاکی گرایش دارد، گرچه خدا به او شناخت و درک

برخی از ابعاد فطرت

۱. خدا دوستی و خدا خواهی
۲. حقیقت‌جویی
۳. ابتکار، ابداع و نوآوری
۴. تمایل به نیکی و فضیلت
۵. زیبایی دوستی

تفاوت فطرت با شاکله

شاکله عبارت است از شخصیت اکتسابی انسان که از مجموعه انگیزه‌ها، عوامل تربیتی و اجتماعی به وجود می‌آید. شاکله را انسان با اندیشه‌ها و اعمال خود می‌سازد؛ زیرا تکرار اندیشه و عمل، در ابتدا حالت است و سپس عادت می‌شود؛ در نتیجه، می‌توان گفت:

- فطرت، موهبتی است و شاکله اکتسابی است.

- فطرت از لحاظ گرایش عملی، جز به حق و صدق مایل نیست. برخلاف شاکله که گاهی متمایل به حق و گاهی متمایل به باطل است.

- فطرت به خدا و شاکله به انسان استناد دارد.

- فطرت قابل تغییر و تبدیل نیست، برخلاف شاکله که چون انسانی است، قابل تبدیل و تغییر است.

پس، هر انسانی دارای فطرت واحد است و خدا هم او را بر همان اصل آفریده

است. اما شاکله‌ی انسان عارضی است که به وسیله‌ی خود او تحصیل می‌شود. لذا چنانچه فطرت شکوفا شود، شاکله به گونه‌ای شکل می‌گیرد که جز حسنات از او صادر نمی‌شود.

عوامل شکوفایی فطرت

۱. تعالیم انبیا

علوم حضوری و شکوفایی دانش‌های شهودی نظیر فطرت از اموری است که انسان خطوط اصلی آن را می‌داند، ولی به آن‌ها آگاهی تفصیلی ندارد. به وسیله‌ی پیامبران آگاهی می‌یابد و به تدریج از نهان به صحنه‌ی دل می‌آید.

۲. تزکیه‌ی نفس و تقوا
۳. مراقبت از خود
۴. محاسبه‌ی نفس.

موانع شکوفایی فطرت

۱. غفلت
  ۲. وسوسه‌ی شیطانی
  ۳. پندارهای خطا، نظیر پندار این که خدا او را نمی‌بیند، با مرگ نابود می‌شود، قدرت و جاه و مال، او را جاودانه می‌کند یا پندار این که نظام آفرینش بیهوده و یاوه است.
  ۴. عقل متعارف
- اگرچه این عقل در آغاز راه لازم است، اما نسبت به مراحل بالاتر مانع است.
۵. کبر و خودخواهی
  ۶. خودبینی و هوس
  ۷. دنیاگرایی
  ۸. تلاش‌های شیطان
  ۹. غباردل.

پیش‌نیازهای تلاش بر اساس فطرت

۱. شناخت نیازهای انسان به طور عام و

نیازهای مخاطبان

۲. شناخت ویژگی‌های مخاطبان (عقلی، عاطفی، اخلاقی، اجتماعی و حسی، حرکتی)
۳. شناخت قابلیت‌های ناشی از ویژگی‌های مخاطبان
۴. شناخت راه و روش مناسب اثرگذاری

در مخاطبان.

این شناخت در سه حوزه‌ی زیر پیگیری خواهد شد:

- راه و روش افزایش دانش
  - راه و روش افزایش بینش
  - راه و روش افزایش مهارت.
۵. شناخت لوازم و ابزار مناسب برای اثرگذاری در مخاطبان (نظیر قصه، سرود و...)
  ۶. شناخت محتوای فطری مناسب با مخاطبان به منظور تدوین راهکارهای شکوفایی فطرت و جلوگیری از موانع شکوفایی.

این محتوا در چهار حیطه‌ی زیر دنبال خواهد شد:

- شناخت خدا و ارتباط با خدا
  - شناخت خود و ارتباط با خود
  - شناخت خلق (مردم) و ارتباط با خلق
  - شناخت خلقت و ارتباط با خلقت
۷. شناخت آن‌چه به عنوان مقدمه و ضرورت درک بهتر برای مخاطبان لازم است (نظیر مفاهیم اساسی ریاضی، علوم، درک زیبایی، توسعه‌ی توانایی‌های ذهنی، قدرت تمرکز، اعتماد به نفس و...).
  ۸. گزینش و آموزش نیروی انسانی توانا (آشنا با محتوا، با مخاطبین، با روش‌ها و...)*.

* این نوشته، بخشی از سخنرانی طولانی مؤلف مقاله است که پس از تلخیص توسط خودشان و صرفاً با تأکید بر مفاهیم اصلی سخنرانی ارائه شده است.

آموزش

چرا نمی‌خواهند بخوابند؟

نگاهی به چرایی مقاومت کودکان ۲ تا ۴ ساله در مقابل خوابیدن

ترجمه‌ی: معصومه شاگردی

برای جلوگیری از نزاع‌های وقت خواب چه کارهایی می‌توان انجام داد؟

۱. مدت زمانی را کنار فرزندتان به صحبت درباره‌ی اموری که در روز گذشته است، بپردازید. فرزند شما شاید به این دلیل در مقابل خواب مقاومت می‌کند که به توجه بیش‌تر شما در پایان روز نیاز دارد؛ به‌خصوص این که شما ساعت‌های زیادی را مشغول کار روزانه‌اید. اختصاص دادن کمی وقت قبل از خواب برای گپ‌زدن با او در مورد وقایع مهدکودک و نیز در مورد زندگی اجتماعی او، ممکن است آمادگی کودک را برای خواب بیش‌تر کند.

۲. بر روی زمانی مشخص برای خوابیدن تأکید کنید. جدولی مصور برای فرزندتان تهیه و در آن، زمان حمام رفتن، شستن دندان‌ها، قصه‌ی شب و بوسیدن را مشخص کنید تا طبق آن عمل کند. این جدول می‌تواند شامل موارد زیر باشد: شب بخیر گفتن، درخواست‌های معمولی مثل نوشیدن چرخه‌ای آب تا تماشاکردن آسمان، ماه و ستارگان. قبل از فرارسیدن زمان خواب، در مورد برنامه به او تذکر کوچکی بدهید؛ مثلاً بگویید: «بسر، ۵ دقیقه مانده به زمان حمام». سعی کنید به او اجازه‌ی اتلاف وقت با انجام کارهای خارج از برنامه را ندهید؛ مثلاً ممکن است دوباره و سه باره تقاضای آب خوردن کند.

۳. کودک را برای خواب تشویق کنید. وقتی کودک در زمان معین به خواب می‌رود، پاداش دادن به او می‌تواند روش خوبی باشد؛ در این مواقع، صبح وقتی کودک می‌خواهد به امور روزانه‌اش بپردازد - مثلاً - یک برچسب به او بدهید تا روی کاغذ یا وسیله‌ی مورد علاقه‌اش بچسباند و اگر مثلاً سه روز سر وقت به خواب رفت، می‌توانید چیزی مثل کتاب به او جایزه بدهید یا او را به پارک یا محل بازی مورد علاقه‌اش ببرید. از تعداد شب‌های کم‌تر شروع کنید؛ چون حتی چند روز هم برای کودک پیش‌دبستانی زمان زیادی است.

۴. به کودک حق انتخاب بدهید. از دیدگاه کودک،

چرا بچه‌های پیش‌دبستانی در برابر خواب مقاومت می‌کنند؟

ممکن است شما هم مانند اکثر والدین با این سناریو که فرزند خود را ساعت ۸:۳۰ شب در تختش بگذارید، او را در آغوش بگیرید، ببوسید و برایش، خواب‌های خوش آرزو کنید، آشنا باشید. ممکن است روز پرکاری را پشت سر گذاشته‌اید، اما هنوز کارهای انجام نشده‌ای باقی مانده باشد؛ کارهایی مثل شستن ظرف‌های شام، رسیدگی به قبض‌ها (آب، برق و...) و... در عین حال، مجبورید مکرراً به اتلاف فرزندتان رفت‌وآمد کنید و او را برای خوابیدن گول بزنید. سرانجام، او بعد از گذشت سه ساعت از زمانی که به تخت‌خواب رفته است، به خواب می‌رود.

زمان خواب ممکن است برای کودک ۲ تا ۴ سال زمان خوشایندی نباشد؛ به عبارتی، او می‌کوشد از خود و استقلال تازه‌یافته‌اش دفاع کند.

هم‌چنین، احتمال دارد جنگیدن کودک با خواب، روشی برای کنترل و مقابله با تاریکی و ترس از شب، توفان، لولو یا چیزهای ترسناکی از این قبیل باشد.

زمان خواب ممکن است برای کودک ۲ تا ۴ سال زمان خوشایندی نباشد؛ به عبارتی، او می‌کوشد از خود و استقلال تازه‌یافته‌اش دفاع کند

حل نهایی مسئله

دلیل اصلی مقابله‌ی فرزندتان را با خواب پیدا کنید. آیا این به دلیل آن نیست که او هنوز خسته نیست؟ یا این که ترسیده است؟ یا محیط خیلی تاریک است؟

اگر از تاریکی می‌ترسد، یک چراغ خواب برایش روشن کنید؛ اگر برنامه‌های تلویزیون او را تحریک می‌کند، آن را خاموش کنید یا صدایش را کم کنید، طوری که مزاحم او نباشد؛ اگر محیط خیلی ساکت است، یک نوار لالایی برایش بگذارید و... نظر و پیشنهادهای او را برای بهتر خوابیدنش از او بپرسید و مطمئن باشید که در این صورت، شانس بیش‌تری برای موفقیت وجود دارد.

هم‌چنین، اطمینان حاصل کنید فرزندتان مقدار کافی هوای تازه در روز مصرف می‌کند و نیز ورزش و فعالیت مناسب داشتن در روز، برای خوب خوابیدن بسیار مؤثر است. اگر کودکتان خیلی زود به خواب برود، ممکن است به دلیل کمبود خواب شبانه‌اش باشد (بچه‌ها در این سن بین ۱۰ تا ۱۲ ساعت خواب در شبانه‌روز نیاز دارند). برخی فعالیت‌های بدنی و حتی تغییرات کوچک در برنامه‌ی فرزندتان، ممکن است موجب تغییر ساعت خواب او بشود.

مقابله کردن با خواب روش بسیار خوبی برای اثبات خود است؛ از این رو، دادن برخی حق انتخاب‌های معقول می‌تواند به او اجازه دهد تا به شیوه‌ای مناسب، خودی نشان بدهد؛ مثلاً از او سؤال کنید که آیا دوست دارد شعرهای فلان کتاب یا قصه‌های فلان نویسنده را برایش بخوانید یا از او بپرسید که یک لیوان آب شبانه‌اش را قبل از رفتن به تخت خواب می‌خواهد بنوشد یا بعد از آن. در انتخاب سؤالتان دقت کنید؛ چون اگر مثلاً بپرسید که «الان می‌خواهی به تخت خواب بروی؟» احتمالاً پاسخی را که دوست ندارید، خواهید شنید.

۵. خونسرد و محکم باشید. حتی اگر کودکتان گریه کرده، و استثنائاً برای دیرتر خوابیدن تقاضا کند، روی حرفتان محکم بایستید؛ مشاجره نکنید، خونسرد و به آرامی سخن بگویید اما در عین حال، محکم باشید. اگر حتی ۵ دقیقه به او وقت بیش‌تری بدهید، او شب‌های بعد هم این درخواست را از شما خواهد داشت.

۶. تنها خوابیدن را به کودک آموزش دهید. اگر کودکتان برای تنها خوابیدن هنوز هم به شما وابسته است، اکنون زمان خوبی است تا او را تشویق به تنها خوابیدن کنید؛ برای این کار به او اطمینان خاطر بدهید؛ مثلاً بگویید که «من هر ۵ دقیقه به تو سر می‌زنم» و به او اطمینان دهید که جایش امن است و شما هم نزدیک او هستید.

۷. برای به هدف رسیدن، مقصودتان را مرحله به مرحله دنبال کنید. در مرحله‌ی اول، شما نمی‌توانید از کودک انتظار داشته باشید که خودش به تنهایی به تخت خواب برود، به تنهایی بخوابد و تمام شب را در تخت خودش بگذراند. این هدف ممکن است در چند مرحله به دست آید؛ مثلاً در مرحله‌ی اول کودک می‌خواهد در تخت شما بخوابد، مرحله‌ی دوم ممکن است این باشد که در تخت خودش بخوابد، ولی نیمه شب بیدار شود و بخوابد به تخت شما بیاید یا این که فقط برای اطمینان شما را صدا بزند و...

پس، مقصودتان را در مراحل متوالی و پیگیر، دنبال کنید تا به هدف خود برسید.

منبع

babycenter.com

نظر و پیشنهادهای فرزندتان را برای

بهتر خوابیدنش از او بپرسید و مطمئن باشید که

در این صورت، شانس بیشتری برای موفقیت وجود دارد

شادی در همراهی والدین با کودکان

گزارشی از پیش دبستانی پارسا در منطقه ۳ تهران

سیما جعفریان

اشاره

مجتمع آموزشی پسرانه‌ی پارسا که شامل سه دوره‌ی تحصیلی پیش دبستانی، دبستان و راهنمایی است در منطقه‌ی ۳ تهران قرار دارد. در دی ماه امسال، چند روز بعد از تاسوعا و عاشورا، فرصتی دست داد تا از پیش دبستانی این مجتمع بازدید کنیم. با تشکر از همکاری دکتر محمد اطهاری رئیس مجتمع و خانم مهناز نایب جعفری مدیر پیش دبستانی پارسا، این گزارش را می‌خوانید.

این کار خودشان است و جایی برای دعوانیست! از همین ابتدای کار، می‌شود نظم و ترتیب برنامه‌ها را حدس زد. دکتر اطهاری می‌گوید: «این پیش دبستانی با ۶۰ نوآموز پسر از وجود حدود ۲۲ مربی کارآزموده و باتجربه بهره می‌برد. وی تأکید می‌کند که همه‌ی مربیان خانم هستند.» اما دلیل این تأکید چیست؟ دکتر اطهاری توضیح می‌دهد که مدرسه‌ی پارسا وجهه‌ای مذهبی دارد؛ از این‌رو در ابتدای کار، عده‌ای به کارگیری مربیان خانم برای نوآموزان پسر را دارای اشکال می‌دانستند. اما ما اعتقاد داریم که پیش دبستانی حلقه‌ی اتصال بین محیط خانواده و مدرسه است و بنابراین باید در پیش دبستانی، شرایط به محیط خانه - یعنی فضایی که مهر مادری در آن موج می‌زند - نزدیک‌تر باشد. به همین دلیل ما والدین را قانع کردیم که مربیان اگر خانم باشند، بهتر است. علاوه بر تلاش برای انجام فعالیت‌هایی با بهترین کیفیت برای نوآموزان، بخش عمده‌ای از برنامه‌های ما بر روی والدین متمرکز است. توجه به ارتباط مؤثر بین فرزندان و والدین یکی از محورهای عمده‌ی فعالیت‌های پیش دبستانی پارسا است.

بازدیدها از کتابخانه و روابط عمومی شروع می‌شود. مسئول کتابخانه در مورد تنوع کتاب‌ها و برجسب آن‌ها توضیح می‌دهد: «برجسب قرمز برای کتاب‌های بازی و سرگرمی است. کتاب‌های با برجسب زرد کتاب‌هایی است که بچه‌ها می‌توانند با خود به خانه ببرند تا والدین برایشان بخوانند؛ به همین ترتیب، رنگ نارنجی مخصوص کتاب‌هایی است که مربی می‌تواند در کلاس استفاده کند؛ رنگ سبز برای کتاب‌های مذهبی است و کتاب‌های مربوط به واحد کارهای فعالیت هم با علامت خاصی مشخص شده‌اند. البته تعداد به نسبت زیادی هم کتاب برای والدین و مربیان در کتابخانه داریم.»

بخش امانت

در کتابخانه، برای هر یک از نوآموزان، کارتکس ویژه‌ای تهیه شده است که در آن، اسامی کتاب‌هایی را که می‌برند، ثبت می‌کنند. تاکنون (یعنی حول و حوش اواسط دی‌ماه) هر یک از بچه‌ها به‌طور متوسط حدود بیست کتاب امانت گرفته است. یک کار بامزه در مورد کارتکس‌ها این است که هر یک از بچه‌ها عکس خود را هر طور که دوست داشته است، روی کارتکس خودش، نقاشی کرده است. البته اگر کس دیگری عکس آن‌ها را به این صورت می‌کشید، به‌طور حتم قشقرق راه می‌انداختند، اما

کلاس، شش تابلوی تصویری وجود دارد که دو تابلوی بزرگ‌تر، مربوط به تشویق و حضور و غیاب است.

سسوزهی این تابلوها ورزشی است. به عنوان مثال، تابلوی حضور و غیاب یکی از کلاس‌ها به شکل زمین فوتبالی است که غایب‌ها بیرون زمین هستند. همه‌ی نوآموزان، بازیکن‌هایی هستند که به شکل آدمک‌هایی نشان داده شده‌اند.

و اما چهار تابلوی کوچک، شامل برنامه‌ی روزانه، انتقال اطلاعات، واحد فعالیت و مسئولیت است. در هر هفته، نصف بچه‌های کلاس در هشت زمینه مسئولیت‌هایی را بر عهده می‌گیرند و در هفته‌ی بعد، نیم دیگر جایگزین می‌شوند.

خانم جعفری می‌گوید که روش انگیزشی مربیان ما، در این‌جا، چندان رقابتی نیست. از این‌رو تابلوی تشویق استفاده‌ی ماهانه دارد و تلاش می‌شود همه‌ی نوآموزان تا پایان ماه به پایان مسیر طراحی شده در تابلو برسند.

در یکی از کلاس‌ها، نوآموزی سعی دارد که همه چیز را برای ما توضیح دهد. او می‌گوید که ساعت قبل کجا بوده‌اند، الان چه برنامه‌ای دارند، غایب‌ها چه کسانی هستند و البته خودش را هم معرفی می‌کند! آن‌ها ساعت قبل در کارگاه نمایش بوده‌اند.

کارگاه نمایش و قصه

این کارگاه فضایی برای قصه‌گویی و اجرای نمایش است و البته

از خانم جعفری، مدیر پیش دبستانی می‌پرسیم که: در این پیش‌دبستانی چه قسمت‌هایی وجود دارد؟ که ایشان این موارد را نام می‌برد: شورای طرح و برنامه‌ریزی، کارگاه طرح و برنامه، مشاوره، روابط عمومی، کتابخانه، کارگاه آموزش زبان انگلیسی، کارگاه نمایش و قصه، و کارگاه هنر. با این توضیحات، به بخش دیگری راهنمایی می‌شویم.

کارگاه طرح و برنامه

«اینجا کارگاه طرح و برنامه است»؛ این را خانم جعفری می‌گوید و ادامه می‌دهد: ما یک شورای طرح و برنامه‌ریزی داریم. برنامه‌ها و فعالیت‌ها در این شورا بررسی و پیش‌بینی می‌شوند. کارگاه طرح و برنامه، وظیفه‌ی اجرا و تولید دارد. در این واحد چند نفر به عنوان برنامه‌ریز آموزشی، قصه‌گویی و نمایش، گرافیک و تکنولوژیست کار می‌کنند. تمامی تابلوها، مواد آموزشی، دفترچه‌ها، تدارک نمایشگاه‌ها و موارد نوشتاری در این کارگاه طراحی و تولید می‌شوند.

بخش عمده‌ای از زمان بازدید ما صرف بازدید از کارگاه طرح و برنامه می‌شود. آن قدر سوزه‌های شنیدنی و به‌خصوص دیدنی در این کارگاه وجود دارد که به راحتی نمی‌توان از آن صرف‌نظر کرد.

مسئول کارگاه می‌گوید: «ما علاوه بر واحد کارها، برای مناسبت‌ها هم برنامه‌ای پیش می‌کنیم. این برنامه‌ها در طی سال‌های مختلف ثابت نیستند و سعی می‌کنیم به تناسب زمان و امکانات، کارهای متنوعی ارائه دهیم. به عنوان مثال، در محرم امسال، در کلاس‌ها برنامه‌ی قصه‌گویی داشتیم و این برنامه با استفاده از کارت‌های قصه‌گو، تابلوی بزرگ و نمایش فعال اجرا می‌شد.

در هر واحد فعالیت، علاوه بر علوم، ریاضی و مهارت‌های کلامی، به آموزه‌های دینی و خلاقیت هم توجه ویژه‌ای می‌شود. دانش‌آموزان دفترچه‌های علوم و ریاضی دارند. یک دفترچه هم با عنوان «پارسا در خانه» دارند که به آن‌ها امکان می‌دهد به تمرین واحد کارها در خانه بپردازند»

دکتر اظهاری به مجموع گفته‌ها و مشاهدات این نکته را اضافه می‌کند: «ما شرایطی را فراهم می‌کنیم که همه‌ی نوآموزان همه‌ی فعالیت‌ها را انجام دهند، اما به هر فرد این امکان را هم می‌دهیم براساس استعدادهایشان در زمینه‌ای که علاقه‌مندند، بیش‌تر فعال باشند.»

کلاس‌ها

نشانه‌های کارهای کارگاه طرح و برنامه را می‌توان در کلاس‌ها مشاهده کرد. هر کلاس دو مربی دارد و علاوه بر سوزه‌های مشترک، نمونه‌هایی از ایده‌های متفاوت و نوآورانه نیز دیده می‌شود. در هر سه

عکس‌ها: رضا بهرامی

معرفی مدیر

مهناز نایب جعفری مدیر پیش دبستانی پارسا، از ۱۴ سال پیش، یعنی از بدو تأسیس، این مسئولیت را برعهده دارد. او دانش آموخته‌ی رشته‌ی مدیریت برنامه‌ریزی آموزشی از دانشگاه شهید بهشتی است. جعفری قبل از این کار، به مدت پنج سال مؤسس و مدیر یک پیش دبستانی و دبستان بوده است.

● رعایت نظم و انسجام در همه‌ی امور و فعالیت‌ها.

سؤال از مدیر

از خانم جعفری می‌پرسیم که براساس تجربه‌های تربیتی‌اش در طول حدود ۲۰ سال، چه موردی برای او درباره‌ی مسائل تربیتی کشور بیش تر مورد توجه بوده است؟

پاسخ می‌دهد: «به طور عمومی و کلی، نگاه والدین به مدرسه عوض شده و توقعات آن‌ها افزایش یافته است. این در حالی است که اولاً دانش تربیتی بیش تر والدین ضعیف است و ثانیاً آن‌ها در قبال وظایف مربوط به خودشان، مسئولیت کمتری می‌پذیرند. علاوه بر این، کم رنگ شدن نقش تربیتی پدر، معضلی عمومی و جدی در مسائل تربیتی خانواده‌هاست.»

دیدنی‌ها، گفتنی‌ها

● در گوشه‌ای از حیاط پیش دبستانی پارسا، جایی برای شن بازی بچه‌ها در نظر گرفته شده است.

● در ورودی پیش دبستانی دو تابلو دیده می‌شود که آن‌ها را کارگاه طرح و برنامه طراحی و اجرا کرده است. یکی از این دو تابلو نشان دهنده‌ی «فصل سال» و دیگری نشان دهنده‌ی «واحد فعالیت» است. تابلوی فصل در طول فصل مورد نظر، به تدریج تغییر می‌کند.

● تمیز و مرتب بودن فضای عمومی پیش دبستانی چشمگیر است.

● مجتمع هر سال یک جشن نیکوکاری بزرگ برگزار می‌کند که در طی آن، کارهای نوآموزان توسط والدین و سایر بازدیدکنندگان خریداری می‌شود.

● در چند نوبت نمایشگاه‌هایی از فعالیت‌های نوآموزان برای والدین آن‌ها تشکیل می‌شود که آثار تربیتی خوبی بر روی کودکان دارد.

● هم بر در ورودی اتاق مدیر و هم بر دیوارهای آن، نشانه‌هایی از پیش دبستانی بودن جایی که در آن حضور دارید، دیده می‌شود.

قصه‌گویی به شیوه‌ی تصویرخوانی

مبنای فعالیت‌ها مشارکت فعال خود بچه‌ها است. در این کارگاه، انواع نمایش‌های عروسکی توسط مربیان یا نوآموزان اجرا می‌شود. همه‌ی کلاس براساس موضوع واحد فعالیت، هفته‌ای سه بار نمایشی را تمرین کرده و در پایان هفته هم یک گروه، نمایش را برای همه‌ی کلاس‌ها اجرا می‌کند. برنامه‌ی زبان انگلیسی هم در این کارگاه و در هر هفته سه بار اجرا می‌شود.

مشاوره

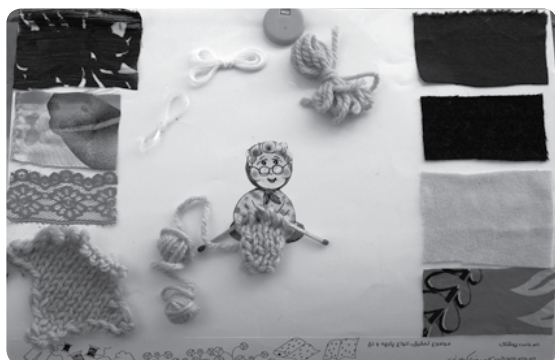
مشاوره یکی از فعال‌ترین بخش‌های پیش دبستانی پارسا است. برنامه‌های مشاوره در سه حوزه‌ی عمومی، فردی و گروهی برگزار می‌شود. همه‌ی نوآموزان پرونده‌ی مشاوره‌ی مفصلی شامل انواع فرم‌ها و پرسش‌نامه‌ها در زمینه‌های مختلف دارند. در صورت لزوم برای نوآموزان و والدین آن‌ها مشاوره‌های فردی هم برگزار می‌شود. در جریان سال تحصیلی، سه یا چهار کارگاه به عنوان مشاوره‌ی گروهی اجرا می‌شود که هر یک از والدین موظف‌اند حداقل در دو کارگاه شرکت کنند. موضوعات کارگاه‌ها بر مبنای نیازسنجی و طیف مشکلات والدین انتخاب می‌شود.

مربیان طی فرم‌هایی که در زمان‌های متفاوت تکمیل می‌کنند، گزارش‌هایی از وضعیت تک تک نوآموزان به مشاور می‌دهند. یک فرم هفتگی هم با عنوان «جملات توصیفی» برای بیان کلی مسائل کودک توسط مربی پیش‌بینی شده است.

نگاه مدیر

جعفری محورها و ویژگی‌های کارش در پیش دبستانی پارسا را چنین برمی‌شمارد:

- دیدگاه خاص به تربیت با محوریت تربیت دینی؛
- توجه ویژه به کیفیت‌گرایی؛
- استفاده از تفکر مشارکتی که ما آن را رمز شادابی و موفقیت می‌دانیم.
- موقعیت‌شناسی و حرکت متناسب با نیازهای زمان.
- استفاده از نیروهای کارآمد و متعهد و توجه به بهسازی و ارتقای آنان
- خلاقیت و نوآوری در فعالیت‌ها.

تابلوی واحد کار زمستان در مدخل پیش دبستان

لکنت زبان و راه‌های درمان آن

لکنت زبانی و راه‌های درمان آن

کلیدواژه‌ها: لکنت زبان، گفتار کودکان، روش اقناعی، تلفیق، اقناع.

مونا بافته

عضو کمیته‌ی زبان‌آموزی مناطق دوزبانه‌ی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

اشاره

مالکم فریزر با بیانی ساده و لطیف لکنت زبان را رفتاری قابل اصلاح می‌داند و می‌گوید که لکنت نشانه‌ای از چیزی نیست، بلکه خود یک رفتار است که قابل تغییر و اصلاح است. مقاله‌ی حاضر به اراییه‌ی توضیحاتی درباره‌ی لکنت زبان در کودکان می‌پردازد؛ ابتدا دلایل متعددی که پژوهشگران بیان کرده‌اند و سپس اندکی در باب ویژگی‌های گفتار همراه با لکنت توضیحاتی ارائه می‌شود و در نهایت، ده راهکار علمی اما بسیار ساده برای رفع این اختلال گفتاری ارائه خواهد شد.

لکنت زبان پدیده‌ای روانی-حرکتی است و عمدتاً خاص دوران کودکی است. لکنت از آن جهت پدیده‌ای روانی است که تحت تأثیر عوامل روحی و روانی متفاوت هم‌چون ترس، اضطراب، استرس و عوامل بی‌شمار دیگر که باعث از بین کنترل فرد بر واکنش‌های فردی خود می‌شود، بروز می‌کند. فشارهای عاطفی-محیطی از دلایل اصلی بروز لکنت زبان در کودکان است. ترس به‌عنوان یکی از فشارهای عاطفی که از جانب محیط بر فرد وارد می‌شود و باعث ایجاد اختلال در گفتار می‌شود، یکی از اصلی‌ترین دلایل بروز لکنت است؛ زیرا ترس یکی از سبب‌های اصلی در ایجاد تنش عضلانی در فرد است. در بعضی موارد، تجارب ناخوشایند افراد

سبب ایجاد ترس و حالت‌های ناخوشایند در افراد می‌شود و تأثیر عمده و کلی این تجارب بر شیوه‌ی صحبت کردن و بیان صحیح کلمات در افراد بروز می‌کند. **غلامعلی افروز** (۱۳۷۶) در کتاب «کودک و لکنت زبان» این علت را با نام «اجتناب و گریز از سخن گفتن» معرفی می‌کند.

هم‌چنین، عدم فعالیت صحیح اندام‌های گویایی هم‌چون لب‌ها، زبان و ... می‌تواند سبب بروز این اختلال در افراد شود. از عوامل مهم دیگر، وجود اختلال در روابط موجود بین مغز و اندام گویایی را می‌توان نام برد؛ برای مثال اختلال در انتقال سریع فرمان‌های مغز به یکی از اندام گویایی

هم‌چون زبان باعث ایجاد گفتار غیر طبیعی در افراد می‌شود.

عده‌ای از محققان معتقدند که وراثت نیز یکی از علل بروز لکنت زبان در فرد است. گاهی به نظر می‌رسد که لکنت زبان در بعضی از خانواده‌ها بیش‌تر متداول است.

عده‌ای نیز وجود اغتشاش در نظام ادراکی-شنیداری فرد را از عوامل به‌وجود آورنده‌ی لکنت می‌دانند. فرد لکن‌دارای یک‌نظام هدایت‌کننده‌ی ناقص است که مانع سازمان‌یافتگی متوالی گفتار در ذهن فرد می‌شود؛ به‌عبارت دیگر، عدم همکاری صحیح حوزه‌های مغزی مخصوص شنیدن و ادراک کلام با یکدیگر، علت بروز لکنت در بعضی از افراد است.

وضعیت شخصیتی والدین کودکان لکن نیز تأثیر زیادی در پیدایش و تشدید پدیده‌ی لکنت زبان در آن‌ها دارد. در این مورد، مادران در طراز نخست قرار دارند و آنان را مادرانی مضطرب، واجد بازخوردهای متناقض یا نامنعطف و فاقد گرمی عاطفی، نایمن و ناراضی دانسته‌اند. در مجموع، دلایل ایجاد و تشدید کننده‌ی لکنت را می‌توان به‌صورت زیر خلاصه کرد:

۱. عوامل روحی-روانی
۲. فشارهای عاطفی-محیطی
۳. عدم فعالیت صحیح اندام‌های گویایی
۴. عدم وجود همکاری بین اندام‌های گویایی و مغز
۵. عوامل وراثتی
۶. وجود اختلال در نظام شنیداری-ادراکی
۷. شرایط خانوادگی فرد

لکن

به کودکان پیاموزید که لکنت آن‌ها مسئله‌ای شرم‌آور نبوده و به مخفی کردن آن نیازی نیست. اما به کودکان بگویید که آن‌ها مستحق حرف زدن سالم و آرام همانند افراد دیگر هستند؛ از این‌رو، باید آن‌را رفع کنند

هنگامی که کودک الکن در حال صحبت با شماست، هرگز سخن او را قطع نکنید یا کلماتی را که وی قادر به ادای درست آن‌ها نیست، هرگز تصحیح نکنید

در بررسی‌هایی که درباره‌ی افراد مبتلا به لکنت زبان انجام شده است، سنین آغاز آن را بین ۲ تا ۷ سالگی و بیش‌تر فراوانی آن را حدود ۵ سالگی بیان کرده‌اند. لکنت‌زبان در میان پسران به مراتب بیش‌تر از دختران است. در بررسی‌ها و تحقیقات، نسبتی در حدود ۷۵ درصد (برای پسران) و ۳۰ درصد (برای دختران) بیان شده است.

دادستان به نقل از **وان ریپر** (۱۹۷۸) با تأیید این نکته که لکنت زبان پدیده‌ای شایع در میان پسران است و بیان این امر که تعداد پسران مبتلا به لکنت زبان ۳ تا ۴ برابر دختران است، علت اصلی این پدیده را بالا بودن توانایی مهار عصبی-عضلانی گفتار در دختران در نخستین سال‌های زندگی می‌داند.

ویژگی‌های لکنت زبان

گفتار افرادی که لکنت زبان دارند، متفاوت از افرادی است که به صورت طبیعی و روان صحبت می‌کنند. تکرار بیش از حد، یکی از ویژگی‌های گفتار همراه با لکنت است. افرادی که لکنت زبان دارند و به‌طور غیر طبیعی حروف و کلمات را تکرار می‌کنند و به عبارت دیگر، گفتار آن‌ها فاقد سلاست و روانی است. تطویل‌های غیر ارادی نیز یکی دیگر از ویژگی‌های گفتار غیر سلیس است. صرف مدت زمانی طولانی‌تر از حد معمول برای بیان یک حرف یا یک هجا یکی از ویژگی‌های گفتار همراه با لکنت است. به عبارت دیگر، امتدادها و کشش‌های طولانی و فراوان هنگام صحبت کردن نشان دهنده‌ی وجود ناروانی و لکنت است.

وقفه‌های عضلانی که هنگام تلفظ حروف و سیلابس‌ها عارض شده و مانع از شروع یا ادامه‌ی سخن می‌شود نیز یکی دیگر از نشانه‌های لکنت زبان است. گاهی در یک گفتار ناروان، علائمی هم‌چون تکرارهای مداوم، تطویل‌های فراوان دیده نمی‌شود، بلکه مکث‌ها و وقفه‌ها پی‌درپی و سکوت‌های بسیار کوتاه، اما مداوم و فراوان باعث ایجاد اختلال در جریان گفت‌وگو می‌شود.

ورشاک (۱۹۹۶) می‌گوید که لرزش عضلات دستگاه گویایی یکی دیگر از نشانه‌های وجود

لکنت است. در این حالت، فرد الکن در هنگام سخن گفتن به علت لرزش و تکان شدید فک و عضلات دهان دچار گیر و وقفه‌ی زبانی می‌شود. این لرزش‌های ناگهانی و وقفه‌های ناشی از آن سبب ایجاد اختلال در روند گفتار و از بین رفتن توانایی فرد در تلفظ صحیح کلمات و حروف و هجاها می‌شود.

راه‌های درمان لکنت زبان

۱. درمان براساس تلفیق، انحراف توجه و اقناع

درمانگر به وسیله‌ی قانع کردن منطقی فرد الکن در داشتن توانایی صحبت کردن کامل و بدون عیب از طریق شمرده ادا کردن جملات، می‌تواند وی را در رفع مشکل وی یاری کند. البته دقت شود روش‌های اقناعی روش چندان مناسبی برای کودکان در سنین خیلی پایین نیست؛ چرا که از لحاظ شخصیتی کودکان سنین پایین آمادگی پذیرش رفتارهای اقناعی و تلفیقی را ندارند.

۲. کاهش اضطراب و فشارهای عاطفی و روانی

اضطراب و فشار عاطفی _ روانی همواره سبب ایجاد لکنت زبان در کودکان و تشدید آن می‌شود. به همین دلیل، هدف بسیاری از توصیه‌های درمانی لکنت زبان کودکان این است که تا حد امکان بکوشند اضطراب و فشارهای عاطفی و روانی کودک را کاهش دهند. برای موفقیت در این کار باید ابتدا منشأ و منبع اضطراب و فشار روانی کودک را بشناسیم و با تدابیر علمی صحیح و ویژه، آن‌ها را رفع کنیم. بررسی‌های مختلف نشان می‌دهد که در اکثر موارد، زمانی که اضطراب و فشار روانی کاهش می‌یابد یا از بین می‌رود، بسیاری از افراد که لکنت دارند، به‌طور خارق‌العاده‌ای روانی کلامی خود را باز می‌یابند

اضطراب‌های

پی‌درپی و ریشه‌دار سبب از بین رفتن قدرت تمرکز فرد، ایجاد اختلال در فرایندهای ذهنی و ناهماهنگی در روابط بین ذهن و اندام گویایی می‌شود، ریشه‌کن کردن اضطراب در افراد سبب ایجاد نظم و هماهنگی در موارد ذکر شده می‌شود و در نهایت، گفتاری سالم و طبیعی را به‌وجود می‌آورد.

۳. در طول روز زمان مناسبی را به گفت‌وگو با کودک الکن اختصاص دهید.

در واقع، گفت‌وگوهای طولانی، فرصت‌های بسیار مناسبی را در اختیار کودکان قرار می‌دهند تا آن‌ها بتوانند با تمرین و ممارست بسیار و ورزیده کردن اندام‌های گویایی خود، به رفع مشکل خود بپردازند. در اثنای این گفت‌وگوها، مخاطبان کودکان باید با ذوق و علاقه و صرف حوصله به حرف‌های آنان گوش دهند. این امر باعث می‌شود تا کودکان با آرامش بیش‌تر و اعتماد به نفس قوی‌تر به تمرین و قدرت بخشیدن به عضلات گویایی خود بپردازند.

البته دقت شود که منظور ما از ایجاد گفت‌وگوهای طولانی،

گفت‌وگوهای یک طرفه نیست که کودکان در آن متکلم و حده

باشند. برای تأثیر بیشتر، این گفت‌وگوها باید به صورت دو طرفه بین کودکان و مخاطبان آنها صورت گیرد تا کودکان در روند طبیعی و سالم و پر جنب و جوش و هم‌چنین خوشایند بتوانند کم‌کم خود مسلط شوند.

۴. با کودکان خود آرام و شمرده صحبت کنید

نوع گفتار والدین همان الگوی کودکان در صحبت کردن است. پس والدین (یا مربیان) باید بکوشند هنگام صحبت کردن با کودکانی که دارای لکنت زبان هستند با سرعت مناسب (نه سریع، نه آرام) صحبت کنند. کودکان با تقلید از آنها بتوانند آرام و شمرده حرف بزنند.

شمرده صحبت کردن باعث می‌شود که کودکان با تمرکز و آرامش بیشتر در مدت زمان مناسب‌تر کلمات و جملات را تولید و بیان کنند. شمرده صحبت کردن موجب کاهش تنش و ایجاد آرامش روانی _ عضلانی در اندام گویایی فرد می‌شود. فراموش نشود که عادت به سریع صحبت کردن باعث از بین رفتن تمرکز و ایجاد اضطراب و بالا رفتن میزان لکنت زبان افراد می‌شود.

۵. به کودکان فرصت کافی برای صحبت کردن بدهید

هنگامی که کودک الکن در حال صحبت با شماست، هرگز سخن او را قطع نکنید یا کلماتی را که وی قادر به ادای درست آنها نیست، هرگز تصحیح نکنید. تصحیح اشتباهات کودکان باعث ایجاد احساس شرمندگی و خجالت در کودکان می‌شود که خود احتمال تشدید لکنت را در آنان افزایش می‌دهد.

۶. از کودکان خود بیش از حد حمایت نکنید

کودکانی که والدین آنها بیش از حد از آنها حمایت می‌کنند و اجازه‌ی هیچ نوع تصمیم‌گیری در امور شخصی را به آنها نمی‌دهند و پیوسته در تمام مسائل آنها مداخله می‌کنند و اجازه‌ی خطر کردن و شناختن محیط را به آنها نمی‌دهند، بیش‌تر دچار اختلالات زبانی می‌شوند.

۷. واکنش‌های خود را در هنگام گفت‌وگو با کودکانی که لکنت دارند، کنترل کنید.

هنگام صحبت با کودکان الکن از گفتن جملاتی هم‌چون

«نگران نباش»، «عجله نکن»، «اول نفس بگیر، بعد صحبت کن»، «آرام باش» و... پرهیز کنید. این گونه جملات نه تنها کمکی به کودکان برای روان و سلیس صحبت کردن نمی‌کنند، بلکه باعث ایجاد اضطراب و تشویش بیش‌تر در آنها می‌شوند.

۸. کودکان را برای صحبت کردن بدون زحمت و راحت (بدون لکنت) در فشار نگذارید. فریزر عنوان می‌کند که لکنت زبان از طریق تحمیل فشار و تلاش فراوان برای صحبت کردن بدون زحمت حاصل نمی‌شود. هر قدر که میزان فشار بر فرد بیش‌تر شود، تنش او بیش‌تر شده و به طبع برای صحبت کردن با زحمت بیش‌تری مواجه می‌شود؛ به گونه‌ای که وقتی فرد می‌کوشد تا لکنت خود را متوقف کند، به‌طور ناخواسته آن را بدتر می‌کند.

۹. با تمرین‌های فیزیکی به رفع انقباض‌های موجود در اندام گویایی کمک کنید.

فریزر یکی از راه‌های مفید برای از بین بردن لکنت در کودکان را از بین بردن انقباض از طریق تمرین‌های مفید در عضلاتی _ همانند عضلات لب‌ها، دهان و زبان _ که نقش اساسی در گفتار دارند، می‌داند.

۱۰. به کودکان بیاموزید که لکنت آنها مسئله‌ای شرم‌آور نبوده و به مخفی کردن آن نیازی نیست.

اما به کودکان بگویید که آنها مستحق حرف زدن سالم و آرام همانند افراد دیگر هستند؛ از این رو، باید آن را رفع کنند.

منابع

۱. این‌ورث، استانی؛ کودک و لکنت زبان، ترجمه‌ی غلامعلی افروز، ناشر انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی، ۱۳۷۶.
۲. فریزر، مالکم؛ خود در مانگری در لکنت زبان، ترجمه‌ی غلامعلی افروز، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۹.
۳. دادستان، پریدخت؛ اختلال‌های زبانی، سمت، ۱۳۷۹.

فانتزی

در ادبیات کودکان

محبوبه فیض‌نژاد | کارشناس ارشد پیش‌ازدبستان

کلیدواژه‌ها: فانتزی، ادبیات کودکان، پیش‌دبستانی، افسانه

سر آغاز

پیش از پرداختن به موضوع اصلی بهتر است اشاره‌ای به تعاریف فانتزی در فرهنگ‌ها بنماییم. در فرهنگ‌های زبان انگلیسی تعاریفی از فانتزی آمده که از میان آن‌ها می‌توان به مفاهیم زیر اشاره کرد: تخیل، هوی و هوس، نوآوری‌های خیالی و ابداع تخیلی.

در فرهنگ معین مفاهیم زیر برای فانتزی آمده است:

۱. خیال و تصور، ۲. هوی و هوس، ۳. تفتن، ۴. (در تداول روزنامه‌ها) نوشته‌ای که پای‌بند اصول خاص یک سبک نباشد و ناشی از تفکرات نویسنده و برای تفتن نوشته شده باشد و ۵. آهنگی بی‌قاعده و آزاد که مبتین‌واهم و تخیلات آهنگساز باشد.^۱

به عبارت دیگر، فانتزی به آن بخش از ادبیات گفته می‌شود که در آن وقایع، فضاها و شخصیت‌های داستانی خارج از قلمرو و باورها حضور داشته باشند. فانتزی داستانی است که احتمال وقوع آن در دنیای واقعی نمی‌رود و به همین دلیل، آن را ادبیات تخیلی غیرممکن نام نهاده‌اند. در این داستان‌ها حیوانات سخن می‌گویند، اجسام بی‌روح جان می‌گیرند و شخصیت‌ها یا غول پیکرند یا بندانگشتی.

کرنی چاکوفسکی، منتقد ادبی و نویسنده‌ی برجسته‌ی کتاب کودکان شوروی سابق، می‌نویسد: «فانتزی ارزشمندترین ویژگی ذهن انسان است و نه تنها نباید آن را پایمال کرد بلکه همانند پرورش حساسیت به موسیقی باید آن را از سال‌های اولیه‌ی کودکی، پرورش داد. ارزش چنین قصه‌هایی در این است که تفکر و واکنش‌های عاطفی کودکان را بسط می‌دهد و در ضمن، هویت او را غنی و توانمند می‌کند.»^۲

روان‌شناسان، فانتزی را یک دفاع در برابر واقعیات ناخوشایند فشار روانی انسان می‌دانند؛ چرا که در یک اثر فانتزی، علاوه بر گرایش به تخیلات و موهومات معمولاً جنبه‌های فکاهی نیز وجود دارد؛ به عبارتی، فانتزی را دفاع در برابر واقعیات ناخوشایند روانی، یک داروی مسکن برای

درمان شکست‌ها، امیال ارضاننده و ناکامی‌های انسان تلقی می‌کنند.

تقسیم‌بندی فانتزی

به طور کلی، فانتزی‌ها در ایران به دو گروه عمده تقسیم می‌شوند: فانتزی عام و فانتزی مدرن.

در **فانتزی عام**، نویسنده از عناصر ادبیات پیشین استفاده می‌کند و آن‌ها را به دنیای حاضر کودکان و نوجوانان می‌کشد؛ به عبارتی، فانتزی عام بسیار خوش ساخت است و مشخصه‌اش این است که به خواننده کمک می‌کند تا خودش تخیل را به شکل مستقیم از دل داستان بیرون بکشد؛ این نوع فانتزی بیش‌تر مورد استقبال نویسندگان و خوانندگان قرار می‌گیرد، اما در **فانتزی مدرن** خواننده در جست‌وجوی تخیل نیست، بلکه تخیل به او القا می‌شود. در هر دو نوع فانتزی، وجوه مشترک مانند تکراری نبودن محتوا، قرار گرفتن عناصر جدا از هم در محور هم‌نشینی و ترکیب عناصر برای خلق اثری بدیع به چشم می‌خورد.

اصول اساسی فانتزی

فانتزی از اصولی پیروی می‌کند که عبارت‌اند از:

۱. **اصل تعریف منطق خاص:** این اصل محدوده‌ی عناصر، روایت بین آن‌ها و هم‌چنین رابطه‌ی روایت را با دنیای بیرون مطرح می‌کند.
۲. **اصل خودآگاهی:** نویسنده فانتزی را بر اساس رویاها و تخیل خلاق در وضعیت هوشیاری کامل خلق می‌کند؛ هر چند پیوسته از محتوا و اندرون ناخودآگاهش بهره می‌برد، اما این محتوا بر اساس نقشه‌ی از پیش طرح شده شکل می‌گیرد.
۳. **اصل اعتبار زبانی:** دنیای فانتزی اعتباری زبانی دارد نه حقیقی؛ بنابراین جست‌وجو برای یافتن آن چه در فانتزی‌ها می‌آید در دنیای واقعی کاری بس عبث و بیهوده است.
۴. **اصل سرایت‌کنندگی:** برای درک فانتزی و دنیای آن، نویسندگان فانتزی‌ها را بر اساس الگوهای تخیلی شکل می‌دهند که به آن «الگوهای تخیل بنیادین» گفته می‌شود. حضور این الگوها فانتزی را برای مخاطبان ماموس می‌کند و در نتیجه، این تخیل به مخاطب سرایت می‌کند.
۵. **اصل الگوهای تخیل بنیادین:** تخیلی که در فانتزی‌ها به کار می‌رود، از ریشه و بُنی برمی‌آید که جهت‌دهنده‌ی روان انسانی در بستر تاریخ است. این تخیل به شکل الگوهای متفاوت اما کاملاً مختلف ارائه می‌شود که به آن «الگوهای تخیل بنیادین» می‌گویند.
۶. **اصل طرح آزاد:** فانتزی در طرح‌ریزی از اراده‌ی فردی نویسنده پیروی می‌کند و نویسنده می‌تواند مطابق میل خود، اما با در نظر گرفتن ضرورت‌های درونی روایت، به طرح‌ریزی بپردازد.
۷. **اصل ویژگی خاص:** بر اساس این اصل، الگوهای طرحی هر فانتزی یکبار پدید می‌آید و قابل انعطاف و گسترش به فانتزی‌های دیگر نیست و اگر برخلاف این اصل عمل شود، این فانتزی اصیل نیست.
۸. **اصل پیش‌بینی ناپذیری:** دنیایی که نویسنده در فانتزی ترسیم می‌کند، در بیشتر موارد دنیایی که قابل پیش‌بینی باشد، نیست.
۹. **اصل پیوستگی درونی:** اجزاء، عناصر و روابط هر فانتزی به گونه‌ای به هم پیوند خورده است که برآیند این پیوندها، در هر فانتزی

به قانون تبدیل می‌شود و در همان فانتزی نیز می‌ماند.

۱۰. اصل تعلیق ناباوری: وقتی مخاطب در ارتباط

با دنیای فانتزی قرار می‌گیرد، ذهنش فعالیت خودکار انجام می‌دهد که به آن «تعلیق ناباوری» می‌گویند؛ به این که هنگام روبه‌رو شدن با جهان یا موقعیت فانتزی از خود نمی‌پرسد که «آیا چنین چیزی امکان دارد؟»

۱۱. اصل آشنایی زدایی عمیق: این اصل، جوهر

غیرعادی سازی فانتزی را می‌سازد.

۱۲. اصل شگفتی: فانتزی باید بتواند شگفتی ایجاد

کند. این دنیای شگفت فراتر از دنیایی است که به طور روزمره در آن زندگی می‌کنیم و زمانی به وجود می‌آید که در نظم دنیای معمولی گسست، تحریف یا تغییری به وجود می‌آید.

۱۳. اصل نسبی‌گرایی فانتزی در برابر

مطلق‌گرایی افسانه‌ها: در دنیای فانتزی‌ها برخلاف

دنیای افسانه‌ها، هیچ چیز مطلق و هیچ نگاه بسته‌ای وجود ندارد؛ چرا که انسان مدرن در ارزش‌گذاری‌هایش پدیده‌ها را نسبی می‌بیند؛ بنابراین، چنین نگرشی به انسان می‌آموزد که نگاه ثابت و مطلق افسانه‌ها را به دنیای فانتزی‌ها نیاورد.

۱۴. اصل پایان‌باز: فانتزی‌ها از قانون تکرار

عام که برآیند تفکر نوین یا معاصر است سود می‌برد و هیچ محدودیتی را مثل افسانه‌ها در پایان ساختارشان نمی‌پذیرند.

۱۵. اصل دگرگونی و دگردیسی: تغییر پدیده‌ها

و قوانین طبیعی و دگردیسی در شکل آن‌ها و ترکیب اشکال طبیعی به قصد این که شکل نوینی از آن به دست آید، همه در چهارچوب این اصل می‌گنجد.

۱۶. اصل بازی‌های زبانی: در فانتزی‌ها چه در

ساخت زبانی ارتباطی موجودات تخیلی و چه در تغییر و تحریف زبان معیار، تلاش‌هایی صورت می‌پذیرد که ناشی از درک تخیل زبانی است که وجه تمایز فانتزی با افسانه‌های کهن است.

۱۷. اصل ایجاد موقعیت‌های بازی‌گونه: فانتزی

به نوعی به دنیای بازی پیوند دارد یا از آن تأثیر گرفته است. برای مؤلفان، فانتزی امتداد بازی کودکی در سال‌های بزرگسالی است.

۱۸. اصل محدودیت: در فانتزی‌ها محدودیت

حاکم است؛ زیرا طرح داستان بر اساس قانون علیت شکل می‌گیرد. در این داستان‌ها، هر چیزی را در هر زمانی نمی‌توان به کار برد، حتی کاربری جادو و اشیای جادویی نیز مکان و زمان خاص خود را می‌طلبد.^۳

شخصیت‌ها و موجودات در فانتزی

شخصیت‌ها در فانتزی حضوری عینی‌تر و ملموس‌تر

نام «یک بررسی روی چهار بن مایه کلیدی فانتزی» چهار بن مایه فانتزی را چنین معرفی می کند:
۱. جهان های خلق شده، ۲. جابه جایی زمان، ۳. جست و جو و ۴. نبرد بین نیکی و بدی.

موضوع: در فانتزی ها موضوعاتی از قبیل مرگ و زندگی، جدایی خانواده و تنهایی انسان معاصر، دوستی، عشق، عدم ارتباط یا گم شدن ارتباط، ارتباط انسانی با موضوعات فضایی، ارتباط با جانوران، ارتباط انسان با موجودات تخیلی کهن و نو، ارتباط انسان، جدایی کودک از خانواده و بزرگ ترها، آرمان گرایانه، هویت یابی یا هویت فلسفی، مسخ شدن انسان معاصر، هویت یا بی عاطفی و قومی و حماسی، ستایش آزادی، آزادی فردی کودکان، نبرد نیکی و بدی، صلح و دوستی و نکوهش جنگ طلبی، تفاهم انسان ها و فرهنگ ها، وانشناختی ها، تخیل جبرانی، خیال پردازی و بازی تخیل، بخت و اقبال، بازی و تفریح، و ماجراجویانه به چشم می خورد.

درون مایه: درون مایه در فانتزی ها به ذهنیت نویسنده بستگی دارد. در فانتزی ها درون مایه هایی چون محیط زیست، شناسایی و اکتشاف، فلسفی، ارتباط با ناشناخته ها، علمی - تخیلی، ماجراجویانه، عشق و دوستی، و تمثیل به چشم می خورد.

ارزش فانتزی در نزد کودکان

در آثار فانتزی، عمدتاً به نیازهای کودک از جمله، نیاز به دوست داشته شدن و محبت، آشنایی با آداب اجتماعی، آشنایی با پدیده های جهان و آشنایی با مباحث در حوزه علوم پرداخته می شود. کودکان همواره هنگام خواندن فانتزی از تصویر دنیای خیالی و از دیدگاه های نامحدودی که در ذهن انسان گشوده می شود، لذت می برند. فانتزی موجب گریز موقت انسان از واقعیت ها می شود و گاه دور شدن از این واقعیت ها و روزمرگی ها لذت بخش است. علاوه بر آن نباید از یاد برد که زندگی همه ی کودکان راحت و بی دغدغه نمی گذرد؛ بنابراین، کودکانی که تجارب شوم و بی رحمانه ی زندگی شان موجب می شود که داستان های واقعی هم از نظر آن ها ساختگی جلوه کند، ممکن است برایشان خوشایند باشد که فرصتی به دست آورند که به دنیای

دارند؛ علت آن در ماهیت دنیای نو است. در فانتزی ها، شخصیت ها به ویژه نوع انسانی آن، تجلی کافی دارند؛ چرا که برگرفته از دو محور دنیای کهن و نو هستند. شخصیت در فانتزی به دو شکل دیده می شود:

۱. شخصیت هایی که ماهیت انسانی دارند؛

۲. شخصیت هایی که ماهیت غیر انسانی دارند.

شخصیت های انسانی صاحب و سازنده ی جهان واقعی اند و شخصیت های غیر انسانی از قلمرو جهان فراتری می آیند. مورد سوم، فانتزی هایی است که فقط در جهان فراتر می گذرد و فاقد شخصیت های انسانی است؛ مثل جانوران و گیاهانی که دارای صفتی تخیلی اند که آن ها را از موجودات جهان واقعی متمایز می کند. موجودات در فانتزی ها عبارت اند از:

۱. **کوتوله ها:** موجوداتی شبیه انسان، اما از نظر اندازه، کوچک تر از انسان اند.

۲. **غول ها:** هیولاهایی برگرفته از اسطوره و افسانه های کهن هستند؛ این ها موجوداتی قوی، اما احمق اند که با انسان دشمنی دارند.

۳. **جادوگرها:** این گروه از شخصیت ها بازمانده و عامل تفکر جادویی هستند و حضورشان در فانتزی شباهت زیادی به زندگی واقعی شان دارد.

در فانتزی ها موجودات اساطیری مانند فان ها، سینتارها، اسفنکس ها و هم چنین اژدها نیز دیده می شود.

از دیگر شخصیت های موجود در فانتزی می توان به شخصیت های زیرزمینی کهن، شخصیت های درون آبی، شخصیت های فراطبیعی نو، موجودات نو، شخصیت های فضایی، شخصیت های ایزاری نو، شخصیت های ذهنی، شخصیت های جانوری، شخصیت های گیاهی، شخصیت های اسباب بازی و عروسکی، شخصیت ها در قلمرو خواب و رؤیا و شخصیت های ارواح اشاره کرد.

بن مایه، موضوع و درون مایه در فانتزی ها

بن مایه: فانتزی ها از نظر بن مایه از افسانه های قومی تأثیر پذیرفته اند. نویسندگان مختلف بن مایه های متفاوتی را برای فانتزی ها در نظر می گیرند؛ مثلاً جان آرتور کوهن^۷ در رساله ی دکتری خود به

دفتر انتشارات کمک آموزشی

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های رشد توسط دفتر انتشارات کمک آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش تهیه و منتشر می‌شوند:

مجله‌های دانش آموزی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- + **رشد کودک** (برای دانش‌آموزان آمادگی و پایه‌ی اول دوره‌ی دبستان)
- + **رشد نوجوان** (برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره‌ی دبستان)
- + **رشد دانش‌آموز** (برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم دوره‌ی دبستان)
- + **رشد نوجوان** (برای دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی)
- + **رشد جوان** (برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه و پیش‌دانشگاهی)

مجله‌های عمومی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- + **رشد آموزش ابتدایی** + **رشد آموزش راهنمایی تحصیلی** + **رشد تکنولوژی آموزشی** + **رشد مدرسه فردا** + **رشد مدیریت مدرسه** + **رشد معلم**

مجله‌های تخصصی

(به صورت فصلنامه و ۴ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- + **رشد برهان راهنمایی** (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی) + **رشد برهان متوسطه** (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه) + **رشد آموزش قرآن** + **رشد آموزش معارف اسلامی** + **رشد آموزش زبان و ادب فارسی** + **رشد آموزش هنر** + **رشد مشاور مدرسه** + **رشد آموزش تربیت بدنی** + **رشد آموزش علوم اجتماعی** + **رشد آموزش تاریخ** + **رشد آموزش جغرافیا** + **رشد آموزش زبان** + **رشد آموزش ریاضی** + **رشد آموزش فیزیک** + **رشد آموزش شیمی** + **رشد آموزش زیست‌شناسی** + **رشد آموزش زمین‌شناسی** + **رشد آموزش فنی و حرفه‌ای** + **رشد آموزش پیش‌دبستانی**

مجله‌های رشد عمومی و تخصصی برای آموزگاران، معلمان، مدیران و کارکنان اجرایی مدارس، دانش‌جویان مراکز تربیت معلم و رشته‌های دبیری دانشگاه‌ها و کارشناسان تعلیم و تربیت تهیه و منتشر می‌شوند.

- ◆ نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره‌ی ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات کمک آموزشی.
- ◆ تلفن و نمابر: ۰۲۱-۸۸۳۰۱۴۷۸

«فانتزی» راه یابند. در دنیای فانتزی، خوبی بر بدی غلبه می‌کند و عاقبت حق و عدالت در آن حکم‌فرما می‌شود.

پی‌نوشت

۱. فرهنگ معین؛ جلد ۲، صفحه‌ی ۲۴۷۹.

2. Korní Cheikofski

۳. محمدی، محمد، فانتزی در ادبیات کودکان، انتشارات روزگار، ۱۳۸۷

منابع

۱. برون، کارول لنچ، کارل ام و تاملینسون؛ فانتزی نو، ترجمه‌ی پرناز نیری، ۱۳۷۴.
۲. گرانت، جان؛ فانتزی عام و کاهش تخریب در ادبیات کودک، ترجمه‌ی مریم جلالی، کتاب ماه کودک، سال دوازدهم، شماره‌ی ۸، خرداد ۱۳۸۸.
۳. شاه‌آبادی، حمیدرضا؛ مقدمه‌ای بر ادبیات کودک، تهران، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۸۲.
۴. جلالی، مریم؛ شیوه‌های فانتزی‌سازی ادبیات کهن، کتاب ماه کودک، سال دوازدهم، شماره‌های ۶ و ۷، اردیبهشت ۱۳۸۸.
۵. کنستانتین، جورجیو؛ فانتزی در ادبیات کودکان، ترجمه‌ی مجید عقیق، انتشارات پویا، ۱۳۷۴.
۶. قزل‌اباغ، ثریا؛ ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۵.
۷. صدیقی مقدم، فرحناز؛ فرافانتزی و فانتزی نو، کتاب ماه کودک، سال دوازدهم، شماره‌ی ۸، خرداد ۱۳۸۸.
۸. کانتون، لورا؛ داستان‌های فرافانتزی، ترجمه‌ی علی خاکبازان، کتاب ماه کودک، سال یازدهم، شماره‌ی ۹، تیر ۱۳۸۷.
۹. محمدی، محمد؛ فانتزی در ادبیات کودکان، انتشارات روزگار (مجموعه‌ی دانش‌پژوهان)، ۱۳۸۷.
۱۰. الیوان؛ دایره‌المعارف ادبیات کودکان، ترجمه‌ی پرناز نیری، ۱۳۷۹.

11. A Fuzzy genre: Two view of fantasy Gillian adams children's literature: 2000:28:Academic Reasearch library.

12. www.fa.wikipedia.org
13. www.iraneziba.com
14. www.ibna.ir
15. www.kanoonweb.com
16. www.hamshahrionline.ir
17. www.parsigold.com
18. www.noormags.com

Live Search

اطلاع‌رسانی

Tools

برگ اشتراک مجله‌های رشد

شرایط:

- ۱- پرداخت مبلغ ۵۰/۰۰۰ ریال به ازای هر عنوان مجله‌ی درخواستی، به صورت علی‌الحساب به حساب شماره‌ی ۳۹۶۶۲۰۰۰ بانک تجارت شعبه‌ی سه راه آزمایش (سرخه حصار) کد ۳۹۵ در وجه شرکت افست.
- ۲- ارسال اصل فیش بانکی به همراه برگ تکمیل شده‌ی اشتراک باپست سفارشی. (کپی فیش رانزد خودنگه دارید.)

نام مجله‌های درخواستی :

.....
.....
.....

نام و نام خانوادگی :

.....

تاریخ تولد:

.....

میزان تحصیلات:

.....

تلفن:

.....

نشانی کامل پستی:

.....

استان: شهرستان:

.....

خیابان:

.....

پلاک:

.....

کدپستی:

.....

در صورتی که قبلاً مشترک مجله بوده‌اید، شماره‌ی اشتراک خود را بنویسید:

.....

امضا:

آشنایی با پایگاه‌های اطلاعاتی کودکان در اینترنت

محمود یحیوی

امروزه با شنیدن عبارت «دهکده‌ی جهانی» این امکان به ذهن‌ها خطور می‌کند که می‌توان به هر جای این دهکده که بخواهید بروید، هر محصولی را ببینید و آزادانه با بسیاری از افراد هم‌گام شوید. این همراهی شبکه‌ای، برای بچه‌ها نیز فراهم و دربار‌ه‌ی آن‌ها نیز ممکن است؛ ولی مربیان و کارشناسان در دنیای تند و تیز و کوچک ارتباطات و اطلاعات الکترونیکی، چگونه باید در اقیانوس داده‌ها و در اسرع وقت به بیش‌ترین و خلاصه‌ترین اطلاعات دست یابند؟ پایگاه‌های داده یا سایت‌هایی وجود دارند که به زبان‌های روز دنیا مانند فارسی، انگلیسی، عربی و... پاسخ و نیاز کاربران را برآورده می‌کنند. در ادامه و برای آشنایی با این پایگاه‌ها و سایت‌های کودکان و نونهالان و مباحث مرتبط با آنان چند نمونه را معرفی می‌کنیم.

www.kanoonparvareh.com

سایت کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

<http://darasara.kanoonparvareh.com>

سایت دارا و سارا، شامل عکس‌ها و پوسترهایی از دارا و سارا همراه چند موسیقی برای کودکان

<http://kids.kanoonparvareh.com/>

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

www.hafezan.net

حفظ قرآن کودکان و نوجوانان

www.irankids.com

کودکان ایران

- صندوق پستی مرکز بررسی آثار: ۱۵۸۷۵/۶۵۶۷
- صندوق پستی امور مشترکین: ۱۶۵۹۵/۱۱۱
- نشانی اینترنتی: www.roshdmag.ir
- پست الکترونیک: [Email:info@roshdmag.ir](mailto:info@roshdmag.ir)
- امور مشترکین: ۰۲۱-۷۷۳۳۶۶۵۶-۷۷۳۳۵۱۱۰
- پیام گیر مجله‌های رشد: ۰۲۱-۸۸۳۰۱۴۸۲

یادآوری:

- هزینه‌ی برگشت مجله در صورت خوانا و کامل نبودن نشانی و عدم حضور گیرنده، بر عهده‌ی مشترک است.
- مبنای شروع اشتراک مجله از زمان دریافت برگ اشتراک است.

<http://kho-ps.talif.net>

سایت پیش دبستانی استان خراسان

<http://kids.ieeo.org/>

سایت سازمان بهینه‌سازی سوخت؛ شامل اطلاعاتی درباره‌ی سرگذشت انرژی، دانستنی‌های جالب، سرگرمی و... برای کودکان است.

www.trib.ir/amouzesk.koodakan.htm

شبکه‌ی آموزش سیمای کودک و نوجوان شامل اخبار، دانستنی‌ها، سرگرمی و... برای کودکان و نوجوانان است.

<http://playgourmet.com>

شامل طرح‌ها و فعالیت‌های مناسب برای کودکان ۲ تا ۵ ساله

www.ajkids.com

سایتی برای کودکان که به صورت آنلاین به سؤالات کودکان نیز پاسخ می‌دهد.

www.timeforkids.com

شامل اخبار و قسمت‌های گوناگون درباره‌ی کودکان

www.preschoolcoloringbook.com

کتاب رنگی پیش دبستانی

www.quran children.com

به معرفی نرم‌افزارهای قرآنی می‌پردازد و نقاشی‌های قرآنی کودکان سنین گوناگون را نیز دارد.

www.soroushpress.com/koodakan/magazin/eshow.asp

سروش کودک

www.meddybemps.com/7.33.html

سایت پیش دبستان و دوران ابتدایی

www.artkidsrule.com

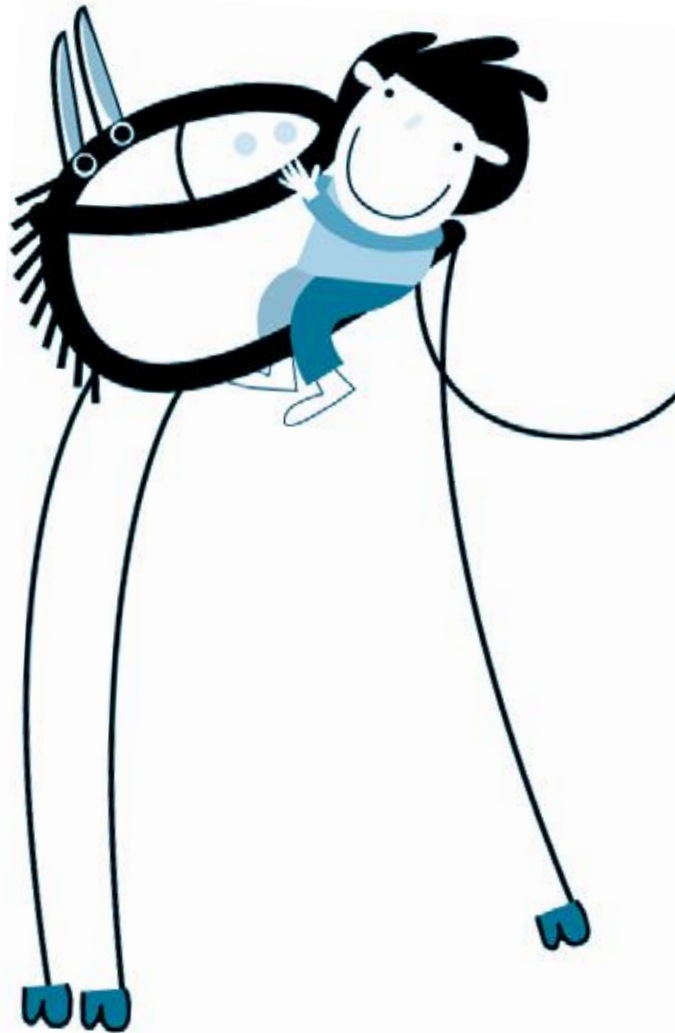
سایت آموزش هنر به کودکان

www.parenthoodweb.com

سایتی برای کودکان همراه با بیان نکاتی برای والدین

www.school healthab.ca

سایت مدرسی، شامل مباحث بهداشتی و آموزش بهداشت به کودکان

www.koodakan.org

سایت کودکان؛ شامل مباحث گوناگون از جمله قسمت پزشکی در ارتباط با مشکلات کودکان، برای والدین.

www.doostaneh.com

سایت دوستانه؛ در قسمت سرگرمی‌های این سایت برای کودکان سنین گوناگون بخش آموزش، بازی رایانه‌ای، ضرب‌المثل و... وجود دارد.

<http://www.shamimm.com/webpages/koodakan/index.html>

سایت شمیم؛ شامل تازه‌های کتاب کودک، نقاشی، شعر، سرگرمی، معرفی مجلات کودکان، دانستنی‌ها و... برای کودکان است.

چون آقا بالاسر منم ،

یادداشتی کوتاه درباره‌ی ضرورت پایش شعر کودک
با مروری بر ۴ شعر

۴

از زبان قصاب:
معنی نداره خانوما
حرف بزبن رو حرف ما
اگر دراز باشه زبونت
می افته تو خطر، جونت
با ساطورم تو رو می زنم
چون آقا بالاسر منم
و باز: اگر دراز باشه زبونت/ با
چوب می افتم به جونت/ چون آقا
بالاسر منم/ تو را با جارو می زنم...
(از زبان بقال)

و باز: زنی که بخواد فضولی
کنه/ باید توانبار بمونه/ اگر بخوای
دعوا کنی / عاقبتش بد می بینی /
با چکشم تو رو می زنم/ چون آقا
بالاسر منم (از زبان نجار).

(نقل قول هایی از یک کتاب
مثلا برگرفته از داستان های
عامیانه از یک شاعر پرکار
شهرستانی)

۳

الاعه خیلی غمگینه
باری که داره سنگینه
دلش می خواد که بارشو
زمین بذاره بشینه
شتره می آد کنار او
داد می زنه زنم می شی؟
الاعه می گه به شرطی که
تو بار من رو بکشی...
(نقل قولی از یک مجموعه‌ی
شعر از شاعری نام آشنا)

۲

دلم می خواد داد بزمن
جیع بزمن، جیع بنفش
پاره کنم لباسمو
برم حموم با کت و کفش
دلم می خواد زار بزمن
صدام بره به آسمون
کتابامو شوت بکنم...
از تو حیاط به پشت بوم
(نقل قولی از یک مجموعه‌ی
شعر مثلاً طنز برای کودکان
و نوجوانان)

۱

بچه‌ها هیچ آرزو نکنید
یک زمان مثل ما بزرگ شوید
از بزرگی شما چه می دانید
که اسیر هزار گرگ شوید؟
(نقل قولی از یک مجموعه‌ی
شعر جدی برای کودکان)

تو را با مقدم می سازم...

مرتضی مجدفر

یک خبر، یک تجربه

کتاب «خواهرم جودی» نوشته‌ی «ژاکلین ویلسون»، نویسنده‌ی انگلیسی، پس از شکایت یک مادر بزرگ انگلیسی از نویسنده، به سبب درج یک کلمه‌ی نامناسب در کتاب، توقیف و مشمول جریمه شد. مادر بزرگ این کلمه را از زبان نوه‌های کوچکش پس از خواندن کتاب شنیده بود. او ابتدا برای ژاکلین ویلسون نامه‌ای می‌نویسد و از او می‌خواهد کتابش را اصلاح کند ولی وقتی پاسخی دریافت نمی‌کند، همان نامه را به انجمن کتاب‌های کودکان بریتانیا - شاید بتوانیم معادل این انجمن را در ایران، همان «انجمن نویسندگان کتاب کودک و نوجوان» بدانیم - می‌فرستد. این انجمن، با اقدامی فوری، فروش نسخه‌های چاپ اول این کتاب را ممنوع کرد و ویلسون را واداشت به طور رسمی از مخاطبان کتاب عذرخواهی و کتاب را اصلاح کند. او مجبور شد به دلیل نوشتن کلمه‌ای نامناسب در یک کتاب رده‌های سنی خردسال - با توجه به این که قصدش از آوردن این کلمه، شخصیت‌پردازی آدم بد قصه‌اش بود - جریمه‌ای نیز بپردازد.

نقل از سایت
www.asrian.ir
۱۷ شهریور ۱۳۸۷

کتاب شعری (و چند کتاب دیگر) به چاپ رسانده است، با الهام ناشیانه از داستان فولکلوریک و معروف «خاله سوسکه»، دست بزبن خود را نشان می‌دهد و از زبان همه، که ما فقط سه نمونه از آن را ارائه دادیم، دست روی سوسنبر (دخترکی شاخکدار یا سوسکی دخترنما که روی جلد کتاب تصویر آن را می‌بینیم) بلند می‌کند و او را با انواع و اقسام ابزارها کتک می‌زند. در این قصه، از آن لطافت داستان خاله سوسکه خبری نیست و سراسر خشونت است و تحقیر و این که زن، جنس دوم است و حواش این است که کتک بخورد. من نمی‌دانم این داستان چه ارتباطی با قصه‌های عامیانه دارد؛ در کدام منطقه از کشور، این افسانه به این شکل روایت می‌شود. آیا این کتاب برای گروه سنی «الف و ب» مناسب است؟

گفتیم که فقط با ارائه‌ی ۴ نمونه، خواستیم بار دیگر ضرورت توجه به روح لطیف کودکان و پرهیز از سهل‌انگاری و ارائه‌ی الگوهای مخرب در تربیت کودکان را یادآور شویم و این که چه نهاد و ارگانی، متولی کنترل آثار چاپ شده (و یا پیش از چاپ) و ارائه‌ی رهنمود در این زمینه است. پدران و مادرانی که با اطمینان از صحت تربیتی - روان‌شناختی آثار چاپ شده در حوزه‌ی کودک و نوجوان و با تصور این که کتاب‌های موجود، از فیلترهای تربیتی لازم گذاشته‌اند، کتاب‌هایی برای کودکان خود تهیه می‌کنند، چه باید کنند؟

در این باره باز هم خواهیم نوشت. جا دارد از خانم زهره حیدری شاهی سرایی، که مقاله‌ی ایشان با عنوان «نگاه نزدیک‌تر به شعر کودک و نوجوان» در کتاب ماه کودک و نوجوان، آبان ۱۳۸۸، الهام‌بخش و یاری‌دهنده‌ی من در نگارش این یادداشت شد، سپاس‌گذاری می‌کنم.

می‌خواستم نمونه‌های بیش‌تری از شعرهایی را که این روزها در گوشه و کنار کشورمان چاپ می‌شود، ارائه دهم، ولی فکر کردم شاید همین ۴ نمونه کافی باشد. در نمونه‌ی اول، شاعر به جای آن که کودک و نوجوان مخاطب خود را یاری دهد تا از دوره‌های سخت کودکی و نوجوانی گذر کند، او را می‌ترساند و بلا تکلیف در گردنه‌ی بی‌هویتی خود رها می‌سازد. شاید منظور او این باشد که باید به کودکان تصویر واقع بینانه‌ای از زندگی را نشان داد؟ ولی آیا این گونه؟

در نمونه‌ی دوم، به نام طنز، شاهد شعرهایی هستیم که به هر نحو ممکن دنبال آن است که خواننده خود را قفلک دهد. نمی‌گوییم نباید برای کودکان شعر طنز بسازیم، منظورم این است که آیا در مورد الگوبرداری بچه‌ها از این قبیل شعرها هم‌فکری کرده‌ایم؟ آیا می‌توانیم برای خنداندن مخاطب خود (هدف)، از هر وسیله‌ای (شعر هزل به جای طنز) استفاده کنیم.

در نمونه‌ی سوم، شاعر، که متأسفانه از نام آشنایان و افراد پرکار حوزه‌ی شعر کودک است، به صراحت معامله کردن و بهره‌جویی از دیگران را به مخاطب خود یاد می‌دهد و به او می‌گوید بهتر است همین مفهوم نهفته در شعر را به نوعی در زندگی روزمره‌اش در پیش بگیرد. آیا الاغ غمگین می‌تواند نمونه‌ای از یک دختر بچه باشد؟ (به مع‌الفارق بودن قیاس توجه کافی داریم) آیا می‌خواهیم به همین دختر خانم خواننده‌ی خودمان الگویی بدیهیم که چگونه در روابط اجتماعی آینده‌ی خود به معامله‌گری و سوء استفاده از دیگران است بزند؟ و اما نمونه‌ی چهارم که شاهکاری است بی‌بدیل؛ شاعر، که در عرض یک سال کاری فقط دوازده

فخری خورشید

مربی و عضو انجمن اولیا و مربیان

همکاری بین خانه و مراکز پیش از دبستان راهی برای تغییر، اصلاح و سازندگی

نگاه تجربی

اشاره

نوشته‌ای که در پیش‌رو دارید، توسط فردی به رشته‌ی تحریر درآمده که علاوه بر مربی و عضو انجمن اولیا و مربیان بودن، مادر چهار فرزند نیز است. بر پیشانی این نوشته از عبارت «نگاه تجربی» استفاده کرده‌ایم و این به آن معناست که ممکن است برخی از خوانندگان مجله در کاربست بعضی بخش‌های مقاله در واحد پیش‌دبستانی خود مشکل داشته باشند و به راحتی نتوانند از محتوای آن استفاده کنند. این امری بدیهی است و لذا لازم است هر زمان که از تجربه‌های دیگران استفاده می‌کنیم، متناسب با ویژگی‌ها و مقتضیات مکانی، زمانی و فرهنگی خود، تغییراتی در آن به عمل آوریم.

گفت‌وگو و ارتباط منظم و مداومی را با والدین در خصوص سلامتی و رفاه، رشد و پرورش و یادگیری کودک، چه در محیط آموزش و چه در خارج از مراکز، به وجود آورند و نیز برای والدین فرصت‌هایی را فراهم آورند تا تأثیر و اثربخشی ارتباط خود را با مراکز از جهت چگونگی تحقق اهداف و طراحی فعالیت‌های تربیتی برای فرزندانشان مشاهده کنند و در نهایت، خود نیز اطمینان حاصل کنند که والدین در سنجش و ارزیابی فعالیت‌ها دخالت دارند.

البته رسیدن به چنین هدف‌های ارزشمندی همیشه آسان نیست. معلمان پیش از دبستان، سیاستمداران، مدیران والدین همواره به وضوح در مورد نیاز فزاینده به همکاری و ارتباط بین این دو مکان تربیتی، در بسیاری از کشورها سخن رانده‌اند. تأکید آن‌ها در این مورد بیش‌تر مبتنی بر نیاز والدین در حمایت و پشتیبانی و کمک به تأثیرگذاری نقش فرزندپروری آن‌هاست. آنان اظهار می‌کنند که بین مسئولیت مراکز پیش از دبستان و خانه باید تفکیک و تمایز روشنی صورت گیرد؛ زیرا امروزه بسیاری از والدین، مسئولیت تربیت فرزندشان را بر دوش مراکز قرار داده‌اند و سعی دارند از زیر بار وظیفه‌ی فرزندپروری خود تا حدود زیادی سرباز زنند.

هوگارد (۲۰۰۴) چنین اظهار می‌دارد که والدین زیادی هستند که مسئولیت فرزندپروری را به درستی احساس نمی‌کنند یا در این زمینه کمبودهایی دارند. هم‌چنین، گفتنی است که در موقعیت‌های مختلف بین علایق، نیازها و اختیارات کودکان و والدین نوعی تشنگی و تعارض وجود دارد.

ارزش و اهمیت همکاری بین خانه و محیط‌های آموزشی بر کسی پوشیده نیست. آن‌چه مسلم است نقش والدین و مسئولیت آنان در تربیت و رشد کودکان حساس و سازنده است و محیط‌های فرهنگی و آموزشی پیش از دبستان باید تکمیل‌کننده‌ی نقش و وظایف و مسئولیت‌های خانه باشند. همکاری بین خانه و مراکز پیش از دبستان باید ضمن نزدیک‌بودن، ماهیت خصوصی و محرمانه‌ای داشته باشد؛ از این‌رو، والدین باید فرصتی بیابند تا در چارچوب اهداف فرهنگی، ملی و آموزشی در فعالیت‌های پیش از دبستان نقش مؤثر و مفید خود را ایفا کنند. در همه‌ی جوامع، کارکنان می‌کوشند تا زمینه‌ی

مشارکت و همکاری بین خانه و این کانون‌های تربیتی، نه تنها به منظور پیشگیری از دشواری‌ها رسیدن به راه‌حل‌های اصولی و منطقی و پذیرش نظرها سازنده است، بلکه از جهت کاربست اهداف اجتماعی گوناگون دیگر، از جمله کیفیت‌بخشی به برنامه‌ها و بهبود آموزش و رضایتمندی طرفین نیز مثرتر است.

فوت و همکاران^۱ (۲۰۰۲) نیز چنین ادعا می‌کنند که شراکت و همکاری با ویژگی برابری و مساوات و تقسیم قدرت مشخص می‌شود و در نهایت، به والدین حق تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی می‌دهد؛ بنابراین، موضوع همکاری خانه و مدرسه، چیزی به مراتب فراتر از ردّ و بدل کردن اطلاعات است.

بی‌هرینگ^۲ (۲۰۰۲) در مطالعات خود دریافت که معلمان پیش از دبستان برای نقش حمایتی والدین در خصوص کارهای عملی، ارزش والایی قائل‌اند. هم‌چنین، اشاره می‌کند که ارتباط می‌تواند در همکاری والدین نقشی بسیار مهم ایفا کند. **کی‌بیز**^۴ (۲۰۰۲) اضافه می‌کند که همکاری و تشریک مساعی موفقیت‌آمیز بین والدین و معلمان پیش از دبستان به کاهش تعارض و نارضایتی‌ها منجر خواهد شد. چنان‌چه روابط مربیان و والدین دوستانه و صمیمانه باشد و قدردانی و درک متقابل نیز صورت گیرد، کودکان هم در امور آموزشی احساس بهتری داشته، با رضایت بیشتری به مراکز خواهند آمد و والدین آن‌ها نیز با رغبت و گرایش بیشتری همکاری داشته و روابط به تدریج مثبت‌تر و غنی‌تر خواهد شد. گفتنی است از جمله تبعات دیگر این ارتباط مفید، می‌توان به شناخت قابلیت‌های واقعی کودکان، توجه به دشواری‌ها و مشکلات و رفع آن‌ها در زمان مناسب اشاره کرد.

راه‌های زیادی برای ارتباط والدین (خانه) و مراکز پیش از دبستان (مدیر، مربی و سایر کارکنان) وجود دارد که در زیر به پاره‌ای از موارد اشاره می‌کنیم:

۱. آموزش والدین: تقریباً هرگونه تماس و ارتباط بین معلم و والدین می‌تواند به عنوان نوعی آموزش تلقی شود؛ زیرا مربیان از جهتی رفتار کودکان را برای والدینشان تفسیر می‌کنند یا درباره‌ی عملکرد و برخوردهای کودک با دیگران گزارش می‌دهند. بسیاری از اوقات، مربیان راه‌های مختلفی را برای حل مشکلات کودکان پیشنهاد می‌کنند یا سرگرمی‌ها و بازی‌هایی را که متناسب با توانایی‌های کودکان است، به والدینشان یادآور می‌شوند.

گاهی نیز مربیان کتاب‌ها و مقاله‌های مورد علاقه والدین را به منظور توجه دادن آن‌ها به آموزش کودکان توصیه

می‌کنند. تعجبی نیست که همه‌ی این موارد مصادیقی از آموزش محسوب می‌شوند. بنابراین، آموزش والدین صرفاً به معنای ترتیب‌دادن سخنرانی و گفتن حرف‌های پیچیده درباره‌ی فرزندانشان نیست، بلکه این کار مکرراً در گفت‌وگوهای دوستانه‌ی غیررسمی بین طرفین حتی در مورد ایمنی وسایل، مراقبت از وسایل، تغذیه‌ی کودکان و موارد دیگر رخ می‌دهد. در حقیقت، به تعبیر ساده‌تر، مفهوم آموزش والدین و درگیر کردن آن‌ها در مراکز و برنامه‌های آموزشی و تربیتی مراکز پیش از دبستان، بیش‌تر می‌تواند به معنای حمایت از نقش‌ها و وظایف یکدیگر و ترویج نوعی مشارکت درست بین والدین، مربیان و کارکنان باشد. البته توجه به نیازها و پیدا کردن راه‌حل‌ها، از جمله اهداف دیگر آموزش‌هاست.

راه‌های برقراری تماس با والدین

راه‌های متنوعی برای افزایش ارتباط مربیان با والدین وجود دارد؛ در همه‌ی شیوه‌ها - که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود - اداره‌کنندگان و مربیان مراکز به نوعی نشان می‌دهند که به نقش والدین و ارزش تماس با آن‌ها در زندگی کودکان و سرنوشت تربیتی آن‌ها اهمیت می‌دهند:

● خبرنامه‌های کلاس

این نوع خبرنامه‌ها، در حقیقت یک اطلاع‌کلی درباره‌ی کارهایی است که کودکان انجام می‌دهند، هر حادثه یا واقعه‌ای ویژه که در کلاس رخ می‌دهد، اطلاعات شخصی درباره‌ی کودکانی که جدید به کلاس آمده‌اند، تعطیلات و مراسم یا وقایع مهم دیگر در زندگی کودکان را ارائه می‌دهد. البته باید دقت کرد که این نوع خبرنامه‌ها به **زبان والدین** نوشته شود.

● تابلوی اعلانات

این تابلو باید در جایی نصب شود که والدین بتوانند به سهولت آن‌را مشاهده کنند. در تابلوی اعلانات می‌توان از آگهی درباره‌ی جلسات دیدار با والدین و سخنران‌ها، منابع اجتماعی، افراد کمکی برای مراقبت از کودکان در صورت نیاز، ساعات قصه و داستان‌گویی، کتاب‌خانه‌ها، مراکز تهیه‌ی کتب و اسباب‌بازی‌های مناسب کودکان استفاده کرد و آن‌ها را به اطلاع والدین رسانید.

اطلاع از برنامه‌های بهداشتی، کلینیک مراقبت و واکسیناسیون نیز می‌توانند جزئی از اطلاع‌رسانی باشند.

● جایگاه و محل مناسب برای والدین در مرکز

تدارک جایگاه یا اتاقی در مدرسه به صورت جداگانه برای

می‌گیرد؛ در هنگام ثبت‌نام کودک، برای اطلاع از رشد و یادگیری کودک، عادات و رفتارهای خاص کودک، علایق و استعدادها و حتی صحبت درباره‌ی انتظارات و توقعات یکدیگر می‌توان چنین کنفرانس‌هایی را ترتیب داد. این گفت‌وگو را می‌توان در هر زمان با توافق بین والدین و مرکز تنظیم کرد؛ زیرا به وجود آوردن هر فرصتی برای صحبت درباره‌ی کودک، می‌تواند گامی به سوی برقراری اعتماد و رابطه‌ی سازنده بین خانه و مدرسه محسوب شود.

گفتنی است محرمانه نگهداشتن مطالب و مذاکرات در بسیاری از جلسات گفت‌وگو، شرط اساسی تداوم ارتباط است. چنانچه والدین به صورت داوطلب در گردش‌های علمی و یا دیدارهای خارج از مرکز با کودکان همراه می‌شوند، باید از سوی مرکز به آن‌ها تذکر داده شود که آن‌چه در کلاس یا خارج از آن، درباره‌ی کودکان، مربیان، کارکنان مدیر یا والدین دیگر رخ می‌دهد گاه باید خصوصی تلقی شود و لازم است برای بازگ کردن آن‌ها شرط احتیاط را رعایت کنند. والدینی نیز که در انجمن اولیا و مربیان یا در جلسات مشورتی، کمیته‌های طرح‌ریزی یا دیگر فعالیت‌ها شرکت دارند نیز باید نسبت به خصوصی بودن و محرمانه بودن اطلاعاتی که در دفتر یا پرونده‌ها به آن‌ها دسترسی پیدا می‌کنند، حساس باشند و به اطلاعات محرمانه‌ی کودکان و والدین احترام بگذارند.

در پایان این بحث، باید اشاره کرد که مدیران و مربیان و دست‌اندرکاران مراکز باید شیوه‌های مختلف را با توجه به فرهنگ و نیازهای والدین و امکانات مراکز و مدارس، آزمایش کنند و مهم‌تر از آن، توجه به آرامش، نیازهای کودک، و شادی و ایجاد محیط سرشار از احترام به ارزش‌های خانواده و شیوه‌های فرزندپروری، سرلوحه‌ی هرگونه ارتباط و اساس تداوم گفت‌وگوهاست.

استفاده‌ی والدین، می‌تواند گامی اساسی و مهم باشد؛ زیرا بدین‌وسیله به والدین آگاهی می‌دهیم که به نیازهای آنان توجه می‌شود و در برنامه‌داری ارزش و احترام خاصی‌اند. چنانچه فضای کافی در اختیار نداشته باشید، می‌توانید حتی گوشه یا کنجی مناسب را در دفتر مدیر یا محل استراحت کارکنان انتخاب کنید و با قراردادن یک میز چای و پذیرایی، چند مجله، نشریه‌های مناسب یا بروشورهای اطلاع‌رسانی و... شروع بسیار خوبی را برای برقراری ارتباط با والدین تدارک ببینید.

● تماس‌های غیررسمی

از جمله سهل‌ترین و در عین حال مفیدترین راه‌های ارتباطی با والدین برقراری تماس تلفنی، نوشتن یادداشت، نوشتن ایمیل (پست الکترونیکی) یا انجام صحبتی کوتاه و خودمانی در طی روز است.

برای والدینی که به دلایل مختلف امکان حضور در جلسات و دیدارهای تعیین شده با مربیان و سایر کودکان را ندارند یا فرزندشان را برای آوردن به مدرسه همراهی نمی‌کنند، ارسال یک یادداشت همراه با نمونه‌هایی از کارهای هنری، قصه‌ای که کودک تعریف کرده یا عکسی از کودک با دوستانش، می‌تواند روش ارتباطی زیبایی باشد.

● ملاقات‌های خانگی

البته این نوع دیدارها چندان در جامعه‌ی ما مرسوم نیست، اما بسته به هدف و دلایل خاص، دیدارهای خانگی برای افزایش و بهبود ارتباط بسیار مفید واقع می‌شود. این نوع ملاقات‌ها صرفاً باید به منظور تمرکز بر روابط بین مربی و کودک صورت گیرد. گاهی نیز این دیدارهای دوستانه می‌تواند کارکردی اجتماعی داشته باشد و راهی برای شناخت کل اعضای خانواده و آشنایی با والدین کودک باشد. در هر حال، مدیر و مربی باید از این ملاقات به عنوان راهی خوشایند و نیز فرصتی برای آغاز ارتباطی تربیتی در شناخت کودک استفاده کنند.

● کنفرانس یا گفت‌وگوهای بین والدین و

معلمان (مربیان)

گفت‌وگوی والدین با مربیان، شیوه‌ای صحیح برای تمرکز بر نیازهای فردی کودک است و از آن می‌توان برای کمک به کودک در دستیابی به حداکثر توانایی و قابلیت‌هایش استفاده کرد. این نوع ارتباط البته به دلایل گوناگون صورت

پی‌نوشت

1. Hougaard
2. Foot et al (2002)
3. Bhering
4. Keyes

خلاقیت، نقش خانواده و راهبردهای عملی پرورش آن

فرحناز فرد — کارشناس ارشد روان شناسی، منطقه‌ی ۱۶ تهران

کلیدواژه‌ها: خلاقیت، انگیزه، کودک، رشد فکری، رشد روانی.

سر آغاز

کار است. اصولاً، انگیزه زمانی ایجاد می‌شود که شخص کار را جالب، جذاب و رضایت‌آمیز ببیند و به انجام آن علاقه‌مند شود. برای ظهور و تقویت خلاقیت در افراد باید محل تقاطع این سه عنصر مشخص شود؛ زیرا این محل تقاطع، ترکیب پر قدرتی است که شخص را به سوی خلاقیت سوق می‌دهد. رشد و توسعه‌ی خلاقیت به عوامل مختلف فردی و اجتماعی مانند هوش، خانواده، ویژگی‌های شخصیتی و...، غلبه بر موانع مختلف فردی و اجتماعی مانند ترس از شکست، قوانین محدودکننده و... نیز وابسته است. (حسینی، ۱۳۷۸)

هر چند توانایی تفکر خلاق به‌طور بالقوه و به‌نحو فطری در انسان به‌ودیعه نهاده شده است اما ظهور آن مستلزم پرورش آن است؛ بر این اساس، برنامه‌های متعددی با عنوان «فنون آموزش و پرورش خلاقیت»، تدوین شده است که در این نوشته به موارد متعددی از آن اشاره خواهیم کرد.

از ویژگی‌های بارز انسان و محور اساسی زندگی او، قدرت اندیشه است. انسان در طول زندگی خود، هرگز از اندیشه و تفکر فارغ نبوده و همراه با نیروی تفکر صحیح، تصمیم گرفته و توانسته است مسائل و مشکلات را حل کند و به رشد و تعالی نایل آید. برای پیشرفت در صنعت، اقتصاد و همه‌ی علوم و هنرها و جهت نیل به احساس رضایتمندی از خود، نیازمند تفکری خلاق و نوآور هستیم؛ این خلاقیت، در ضمیر همه‌ی ما نهفته است و در نحوه‌ی زندگی ما تأثیر دارد. تحولات سریع عصر کنونی، نیازمند حل مسائل به‌گونه‌ای خلاق است.

هر چند علم، توسعه و پیشرفت نیاز اولیه‌ی بشر امروزی است اما علم به خودی خود، ضامن حل بسیاری از مسائل نیست بلکه نیروی خلاقیت است که می‌تواند مسائل را به‌گونه‌ای خارق‌العاده حل کند.

خلاقیت چیست؟

صاحب‌نظران تعریف‌هایی از خلاقیت ارائه داده‌اند؛ رایج‌ترین تعریف عبارت است از «ایجاد طرحی جدید با ارزش و متناسب». خلاقیت دارای عناصر تشکیل‌دهنده‌ی نیز است؛ **اولین عنصر**، قلمرو مهارت‌هاست که مربوط به استعداد آموزش و تجربه در یک زمینه‌ی خاص است و به عنوان مواد اولیه‌ی کار محسوب می‌شود؛ زیرا برای این که افراد در یک حوزه‌ی خاص خلاق شوند، باید مهارت لازم در آن زمینه را داشته باشند.

عنصر دوم، مهارت‌های تفکر خلاق است. همه‌ی افراد از ویژگی‌های مختلفی برخوردارند که باعث می‌شود آنان بتوانند قلمرو مهارت‌های خود را در راه جدیدی به کار اندازند. این ویژگی‌ها یا مهارت‌ها را می‌توان با آموزش و تجربه گسترش داد.

عنصر سوم، انگیزه است. انگیزه، میل به کار به خاطر همان

نقش خانواده در رشد و پرورش خلاقیت

در تحقیقات متعددی ثابت شده است ظهور خلاقیت با موقعیت خانوادگی ارتباط نزدیکی دارد. متخصصان معتقدند که میزان خلاقیت را می‌توان با ایجاد محیط مناسب خانوادگی افزایش داد. با توجه به این که دوران کودکی حساس‌ترین مرحله در رشد خلاقیت است، خانواده بنیادی‌ترین عنصر در شکل‌گیری خلاقیت به‌شمار می‌آید.

- ۱. والدینی که فرزندان خلاق پرورش می‌دهند، دارای ویژگی‌هایی‌اند و نکاتی را رعایت می‌کنند؛ از جمله:
  ۱. ایجاد ارتباط مثبت بدون وابستگی زیاد بین کودک و خود.
  ۲. ایجاد روابط مودت‌آمیز در خانواده که موجب احساس امنیت عاطفی و روانی در کودک می‌شود.

کودکان در ابداع و خلاقیت. (آمالی، ترجمه‌ی قاسم‌زاده و عظیمی، ۱۳۸۶)

چگونه می‌توانید یک ارزیابی منطقی از خلاقیت کودک خود به عمل آورید؟

کودکان در سنین مختلف انواع متفاوتی از رفتارهای خلاق را نشان می‌دهند. در این جایگاه راهنمای ساده‌درباره‌ی نوع خلاقیتی که ممکن است در سنین مختلف در کودکان مشاهده کند، آمده است:

۳. دادن استقلال به کودکان و آزادی فکر و عمل به آن‌ها

۴. فرصت دادن به کودکان برای بیان احساسات مثبت و منفی

۵. ایجاد جوی آرام، آزاد و عاری از فشار

۶. پرهیز از تهدید، تمسخر، شرم‌منده کردن و تنبیه کودکان

۷. قرار دادن خلاقیت در دستور کار ذهنی خود در زمانی که

کودک در کنار آن‌هاست و تشویق کودک به حل مسائل به شیوه‌ی خلاقانه

۸. داشتن ابتکار عمل و الگوی مناسب بودن برای برانگیختن

سن*	رشته	نمونه‌هایی از رفتار خلاق
۲-۳	آواز خواندن نقاشی نواختن موسیقی	<ul style="list-style-type: none"> غیر از صرفاً تکرار آهنگ‌هایی که شنیده‌اند، ملودی‌هایی بسازند و یا کلمات نامفهوم خود را بر روی آهنگ‌های آشنا بگذارند بازی با خطوط، اشکال و رنگ‌های مختلف ایجاد ترکیب‌هایی از صدا با وسایل موسیقی، وسایل منزل و اسباب بازی
۴-۵	نقلی بازی با کلمات رؤیا	<ul style="list-style-type: none"> ترکیب رنگ‌ها به روش‌های جدید با به کار بردن هم قلم‌مو و هم انگشتان بازی با صداها و معانی کلمات (اغلب هنگام صحبت کردن با خودشان) خلق همبازی‌های خیالی یا ایفای نقش شخصیت‌های ساختگی که حوادث ساختگی را بازی می‌کنند
۶-۷	آشپزی مجسمه‌سازی نمایش خلاق روابط اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> آزمایش با ترکیب کردن غذاها زیر نظر بزرگ‌ترها، استفاده از غذاها به‌عنوان شکلی از هنر به کار بردن خاک رس، ماسه و سایر مواد برای ساختن شکل‌های مختلف ساختن و اجرای نمایش‌نامه شامل لباس‌ها، آهنگ‌ها و مکالمات اتخاذ راه‌حل‌های تازه و مفید برای درگیری‌های بین خود و دیگران
۸-۹	قصه‌گویی لبس	<ul style="list-style-type: none"> دنبال کردن مجموعه داستان‌های مرتبط به هم با شخصیت‌ها و موفقیت‌های بدیع پیش هم قرار دادن وسایل به‌طور حساب شده که روش‌های گوناگون لباس پوشیدن را به طریقی غیرمعمول یا یکدیگر ترکیب کند
۱۰-۱۱	اعداد زبان	<ul style="list-style-type: none"> بازی با روش‌های استفاده از اعداد برای تشریح موضوعات خلق کلمات یا زبان‌های سَرّی با خواهر و برادر یا گروه کوچکی از دوستان
۱۲-۱۳	ماشین‌ها اطلاعات نگارش	<ul style="list-style-type: none"> مطالعه و بررسی دستگاه‌های مکانیکی و الکتریکی ساختن مجدد آن‌ها یا به کار بردن آن‌ها با روش‌های جدید جمع‌آوری اطلاعات به روش‌های منطقی، آزمایش و به کار بردن استدلال استقرایی و قیاسی بیان ایده‌ها با استفاده از استعاره و تشبیه در نظم و نثر

* حدود تغییرات سنی میانگینی تقریبی است. کودک در هر سن، اشکال پیشرفته‌تری از رفتارهای خلاق خاص سنین پایین‌تر و اشکال کم‌تر پیشرفته‌ای از رفتارهای خاص سنین بالاتر از خودشان نشان می‌دهند.

راهبردهای عملی پرورش خلاقیت

۱. حفظ انگیزه‌های درونی

الف- کنجکاوی دانش‌آموزان را برانگیزانید (مثال: جالب‌ترین چیزی که در مدرسه یاد گرفتید، چه بود؟)

ب- پرسش از فعالیت‌های جاری و آتی دانش‌آموزان (مثال: برای رسیدن به هدفی مشخص مانند به دست آوردن وسیله‌ی دلخواه، چه راه‌هایی را انتخاب می‌کنید و چه فعالیت‌هایی را انجام می‌دهید؟)

پ- سؤال از کم و کسری و نواقص موجود در جهان دانش (مثال: هواپیما چه نقصی دارد؟)

ت- تقاضای انجام طرح‌های مختلف (با توجه به اهمیت تلاش و کوشش در خلاقیت، دانش‌آموز را باید طوری آموزش داد که وقتی به هدف رسید، از تلاش باز نماند و فقط برای رسیدن به نتیجه و پاداش تلاش نکند). (منطقی، ۱۳۷۹)

۲. دامن زدن به تخیلات

الف- تکمیل نقاشی‌های نیمه‌کاره
ب- تهیه‌ی نقاشی‌های تخیلی (تصور زندگی در سیاره‌ای دورافتاده)

پ- تکمیل داستان‌های نیمه‌کاره (افزودن مطالبی به آن مطابق علاقه‌ی فرد)
ت- انتخاب غیرمعمول‌ترین راه‌ها (استفاده‌های غیرمعمول از یک شیء)

ث- مثل و تشبیه چیست؟ (برهای آسمان را نگاه کردن و شباهت آن‌ها را بیان کردن، ریختن جوهر روی کاغذ و تا زدن و اضافه یا کم کردن بعضی قسمت‌ها و تصور شکل به‌دست آمده که شبیه چیست.)
ج- ابداع بازی‌های جدید.

۳. افزایش درک حسی

الف- چیست؟ چه می‌بینیم؟ (دیدن از دور و یادداشت کردن آن چه دیده می‌شود و سپس دیدن از نزدیک و یادداشت کردن آن چه از نزدیک دیده می‌شود و مقایسه‌ی تفاوت‌ها)

ب- تهیه‌ی تابلوهای گوناگون (تهیه‌ی تابلو از رنگ‌های طبیعی، برگ درختان و گلبرگ گل‌ها..)

پ- تهیه‌ی کارهای تخیلی (درخت را به شکل سفینه‌ی فضایی درآوردن، با حیوانات اشکال و جانوران را به‌طور برجسته ساختن..)

۴. نویسندگی و خواندن خلاق

الف- تهیه‌ی یک کتاب مصور (دادن یک متن و کشیدن تصویر برای هر قسمت)

ب- خواندن یک کتاب و ادامه دادن آن (مثال: ماهی تپلی

قرمز رسید به دریا..... ادامه دادن داستان)
پ- ارائه‌ی یک داستان ناقص و کامل کردن آن به چند صورت (پایان غم‌انگیز یا خوشحال کننده یا ترسناک).

۵. تکمیل اشیا و امور ناقص

الف- تصاویر ناقص دادن و کامل کردن آن (به نحوی که جالب‌تر، زیباتر و ابتکاری‌تر باشد)
ب- ارائه‌ی تصاویر ناقص و ادغام کردن آن با حل مسئله (شکل ماهی را طوری کامل کنید که در آب نباشد)

عناصر تشکیل‌دهنده‌ی خلاقیت عبارت‌اند از: قلمرو مهارت‌ها، مهارت‌های تفکر خلاق و انگیزه راهبردهای عملی پرورش خلاقیت شامل: حفظ انگیزه‌های درونی، دامن زدن به تخیلات، افزایش درک حسی، نویسندگی و خواندن خلاق، تکمیل اشیا و امور ناقص و پرورش و وحدت بخشیدن به ابعاد متناقض در کودکان است

پ- اجرای نمایش به صورت پانتومیم و اجرای آن به‌صورت واقعی توسط کودکان
ت- بازی‌های نمایش گونه و مبهم و کامل کردن آن به نحوی ابتکاری و غیرمعمول.

۶. پرورش و وحدت بخشیدن به ابعاد متناقض در کودکان

الف- ایجاد روحیه‌ی علمی همراه با دینداری، شوخ‌طبعی، سرگرمی و تفریح
ب- ایجاد تعادل بین تفکر شهودی و تفکر نظری (مانند تشریح نماز، روزه و ادعیه و ایجاد روحیه‌ی تفکر درباره‌ی نظم موجود در کلیه‌ی پدیده‌های طبیعی و دستاوردهای بشری و کشف روابط منطقی میان آن‌ها).

منابع

۱. آمابلی، ترزا؛ شکوفایی خلاقیت، ترجمه‌ی حسن قاسم‌زاده و پروین عظیمی، چاپ چهارم، نشر دنیای نو، تهران، ۱۳۸۶.
۲. حسینی، افضل‌السادات؛ ماهیت خلاقیت و شیوه‌های پرورش آن. انتشارات آستان قدس رضوی، تهران، ۱۳۷۸.
۳. منطقی، مرتضی؛ مجموعه‌ی طرح درس‌های کارگاه آموزشی طرح جامع آموزش معلمان ابتدایی، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۹.

گزارشی از دومین جشنواره و کنفرانس کودک الکترونیکی شور و نشاط و استقبال بی نظیر کودکان

اشاره

چندی پیش و در واپسین روزهایی که شماره‌ی قبلی مجله زیر چاپ می‌رفت، جشنواره و کنفرانس کودک الکترونیکی با حضور نهادها و سازمان‌های گوناگون مرتبط با کودکان در سالن کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان واقع در خیابان حجاب تهران برگزار شد. این جشنواره هم فال بود و هم تماشا. گزارشگر رشد آموزش پیش‌دبستانی، از این جشنواره و برنامه‌های جنبی آن، گزارشی تهیه کرده است که در پی می‌خوانید.

شور کودکی

استقبال مدارس و کودکان از این نمایشگاه بی‌نظیر است. کودکان چنان غرق در بازی رایانه‌ای شده‌اند که گویی واقعاً در حال برگزاری یک مسابقه‌ی فوتبال در استادیوم ورزشی هستند. شور و نشاط عجیبی حاکم است و کودکان با لباس‌های رنگی‌ای که پوشیده‌اند، یک به یک غرفه‌ها را بازدید می‌کنند و با فعالیت غرفه‌ها آشنایی شوند.

این غرفه‌ها نیز برای بازی‌های فکری است و کودکان با حضور در این غرفه با این بازی‌ها آشنا می‌شوند. مسئولان غرفه‌ها با حوصله به کودکان پرسشگر پاسخ می‌دهند و هیچ کودکی بدون این که از کار محصولات ارائه شده در غرفه سر در آورد، از کنار آن نمی‌گذرد. هر یک از این غرفه‌ها با تزیینات نشاط‌انگیز و فرخ‌بخش، خود لیخند را مهمان دل‌های کودکان و نوجوانان کرده است و انسان را به یاد دوران بچگی می‌اندازد.

شور و نشاط، صدای بازی‌ها، سر و صدای کودکان فضای نمایشگاه را در بر گرفته و همه‌چیز را تحت تأثیر خود قرار داده است.

این‌جا سراسر شور و هیجان و شادی است؛ این‌جا کودکانی را می‌بینی که صورت‌هایشان را مانند فرشته‌ها نقاشی کرده‌اند و با به دست گرفتن بادکنک‌های رنگی، احساسات کودکشان را برای همگان به نمایش می‌گذارند.

شور عجیبی حاکم است؛ آن‌چه نیاز یک کودک است؛ دنیا، دنیای مجازی است و کودکان بازی در فضای مجازی را با تحرک و جنب و جوش خاصی پیگیری می‌کنند.

هیچ عاملی از جنب و جوش آن‌ها نمی‌کاهد. کودکان توانایی فکری، تسلط بر اراده و تصمیم‌گیری و فرمان بر دست‌ها برای فشردن و جابه‌جا کردن دسته‌ی پلی‌استیشن را با شور و نشاط،

جنب و جوش خاصی انجام می‌دهند. این‌جا کانون پرورشی فکری کودکان و نوجوانان در خیابان حجاب است که دومین جشنواره‌ی کودک الکترونیکی را برگزار کرده است. در باشگاه کاردستی و خلاقیت، کودکان کار با ماسه‌های رنگی را زیر نظر مربی، آموزش می‌بینند و می‌توانند محصولات این باشگاه را خریداری کنند.

بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای هم با غرفه‌ی نسبتاً بزرگی مورد استقبال اکثر بچه‌ها قرار گرفته بود. این بنیاد، بازی‌های الکترونیکی را برای کودکان سنین ۳، ۷ و ۱۲ سال رده‌بندی کرده است.

مهدهای کودک در غرفه‌ی کوچک خود، مهمان بسیاری از کودکان علاقه‌مند به نقاشی کردن با گواش، آبرنگ و مدادرنگی بودند و از آنان دعوت می‌کردند تا در برنامه‌ی شب یلدایشان با حضور یکی از هنرمندان شرکت کنند. آن‌ها به همه‌ی کودکان جایزه می‌دادند.

استقبال بی‌نظیر است، اما متأسفانه این جزء معدود رویدادهای مرتبط با کودک است که در کشور ما به دومین بار رسیده و بسیاری از رویدادهای ملی مرتبط با کودک به سبب عدم حمایت مسئولان به بار دوم نرسیده است.

دومین جشنواره و کنفرانس کودک الکترونیکی از ۱۷ آذرماه به مدت چهار روز در سالن حجاب برگزار شد.

غرفه‌های حاضر در این جشنواره، در زمینه‌ی اسباب‌بازی و سرگرمی، نرم‌افزارهای آموزشی، بازی‌های رایانه‌ای، تجهیزات آموزشی و کمک‌آموزشی و انتشارات کودکان، خدمات ارائه می‌دادند.

کودک الکترونیکی با حمایت مرکز آی‌سی‌تی ریاست جمهوری

دبیر جشنواره و کنفرانس کودک الکترونیکی می‌گوید: «کنفرانس کودک الکترونیکی با هدف «بهینه‌سازی فناوری اطلاعات برای کودکان» و با شعار «کودک الکترونیکی: اصلاح الگوی آموزش و پرورش»، در موضوعات مختلفی مانند تأثیر نرم‌افزارهای آموزشی روی کودکان، تأثیر بازی‌های رایانه‌ای، بستن آموزش کودکان، تأثیر پایگاه‌های اینترنتی، مدارس هوشمند و مهد کودک‌های الکترونیکی در کشورهای پیشرفته، فراخوان مقاله شد.

مصطفی بهمن‌آبادی اظهار می‌کند: «این کنفرانس در روز ۱۷ آذر و با حمایت مرکز آی‌سی‌تی ریاست جمهوری، وزارت آموزش و پرورش، سازمان بهزیستی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان

نمایشگاه در شش بخش بازی‌های رایانه‌ای، نرم‌افزارهای آموزشی کودکان، تجهیزات آموزشی، و کمک‌آموزشی، اسباب‌بازی، انتشارات کودک، و سازمان‌های دولتی و شهرداری‌ها برگزار شد

دانش آموزی و شهرداری تهران برگزار شد.»

وی عنوان می‌کند: «مجموعه‌های مرتبط با کودک مانند مؤسسه‌ی تبیان، کانون پرورش‌ی کودکان و نوجوانان، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ستاد اقامه‌ی نماز، سازمان تبلیغات اسلامی و بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای نیز به هر نحو از این کنفرانس حمایت کردند.»

بازدید بی‌سابقه از نمایشگاه کودک الکترونیکی

در حاشیه‌ی کنفرانس و به مدت چهار روز، نمایشگاهی از آثار کودک برگزار شد. بهمن‌آبادی، دبیر جشنواره، اظهار می‌دارد: «نمایشگاه در بخش بازی‌های رایانه‌ای، نرم‌افزارهای آموزشی، سرگرمی و اسباب‌بازی، تجهیزات کمک‌آموزشی، انتشارات کودک، و سازمان‌های دولتی برگزار شد.»

وی عنوان می‌کند: «نمایشگاه هر روز از ساعت ۹ صبح تا ۲۰ شب مورد بازدید قرار گرفت و با هماهنگی‌هایی که با سازمان دانش‌آموزی و مهدهای کودک شده بود، این قشر از کودکان و نوجوانان بازدیدهای فراوانی از جشنواره داشتند.»
گفتنی است اداره‌ی کل مشارکت شهرداری تهران نیز دانش‌آموزان تحت پوشش خود را با عنوان شهردار مدرسه از مناطق مختلف به این نمایشگاه آورده بود.

تنها رویداد ملی مرتبط با کودک

بهمن‌آبادی می‌گوید: «استقبال مدارس و کودکان در موضوعی مانند کودک الکترونیکی واقعاً بی‌نظیر بوده است اما متأسفانه این جشنواره تنها رویداد ملی مرتبط با کودک است که در کشور ما به دومین بار رسیده است و تمام رویدادهای ملی مرتبط با کودک به سبب عدم حمایت مسئولان، یا همان اول برگزار نشده یا به بار دوم نرسیده است.»

وی اظهار امیدواری کرد که توجه بیش‌تر عملی مسئولان به کودکان بتواند پژوهش در این زمینه را تقویت کند.

پورتال ملی کودک

دبیرخانه‌ی کنفرانس کودک الکترونیکی برای بهینه‌سازی و ساماندهی دنیای مجازی برای کودکان «پورتال ملی کودک» را راه‌اندازی کرد.

بهمن‌آبادی، دبیر کنفرانس، افزود: «در این پورتال که آدرس آن www.ekid.ir است، سایت‌های مرتبط با کودک در بخش‌های تخصصی گروه‌بندی شده است و کودکان و علاقه‌مند می‌توانند با مراجعه به این پورتال، به پایگاه‌های اینترنتی مناسب کودکان هدایت شوند.»

وی افزود: «در مرحله‌ی بعدی این پورتال، «پژوهشگاه کودک» با هدف ارائه‌ی خدمات پژوهشی به علاقه‌مند و محققان حوزه‌ی کودک راه‌اندازی خواهد شد که امیدواریم این بخش نیز با بیش از ۳۰۰۰ مقاله در حوزه‌ی کودک تا پایان سال راه‌اندازی شود.»

بررسی موضوعات دینی نیز به طور جداگانه

بهمن‌آبادی اظهار می‌کند: «هم‌زمان با کنفرانس، جشنواره‌ی کودک الکترونیکی باهدف معرفی برترین تولیدکنندگان محتواهای الکترونیکی برای کودکان و حمایت از تولیدکنندگان داخلی برگزار شد و آثار الکترونیکی در گروه مورد ارزیابی قرار گرفت.»

وی می‌افزاید: «تفاوت این جشنواره با جشنواره‌های دیگر در این نکته است که مسائل فرهنگی مانند نماز و قرآن در گروه‌های اختصاصی ارزیابی شد زیرا معتقدیم اگر مانند جشنواره‌های دیگر، این مسائل را در کنار سایر آثار می‌دیدیم، به مسائل دینی اجحاف می‌شد و اگر موضوعات دینی را انتخاب می‌کردیم، به محصول اجتماعی مناسب اجحاف می‌شد؛ از این رو، ما گروه‌های مختلف را به صورت جداگانه بررسی کردیم و ارزیابی آثار توسط متولیان اصلی کشور صورت گرفت.»

دبیر جشنواره و کنفرانس کودک الکترونیکی اضافه می‌کند: «نمایشگاه در شش بخش بازی‌های رایانه‌ای، نرم‌افزارهای آموزشی کودک، تجهیزات آموزشی و کمک‌آموزشی، اسباب‌بازی، انتشارات کودک، و سازمان‌های دولتی و شهرداری‌ها برگزار شد.»

دبیر جشنواره و کنفرانس کودک الکترونیکی بیان می‌کند: «آثار نماز در ستاد اقامه‌نماز، آثار رایانه‌ای از بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای،

استقبال مدارس و کودکان در موضوعی مانند کودک الکترونیکی واقعاً بی‌نظیر بوده است اما متأسفانه این جشنواره تنها رویداد ملی مرتبط با کودک است که در کشور ما به دومین بار رسیده است

شادی، بازی و تفریح در ریاضی

معصومه حبیب‌پور

اطلاع‌رسانی

مؤلف: آذر کتابی

ناشر: سرمشق (تهران ۶-۹۱۸۶۵-۶۶۴-۰۲۱)

سال انتشار: ۱۳۸۸، هر جلد ۱۶ صفحه، مصور (رنگی)

«تفریح در بازی» جلد دوم این مجموعه و برای گروه سنی ۵ ساله طراحی شده است. کتاب به مفاهیم کوچک‌تر و بزرگ‌تر، ردیف کردن از کوچک به بزرگ و کوتاه به بلند می‌پردازد.

جلد سوم کتاب با نام «بازی بازی، ریاضی» به تشخیص توالی‌ها، دسته‌بندی اشیاء براساس دو ویژگی مشترک می‌پردازد. اما آن‌چه در این مجموعه جلب توجه می‌کند، تصاویر رنگی و جذابی است که تعدادی از آن‌ها به صورت برجسب بوده و مهارت‌های ذهنی و عملی کودک را به چالش می‌کشد.

قیمت هر یک از جلد‌های سه‌گانه‌ی این کتاب از ۱۵۰۰ تا ۱۷۵۰ تومان در نوسان است.

کودکان چیزی را می‌آموزند و به‌خاطر می‌سپارند که یا به آن علاقه دارند یا نسبت به آن احساس نیاز می‌کنند. حال این آموزش‌ها اگر به‌صورت غیرمستقیم و در قالب تمرین و بازی‌های مهارتی باشد و از طریق قصه، نمایش، ساخت‌وساز، و بازی یا ترکیبی از این روش‌ها باشد، یادگیری پایدارتر می‌شود و به فراگیری خودجوش می‌انجامد. کتاب مجموعه بازی‌های خلاق آموزشی در سه جلد برای آموزش مفاهیم ریاضی طراحی شده است و مؤلف تلاش کرده به‌طور فعال و غیرمستقیم کودکان را با کاربرد مفاهیم مقدماتی ریاضی آشنا سازد. «شادی در بازی» عنوان جلد اول این مجموعه و برای گروه سنی ۴ ساله است. آن‌ها با کمک مربی یا یکی از والدین می‌توانند مفهوم‌های بالا، پایین، کوچک یا بزرگ و متوسط را یاد بگیرند.

A group of children are playing with several large, colorful tires (red, yellow, blue) on a white background. The children are dressed in casual clothing like sweaters and jeans. They are interacting with the tires in various ways, such as holding them, standing on them, or pushing them. The scene is bright and cheerful, capturing a moment of active play.

بازی
شغفل
کودک
است

امام خمینی (ره):

« از امور با اهمیت و سرنوشت ساز، مسئله‌ی مراکز تعلیم و تربیت،
از کودکان تا دانشگاه‌هاست.»

۱۲ فروردین

جاودانه باد طلوع خورشید جمهوری اسلامی ایران